

Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı

**AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI'NA BAĞLI
KURUMLARDA KALAN BİREYLERİN BENLİK KURGULARI VE
UMUTSUZLUK DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ**

Hasan Basri DEDE

Yüksek Lisans Tezi

Van, 2016

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI'NA BAĞLI KURUMLARDA
BİREYLERİN BENLİK KURGULARI VE UMUTSUZLUK DÜZEYLERİNİN
İNCELENMESİ

Hasan Basri DEDE

Danışman

Doç. Dr. Fuat TANHAN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim dalı

Yüksek Lisans Tezi

Van, 2016

KABUL VE ONAY

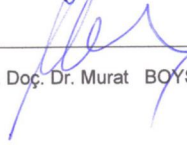
Hasan Basri DEDE tarafından hazırlanan "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Bağlı Kurumlarda Kalan Bireylerin Benlik Kurguları ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 22.01.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Fuat TANHAN (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Zöhre KAYA

Yrd. Doç. Dr. Murat BOYSAN

Dr. Gaye Zeynep ÇENESİZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Doç. Dr. Fuat TANHAN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Yüzüncü Yıl Üniversitesi yerleşkesinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 5 Yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

22/01/2016

Hasan Basri DEDE

ÖZET

DEDE, Hasan Basri. *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na Bağlı Kurumlarda Kalan Bireylerin Benlik Kurguları ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Van, 2015.

Bu çalışmadaki amaç, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda yaşayan bireylerin benlik kurguları ve umutsuzluk düzeylerini incelemektir. Araştırma grubu, Siirt ilinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı çocuk ve sevgi evlerinde kalan 21 kız ve 66 erkek olmak üzere toplam 87 kişiden oluşmaktadır. Bu çalışmada Kağıtçıbaşı ve Baydar (2006) tarafından geliştirilen *Aile Bağlamında Benlik Ölçeği*, Beck ve ark. (1985) tarafından geliştirilen *Umutsuzluk Ölçeği* ve araştırmacı tarafından oluşturulan Sosyodemografik Bilgi Formu veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Toplanan veriler nicel olarak SPSS 20.0 programı kullanılarak incelenmiş olup nitel verilerle açıklanmıştır. Verilerin dağılımların normal dağılıma uygun olmadığı saptanmış, verilerin dağılımı ve değişkenlerin özelliğine bağlı olarak Mann-Whitney U Testi kullanılmıştır. Ölçeklere ait toplam puanlar arasındaki korelasyon incelendikten sonra nonparametrik olan Spearman Rho kullanılmıştır. Araştırma sonucunda istatistiksel olarak iki grup arasında bazı değişkenler esas alındığında anlamlı farkların olduğu görülmektedir. Araştırma bulguları umutsuzluk düzeyleri açısından; bireylerin kaldıkları yere, ebeveynlerin yaşıyor olma durumları ve gelecek ile ilgili düşüncelerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını; fakat cinsiyet, eğitim durumu, kardeş sayısı, kuruma gelme nedeni, kurumdan önce kaldıkları yer, ebeveynlerin medeni halleri, ebeveynlerin ilgi durumu, ebeveynleri ile görüşme istekleri, ebeveynlerin ikamet yerleri, içinde buldukları durum ve inanç durumlarına göre anlamlı farklılaşmadığını göstermektedir. Aile bağlamında benlik ölçeği ile ilgili sonuçlar; Aile bağlamında benlik ölçeği ile ilgili sonuçlarda ilişkisel boyutta; kaldıkları ev, yaş, eğitim düzeyleri, kardeş sayısı, aileleriyle görüşme istekleri, kurumda kalma sürelerine göre anlamlı farklılaştığını; fakat cinsiyet, kurumdaki bakım nedeni, kurumdan önce kaldıkları yer, ailenin yaşıyor olma durumları, ailenin medeni halleri, ailenin ilgi durumları, ailenin ikamet yeri, ailenin gelir düzeyi, gelecek beklentileri, inanç durumları ve içinde buldukları duruma göre anlamlı farklılaşmadığını göstermektedir. Aile bağlamında benlik ölçeği ile ilgili sonuçlarda özerklik boyutunda; kaldıkları ev, yaş, eğitim düzeyleri, kardeş sayısı, kurumda kalma sürelerine göre anlamlı farklılaştığını; fakat cinsiyet, kurumdaki bakım nedeni, kurumdan önce kaldıkları yer, ailenin yaşıyor olma durumları, ailenin medeni halleri, ailenin ilgi durumları, ailenin ikamet yeri, ailenin gelir düzeyi,

aileleriyle görüşme istekleri, gelecek beklentileri, inanç durumları ve içinde buldukları duruma göre anlamlı farklılaşmadığını göstermektedir. Aile bağlamında benlik ölçeği ile ilgili sonuçlarda özerklik-ilişkisel boyutunda; kaldıkları ev, yaş, kurumdaki memnuniyet algıları, ailelerinin ilgi durumlarına göre anlamlı farklılaştığını; fakat kardeş sayısı, kurumda kalma süreleri, cinsiyet, kurumdaki bakım nedeni, kurumdan önce kaldıkları yer, ailenin yaşıyor olma durumları, ailenin medeni halleri, ailenin ilgi durumları, ailenin ikamet yeri, ailenin gelir düzeyi, aileleriyle görüşme istekleri, gelecek beklentileri, inanç durumları ve içinde buldukları duruma göre anlamlı farklılaşmadığını göstermektedir. Araştırma sonunda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda kalan bireylerin umut düzeylerinin ve benlik kurgularının daha iyi gelişmesi için çocuk evlerinde kalmaları gerektiği, bireylerin kaldıkları yerlerde psikolojik destek alabilecekleri profesyonel danışmanlık hizmetleri verilmesi gerektiği ve bunun takibi, ailelere aile planlaması, sorumluluk ve çocuk yetiştirme gibi eğitimler verilmesi önerileri sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Aile, sosyal, bakanlık, kimsesiz, çocuklar, benlik kurguları, umutsuzluk.

ABSTRACT

DEDE, Hasan Basri. *The Investigating of Self-Construal and Hopelessness Levels of Individuals Living at Institutions Under The Ministry of Family and Social Politics*, Master Thesis, Van, 2016.

This study investigates hopelessness and self-construal of people staying at institutions affiliated under The Ministry of Family and Social Policies. The sample was composed of 87 children (21 girls, 66 boys), living in Çocuk Evleri (child homes) and Sevgi Evleri (love homes) affiliated under The Ministry of Family and Social Policies. This study used three scales as data collection instruments: (1) scale of self-construal within the context of family developed by Kağıtçıbaşı and Baydar (2006); (2) scale of hopelessness developed by Beck et. al (1985); and (3) socio-demographic data form developed by the researcher. The collected data were quantitatively analyzed through SPSS, and qualitatively explained. Mann Whitney U test was used because the data were not distributed normally. Having examined the correlations between the total scores, non-parametric Spearman Rho test was employed. The findings showed some statistically significant differences between two groups. For hopelessness, statistically significant differences were found between two groups in terms of accommodation, whether parents are alive or not, and future expectations. On the other hand, there were not statistically significant differences between child homes and love homes in terms of gender, education level, number of siblings, reason of coming to the institution, the place where they stayed before coming to the institution, parents' marital status, parents' level of care, the desire for meeting parents, parents' residential address, and state of belief. Results regarding the scale of self-construal (associative dimension) within the context of family indicated that there were statistically significant differences between two groups in terms of accommodation, level of education, age, number of siblings, length of stay in institutions, and the desire for meeting parents; but, there were not significant differences in terms of gender, reason of coming to the institution, place where they stayed before coming to the institution, parents' mortality status, parents' marital status, parents' level of care, parents' residential address, parents' income, future prospects, and state of belief. Results regarding the scale of self-construal (autonomous dimension) within the context of family indicated that there were statistically significant differences between two groups in terms of accommodation, level of education, number of siblings, and length of stay in institutions; but, there were not significant differences in terms of gender, reason of

coming to the institution, place where they stayed before coming to the institution, parents' marital status, parents' mortality status, parents' level of care, parents' residential address, parents' income, the desire for meeting parents, future prospects, and state of belief. Regarding the scale of self-construal (autonomous-associative dimension) within the context of family, the results showed significant results in terms of accommodation, age, satisfaction perception for the institution and care level of the family but not in terms of sibling number, staying period at the institutions, gender, the reason for staying, the place they stayed before, mortality of their parents, marital status of parents, care level of parents, the addresses of parents, income level of parents, interview desire with parents, future expectation, their belief and their psychological situation. At the end of this study, some suggestions were proposed including: children should stay at child homes rather than love homes, the necessity for psychological support for children and some training programmes for both children and their parents.

Keywords: Family, social, ministry, orphan, children, self-construal, hopelessness.

SUNUŞ

Bu alışmada Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda kalan bireylerin umutsuzluk düzeyleri ve benlik kurguları incelenmiştir. Herkesin ailesini seçme gibi bir şansı yoktur. Kimi bireyler mutluluğu aileleriyle yaşayarak, kimileriye yaşadıkları problemlerden dolayı kurum bakımına alınarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı birçok kurum bulunmaktadır. Bakıma muhtaç bireylerin yer aldığı bu barınma yerleri arasında göze çarpan ve tercih edilen ocuk evleri bireyler için aile kavramına fiziksel, ruhsal ve coğrafi konum itibariyle daha uygun bir yapıda olduğunu fark ettirmiştir. 2005 yılından itibaren ülke genelinde yaygınlaştırılan, kimsesiz çocukların barınma yerlerinden olan ocuk evleri, 0-18 yaş arasında 5 ila 8 çocuğun yaşadığı kuruma bağlı barınma evlerindedir. Bu bağlamda 9 yıldan bu yana yürütülen ocuk evleri hizmeti, yöneticilerin tutumu, görevli personellerin sorumluluk anlayışı, çocukların ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmasıyla çocuklar üzerinde olumlu etkileri olduğunu; kendilerini aile ortamında hissederek özgüvenlerini yükselttikleri gibi pek çok noktada bireylere fayda sağlamaktadır.

Araştırmanın her aşamasında profesyonel, samimi yardımlarıyla destekleyen ve farkındalık yaratan hocam ve danışmanım Doç. Dr. Fuat TANHAN'a, yüksek lisans ders dönemindeki hocalarım Doç. Dr. Hasan Basri MEMDUHOğLU'na ve Doç Dr. Murat KAYRI'ya, bilgi, tecrübelerini ve zamanını samimiyetle paylaşan arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Cüneyt DEMİR'e, verilerin analiz kısmında yardımlarını esirgemeyen akrabam Yrd. Doç. Dr. H.Coşkun ÇELİK'e, araştırmaya yürekten katılan ve takip eden Siirt Aile ve Sosyal Politikalar müdürü Hıfzullah CANPOLAT'a, görevli personellere ve çocuklarımıza, beni eğitim sürecimde sonuna kadar destekleyen ve yardımlarını esirgemeyen anneme, babama, ablalarıma, eşime ve bana şans getirdiğine inandığım biricik oğluma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

2016
Hasan Basri DEDE

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
SUNUŞ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	xii
BÖLÜM I	
1. GİRİŞ	1
1.1. Çalışmanın Amacı ve Araştırma Soruları	6
1.2. Çalışmanın Önemi	8
1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları	9
1.4. Tanımlar	10
BÖLÜM II	
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	12
2.1. Benlik	12
2.2. Benlik Kurgusu	13
2.3. Benlik Kurgusunu Açıklayıcı Kuramlar	16
2.3.1. Psikanalitik Kuram	16
2.3.2. Psiko-sosyal Kuram	20

2.3.3. Bağlanma Kuramı	27
2.3.4. Öz Belirleme Kuramı	29
2.3.5. Sembolik Etkileşimci Kuram	31
2.4. Benlik Gelişimi	33
2.5. Benlik Gelişimini Etkileyen Faktörler	35
2.6. Benlik Kurguları	39
2.6.1. Bağımlı Benlik Kurgusu	39
2.6.2. Bağımsız Benlik Kurgusu	41
2.6.3. Özerk-İlişkisel Benlik Kurgusu	43
2.7. Umutsuzluk	45
2.7.1. Umutsuzluk Kavramı	45
2.7.2. Umutsuzluğu Açıklayıcı Kuramlar	49
2.7.3. Umutsuzluğun Nedenleri	52
2.7.4. Umutsuzluğun İlişkili Olduğu Psikiyatrik Bozukluklar	55
2.8. Umutsuzluk İle Benlik Kurgusu Arasındaki İlişki	60
2.9. Benlik İle İlgili Çalışmalar	62
2.10. Umutsuzluk İle İlgili Çalışmalar	66

BÖLÜM III

3. YÖNTEM	70
3.1. Araştırma Modeli	70
3.2. Araştırma Grubu	71
3.3. Veri Toplama Araçları	74

3.3.1. Sosyodemografik Veri Formu	75
3.3.2. Beck Umutsuzluk Ölçeği	75
3.3.3. Aile Bağlamında Benlik Ölçeği	75
3.4. Veri Analizi	76
 BÖLÜM IV	
4. BULGULAR VE YORUMLAR	78
4.1. Betimleyici İstatistikler	78
4.2. Değişkenlere Göre Test Sonuçları	79
4.2.1. Umutsuzluk	79
4.2.2. Benlik Kurguları	84
 BÖLÜM V	
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	102
5.1. Giriş	102
5.2. Sonuçlar	102
5.2.1. Umutsuzluk Ölçeği ile İlgili Sonuçlar	102
5.2.2. Aile Bağlamında Benlik Ölçeği ile İlgili Sonuçlar	107
5.3. Öneriler	111
KAYNAKÇA	113
EKLER	111
Ek 1. Sosyodemografik Veri Formu	123
Ek 2. Beck Umutsuzluk Ölçeği	126

Ek 3. Aile Bağlamında Benlik Ölçeği127

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Sosyo-demografik Bilgiler	73
Tablo 2. Ölçek Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler	78
Tablo 3. Umutsuzluk Düzeyinin Evlere Göre U Testi Sonucu	79
Tablo 4. Umutsuzluk Düzeyinin Aile Bireylerinin Hayatta Olup-Olmama Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi	81
Tablo 5. Umutsuzluk Düzeyinin Bireylerin Gelecekle İlgili Düşüncelerine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları	83
Tablo 6. İlişkisel Boyutunun Evlere Göre U Testi Sonucu	84
Tablo 7. İlişkisel Boyutunun Yaşa Göre U Testi Sonucu	85
Tablo 8. İlişkisel Boyutunun Eğitim Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu	86
Tablo 9. İlişkisel Boyutunun Kardeş Sayısına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu	86
Tablo 10. İlişkisel Boyutunun Görüşme İsteklerine Göre U Testi Sonucu	88
Tablo 11. İlişkisel Boyutunun Bireylerin Kurumda Kalma Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu	89
Tablo 12. Özerklik Boyutunun Evlere Göre U Testi Sonucu	90
Tablo 13. Özerklik Boyutunun Eğitim Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu	91
Tablo 14. Özerklik Boyutunun Yaşa Göre U Testi Sonucu	92
Tablo 15. Özerklik Boyutunun Kardeş Sayısına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu	92
Tablo 16. Özerklik Boyutunun Bireylerin Kurumda Kalma Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu	94
Tablo 17. Özerk- İlişkisel Boyutunun Evlere Göre U Testi Sonucu	95
Tablo 18. Özerklik-İlişkisel Boyutunun Yaşa Göre U Testi Sonucu	96
Tablo 19. Özerklik-İlişkisel Boyutunun Bireylerin Memnuniyet Algılarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu	97
Tablo 20. Özerklik-İlişkisel Boyutunun Ailelerinin İlgi Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu	98

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çocuklar toplumumuzun yegâne taşlarıdır. Bir toplum gelişmek istiyorsa çocuklarını özenle eğitmeli, onları korumayı bilmeli ve çocukların her alanda eğitim alıp gelişmesini sağlayacak ortamı sunmalıdır. Yaradılış itibarıyla sosyal çevreden kendini ayıramayan insan, bu süreçte çok farklı sorunlarla karşılaşabilir. Bu sorun bireyin gerek kendisini yetiştiren ebeveynleri, gerekse akranlarıyla olan ilişkilerinde kendini göstermektedir.

Çocukların doğumdan itibaren yaşadığı travmalarla gün geçtikçe istekleri çeşitlilik gösterip, zamanla bu istekler artmaktadır. Bütün bunları çocukların tek başlarına sağlaması imkânsızdır. Bu nedenle toplum olma gereği çocukların onları eğitecek ve yol gösterecek birilerine ihtiyaçları vardır. Çocuklarımız günümüzde ilginin merkezi olmuştur. Günümüz toplumlarında artık din, dil, ırk, sosyal ve ekonomik duruma bakılmaksızın çocuklar güvence altına alınarak, korunmaları için gerek yasal, gerekse sosyal kurumlar çocuklara gerekli hizmetleri sunmaktadırlar.

Çocuklarımızın korunma ihtiyacı toplumumuzun en önemli sorumluluklarından biridir. Yirminci yüzyılda çocukların korunması daha da önem kazanmış uluslararası düzeyde açık yasalar yapılarak çocukların korunması ve çocuk hakları dünyanın en önemli sorunları arasına yer almıştır. Çocuk hakları yasası düzenlenerek Birleşmiş Milletler Üyesi devletler tarafından kabul ve imza edilerek sağlam esaslara bağlanmıştır (Çağlar, 1973).

Aile kişiliğinin oluşmasında önemli bir etkidir. Kişinin ailesiyle olan yaşantıları pozitif ise olumlu bir benlik, ailesiyle yaşadığı deneyimleri ve destekleri yeterli ve uygun değilse, birey kendini değersiz hissederek olumsuz bir benlik geliştirecektir (Bowlby, 1980, akt. Üstün ve Akman, 2002).

Kişilik oluşumunun önemli dönemlerinden biri çocukluk dönemidir. Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili karşılıklı iletişim kurması, çocuklara verdikleri sevgi ve değerle yakından ilişkilidir. Ebeveynler, yaşadıkları aile içi sorunlar, ruhsal, fiziksel ve ekonomik nedenlerden dolayı anne-babalık görevlerini yerine getiremeyip çocukların korunmasız hale gelmesine neden olmaktadır. Bu tip durumlarda çocuklar devlet

koruması altına girip, farklı kurumlarda yaşamlarını sürdürmektedirler (Koşar 1992, Erol 2004, Erol ve ark. 2005).

Her çocuğun doğumdan gelişimine kadar yaşadığı çevresi, zekâsı, sosyal ve ekonomik durumu isteklerini gidermede sorun çıkarabilmektedir. Kimileri ebeveynleri tarafından yardım alacak, kimileri ise bu ihtiyaçları anne babaları da olmadan gidermek isteyeceklerdir. Bu durumda Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu devreye girmektedir. SHÇEK olarak adlandırılan kurum çocukların korunmasını, eğitim, öğretim, sağlık ihtiyaçlarını ve hukuksal haklarını koruyarak çocuklara gerekli ihtiyaçların sağlanmasında yardımcı olmaktadır. Bu kurumda yer alan korunmaya muhtaç çocuğun tanımı da hukuki dayanaklarda yer almaktadır. Korunmaya muhtaç çocuk sayısı günden güne artmaktadır. Bu artış, Türkiye İstatistik Kurumu'un resmi rakamlarına göre 1990 yılında 2695, 2000 yılında ise 7416'ya ulaşmıştır (TÜİK, 2008).

1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı SHÇEK kanununa göre, korunmaya muhtaç çocukların hakları yasalarla güvence altına alınmış, ancak bu yasayla korunmaya muhtaç çocukların yaşam ihtiyaçları tam olarak karşılamadığı bazı düzeltmeler yapılması gerektiği anlaşılmaktadır. Şenocak (2010)'a göre ülkemizde beş yüz elli bin civarında bakıma muhtaç çocuğun varlığının bilinmesine rağmen, 2007 yılında elde edilen verilere göre 81 ilde toplam 110 yetiştirme yurdu (10418 çocuk) ve 95 çocuk yuvası (9184 çocuk) ile toplamda 19602 korunmaya muhtaç çocuğa SHÇEK bünyesi adı altında hizmet edilmektedir (Özdemir, Sefer ve Türkdoğan, 2008).

SHÇEK tarafından koruma altına alınan çocuklara farklı yerlerde hizmetler sunulmaktadır. Bunlar; koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri, çocuk ve gençlik merkezleri, kreş ve gündüz bakım evleri, yetiştirme yurtları, sevgi/çocuk evleri, çocuk yuvaları, koruyucu aile hizmetleri ve evlat edinme hizmetleridir (www.shcek.gov.tr).

Bireylerin yaşadıkları farklı olumsuz problemlere bağlı olarak, kuruma yerleşme aşamasında 5395 sayılı kanunda belirtilen farklı barınma yerlerinin olması gerektiği anlaşılmıştır. Rehabilitasyon merkezleri bu amaçlar hizmet yerlerinden biridir.

Bu süreçte;

Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi; 7-18 yaş aralığındaki farklı suçlara sürüklenen kız-erkek bireylerin yaşadıkları topluma uyum sağlamalarına yardımcı olmak amacıyla hizmet veren sosyal kuruluşlardan biridir (www.shcek.gov.tr).

Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi; Kız ve erkek bireylerin ayrı ayrı değerlendirilerek, yaşadıkları istismar (fiziksel-cinsel) sonucu geçirdikleri travmatik sorunların düzenlenmesine yönelik çalışmaların yapıldığı sosyal kuruluşlardır. Bu tip merkezlerin hepsinde çocukların tedavi olmalarına yönelik devletin veya üniversite hastanelerinin psikiyatri bölümünden de yardım alınıp, çocukların iyileşmeleri amaçlanarak ailelerine (aile içi istismar yaşanmadıysa) teslimi sağlanmaktadır (www.shcek.gov.tr).

Çocuk ve Gençlik Merkezleri; Ebeveynler arasındaki farklı problemlerden dolayı korunmaya muhtaç kalan bireylerin geçici olarak ihtiyaçlarının karşılanıp, toplumla bütünleşmelerini amaçlayan sosyal kuruluşlardan biridir.

Çocuklara Yönelik Çalışmalar:

1. Çocukların sokakta tespitine yönelik yürütülen mobil sokak çalışmaları,
2. Çocukların psiko-sosyal gelişimini destekleme çalışmaları,
3. Ailelerinin psiko-sosyal incelenmesi,
4. Barınma, bakım, giyim, gıda ihtiyaçlarının karşılanması,
5. Eğitimlerini destekleyici faaliyetler,
6. Eğitimin önemi konusunda bilgilendirme çalışmaları,
7. Eğitime yeniden kazandırma çalışmaları,
8. Meslek edindirmeye yönelik çalışmalar,
9. Gelir getirici atölye çalışmaları,
10. Sosyal kültürel, sanatsal etkinlikler ile sportif ve hobi faaliyetleri
11. Tedavi ve rehabilite edici hizmetler : (1) Sağlık sorunlarına yönelik çalışmalar Sağlık Bakanlığı kuruluşları aracılığı ile ihtiyaç duyulan çocuklara sunulmaktadır. (2) Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi(ÇEMATEM) ve/veya UMATEM’lerde uyuşturucu kullanan-madde bağımlısı çocukların tedavileri sağlanmaktadır (www.shcek.gov.tr).

Kreş ve Gündüz Bakımevlerinin denetimini Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü yapmakta ve bu kurumlara pozitif yönde rehberlik ve danışmanlık hizmeti vermektedir. Ülkemizde 2011 verilerine göre, 1002 çocuk ücretsiz olarak kreş hizmetinden faydalanmaktadır (www.shcek.gov.tr).

Bilindiği gibi tüm çocuklar sağlıklı bir aile ortamında yetişme olanağı bulamayıp bazen kendi aileleri dışındaki ortamlarda yaşamak durumunda kalmaktadırlar. Yetiştirme yurtları da çeşitli nedenlerle kendi aileleri dışında yaşamak durumunda kalan çocukların bulunduğu kuruluşlardır. Yetiştirme yurtlarında bakım ve yetiştirilmeleri sağlanan çocuklar korunmaya muhtaç çocuklardır. Yetiştirme yurtlarından söz ederken öncelikle korunmaya muhtaç çocuk kavramına değinmek gerekmektedir (Elmacı, 2010).

1983 tarihinde kabul edilen 2828 sayılı yasa ile yürütülmekte olan korunmaya muhtaç çocukların bakım ve korunmasına ilişkin işlemler, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile 03.07.2005 tarihinde korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuklar mevzuatına girmiştir. 2828 sayılı Kanununda;

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1949 yılında kabul edilen 5387 sayılı kanunun 1. maddesi ve 1957 yılında kabul edilen ve 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun' un 1. maddesinde *korunmaya muhtaç çocuk* , “beden, ruh ve ahlak gelişimleri tehlikede olup:

1. Hiçbir ebeveyni olmayan,
2. Ebeveyni belli olmayan,
3. Ebeveynleri tarafından terk edilen,
4. Ebeveynleri tarafından ihmal edilip fuhuşa, dilencilige, bağımlılık yapıcı maddeleri kullanma tehlikesine maruz bırakılan çocuklardır.

Yetiştirme Yurtları ise, 13–18 yaş aralığındaki korunmaya muhtaç bireylerin bakımı ve güvenliklerinin sağlanması ile onları uygun mesleğe yetiştirip, topluma faydalı bireyler olmalarını sağlayan yatılı kuruluşlardan biridir (Çağlar, 1973).

Sevgi Evleri'nin 0-18 yaş aralığındaki 10-12 çocuğun barınıp yaşamlarını sürdürebileceği, temel ihtiyaçlarının karşılanabildiği, aile kültürüne uygun çocukların yetişebileceği barınma yerlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmalar gelişme göstererek artmaktadır. Sevgi evleri aile ortamı şeklinde düzenlenmiştir ve az sayıda personel tarafından sürekli ve değişmeyen hizmetin sağlanması ile birçok olumlu sonucu beraberinde getirmektedir. Çocuklarda temel güven duygusunu kazandırılması, sağlam ve tutarlı davranış özelliğinin oluşması ile olası kişilik ve davranış bozukluklarını en aza indirgenmesi elde edilecek olumlu sonuçlar arasında gösterilebilir (www.shcek.gov.tr).

Çocuk evi adı altında 0-18 yaş aralığındaki en fazla 6-8 çocuğun barınıp yaşamlarını sürdürebileceği, temel ihtiyaçlarının karşılandığı, geleceğe güvenle bakabilen bir ortamın sunulduğu, beraber ve kalabalık yaşamının getirdiği olumsuzlukları yaşamadan çocukların kendine güvenli hissettiği barınma yerlerinden biridir. Burada kalan çocuklar, arkadaşlık, komşuluk ve mahalle gibi kavramları doyasıya yaşayarak öğrenebilecektir ve bu evler toplumun gerçeklerini bilerek, ayakları üstüne basabilen bir nesil yetiştirmek amacıyla yaygınlaştırılmaya çalışan kuruluşlardan biridir (www.shcek.gov.tr).

Çocuk Evleri hayata geçirilen ve çocuğun yüksek yararı açısından gerekli olan barınma yerlerinden biridir. Her ilde, ilin fiziki ve coğrafi yapısı göz önünde bulundurularak, 0-18 yaş grubu, 6-8 çocuk için bir ev ortamı yaratılarak, fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulan çocuk evleri, il merkezi apartman dairelerinde yer almaktadırlar. Burada çocukların, bedensel ve psikososyal gelişimlerine katkıda bulunularak, eğitimleri sağlanıp, bir mesleğe yetiştirilerek topluma yararlı kişiler olmaları amaçlanmaktadır.

Çocuk Yuvaları; Korunmaya muhtaç çocukların, eğitsel, bedensel ve psikososyal gelişimlerini sağlıklı bir şekilde yürütebilmeleri için, 0-12 yaş aralığındaki bireyler için açılmış yatılı hizmet kuruluşlarından biridir. 12 yaşını dolduran korunmaya muhtaç kız çocukları özel durumlarda yuvalarda kalabilmektedir (www.shcek.gov.tr).

Koruyucu Aile Hizmeti; farklı sebeplerden dolayı kısa veya uzun süreli, bakımlarını üstlenen aile ya da kişilerin öz ailesi yanında bakılamayan çocukları alıp devlet denetiminde yetiştirilmeleri olarak tanımlanmaktadır (www.shcek.gov.tr).

Evlad Edinme; durumu evlat edinmeye uygun bir kişi ile bir çocuk arasında yasal düzenlemelere uygun ebeveyn-çocuk ilişkisinin kurulmasıdır. Evlat edinme hizmeti, Türk Medeni Kanunu'nun 305–320 maddelerini kapsamakta ve 145 sayılı Evlat Edinme Yönergesi, 1 Eylül 2004'de yürürlüğe giren Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmenin onaylanmasının Uygun Bulunduğu Kanun çerçevesinde yürütülmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kuruluşlarda bakılan korunmaya muhtaç çocuklardan, durumu evlat edinme hizmetinden yararlandırılmaya uygun bulunanlar, sosyal çalışmacının hazırladığı rapor ile evlat edinebileceği belirlenip uygun bulunan ailelerin yanına yerleştirilmektedirler. Her yıl yaklaşık 500 çocuk evlat edinme hizmetinden yararlanmaktadır (www.shcek.gov.tr).

Bu çalışmada Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda kalan bireylerin benlik kurguları ve umutsuzluk düzeylerini incelemek için Siirt İl'inde yer alan çocuk evleri ve sevgi evleri üzerinde araştırma yapılmıştır. Bunun için öncelikle Siirt Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü ile gerekli görüşmeler yapıp ve izinler alındıktan sonra çalışmaya başlanmıştır.

1.1. Çalışmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışmadaki amaç, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda yaşayan bireylerin benlik kurgularının ve umutsuzluk düzeylerini incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çocuk ve sevgi evlerindeki bireylerin umutsuzluk düzeyleri ve benlik kurguları incelenmek istenmiştir. Bu amaç doğrultusunda bireylere Kağıtçıbaşı ve Baydar (2006) tarafından geliştirilen Aile Bağlamında Benlik Ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği ve araştırmacı tarafından uzman kişiye danıştıktan sonra hazırlanan sosyodemografik veri formu uygulanmıştır. Bu ölçekler uygulanırken araştırmada bazı sorulara yanıt aranmıştır:

Umutsuzluk Düzeyi;

1. Bireylerin kaldıkları evlere göre,
2. Cinsiyete,
3. Eğitim durumlarına,
4. Kardeş sayısına,
5. Kurumdaki bakım nedenine,
6. Kurumdan önce kaldıkları yere,
7. Ebeveynlerinin hayatta olup-olmama durumlarına göre,
8. Ailelerinin medeni hallerine göre,
9. Ailelerin çocuklarına karşı ilgi durumlarına göre,
10. Aileleriyle görüşme isteklerine göre,
11. Ailelerinin kaldıkları yere göre,
12. Bireylerin gelecekle ilgili düşüncelerine göre,
13. İçinde buldukları duruma göre,
14. İnanç durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmakta mıdır?

Aile Bağlamında Benlik Ölçeğinde yer alan; ilişkisel, özerk, özerk-ilişkisel boyutları;

1. Bireylerin kaldıkları evlere göre,
2. Cinsiyete,
3. Eğitim durumlarına,
4. Kardeş sayısına,
5. Kurumdaki bakım nedenine,
6. Kurumdan önce kaldıkları yere,
7. Ebeveynlerinin hayatta olup-olmama durumlarına göre,
8. Ailelerinin medeni hallerine göre,
9. Ailelerin çocuklarına karşı ilgi durumlarına göre,
10. Aileleriyle görüşme isteklerine göre,
11. Ailelerinin kaldıkları yere göre,
12. Bireylerin gelecekle ilgili düşüncelerine göre,
13. İçinde buldukları duruma göre,
14. İnanç durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşmakta mıdır?

1.2. Çalışmanın Önemi

İnsanlar doğumdan ölüme kadar duygularını ve benliklerini oluşturmak için farklı süreçlerden geçerler. Duygular insanlara yön veren, bireyin düşüncesini, yaşam biçimini, olaylara bakış açısına ve yaşadığı tecrübelerde ortaya çıkar. Bu durum kimi zaman benliğe olumlu katkı sağlarken kimi zaman da bireyin olumsuz şeyler yaşamasına sebep olabilmektedir. Her bireyin ailesini seçme gibi bir şansı yoktur ama yine de her çocuk özel ve değerlidir. Bu çalışmada kimisi ailesinin yaşadığı problemlerden dolayı kurumda kalan, kimisi kimsesi olmadığı için kurumda kalmak zorunda olan bireylerin duygu durumları ve kendilerini nasıl algıladıklarını ölçmek için geçmişteki çalışmalar göz önünde bulundurularak bilime katkı sağlanmak amacıyla önem kazanmaktadır.

Kurumdaki bireyleri değerli kılmak, yaşam standartlarını öğrenmek ve onları toplumda değerli hissetmelerini sağlayacak önerilerde bulunarak ailelere tavsiyede bulunmak çalışmanın önemini artırmaktadır. Çünkü gün geçtikçe boşanma oranları artmakta bu durumdan en fazla çocuklar olumsuz etkilenmektedir. Bu çalışmayla ailelerin yaşadıkları problemlerden dolayı çocukların ne durumdan etkilendiği ve kendilerini nasıl gördükleri açısından önem kazanmaktadır. Ayrıca kurumda kalan bireylerin ailelerine olan bağlılık-özerklik durumlarının benlik kurgularına ne şekilde etki ettiği hakkında bilgi vererek, kimlik oluşumunda aileleriyle olan iletişim ve önemi hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Çocuğun doğumdan itibaren başlayan kişilik gelişiminde ailesiyle kurduğu iletişimin önemi oldukça büyüktür. Birey ilk iletişimini ailesinde alır. Aile içinde mutlu, umutlu ve değer gören birey sağlam bir benlik oluşturacakken, aile içinde huzursuzluk, şiddet ve sıkıntı yaşayan bireyler kendilerini değersiz hissedecek ve yaşadığı güvensizlik kendisini olumsuz bir benliğe götürecektir. Bu çalışmada Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda yaşayan bireylerin benliklerinin nasıl kurguladığı gösterilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle ailelerin yaşadıkları olumlu-olumsuz olayların çocuklar için hayati bir önem oluşturabileceği unutulmamalıdır.

Ayrıca kurumda kalan bireylerin yaşam standartları hakkında bazı bilgilere sahip olmak, umutsuzluk düzeylerini ölçerek kendilerini nasıl algıladıklarını belirlemek ve

ıkan sonuçların çocukların sonraki yaşamlarında nasıl daha mutlu olabilecekleri konusunda önerilerde bulunarak psikolojik yardım çalışmalarının planlanmasında önem kazanmaktadır.

Bunun yanı sıra araştırma bulgularında anne-babaların ailevi durumları göz önüne alındığında anne-babası boşanmış olan bireylerin çoğunluğu göze çarpmaktadır. Bu alışma Aile ve Sosyal politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda kalan bireylerin ailelerinin yaşadıkları sorunlarda çocukların olumsuz etkilendiği, bu durumun daha fazla yaşanmaması ve çocukların ileriki zamanlarda nasıl daha mutlu yaşamaları için ailelere yönelik eğitim çalışmalarında kullanılabilir.

1.3. Çalışmanın Sınırlılıkları

Araştırma sonuçları, veri toplama zaman dilimi ve verilerin toplandığı bireylerle sınırlıdır. Ayrıca sonuçlar, araştırmada kullanılan ölçeklerin güvenilirlikleri ve geçerlilikleri ile sınırlıdır.

Araştırmada Siirt ilinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda toplam 89 kişi kayıtlıdır ve tüm öğrencilere ulaşılmıştır ancak tüm Türkiye'deki tüm Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndaki kurumlarla daha detaylı bir çalışma yapılabilir. Araştırmaya dâhil edilmeyen 2 öğrenciden biri %40 zekâ geriliği, diğerinin de bipolar tanısı olduğu için araştırmada yer almamıştır.

Araştırmada yer alan bireylerin cinsiyet açısından farklı olduğu; 21 kız, 66 erkek bireyin çalışmada cinsiyet farklılığı olduğunu göstermektedir. Kız-erkek sayısı eşit değildir. Bu durum araştırma sonucunu etkileyip sınırlandırmaktadır.

Bunun yanı sıra çalışmada yer alan bireylerin 10'u ilkokulda, 32'si ortaokulda ve 45'i de lisede öğrenimlerini sürdürmektedirler (ğrenciler değerlendirilirken ilkokuldaki öğrencilerin sayısıyla lisedeki öğrencilerin sayısı arasında çok fazla fark vardır bu durum çalışmanın sonuçlarını etkileyebilir). İlk-orta-lise' de öğrenimini devam ettiren bireyler arasındaki sayısal eşitsizlik, bir sınırlılık olarak algılanabilir.

Ayrıca, çalışmada yer alan yaş aralığı 7-12 olan bireylerin sayısı 16 iken, yaş aralığı 13-18 olan bireylerin sayısı 71'dir. Araştırmada yer alan bireylerde 0-6 yaş aralığında ve 18 yaşından büyük kimsenin olmaması araştırmayı sınırlandırmaktadır.

Bunun yanı sıra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı farklı çocuk hizmetleri olmasına rağmen (gençlik merkezi, çocuk yuvası vb.) çalışma tarihinde sadece çocuk ve sevgi evleri olarak iki grupta kuruma bağlı olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Bu durumda çalışmanın kurum olarak sadece iki grupta ele alınması araştırmayı tüm hizmetler altında sonuç çıkarması açısından sınırlandırmaktadır.

1.4. Tanımlar

Benlik-Kurgusu (Self-Constual): Kültürün benlik ile ilgili bilginin kurulmasında ve yorumlanmasında rol oynayan en önemli etmenlerden biri olduğu ileri sürülmektedir. Benliğin içerdiği sosyo-kültürel değerler ve işlevler, “*benlik kurgusu*” (self-constual) terimiyle adlandırılmaktadır (Cross ve Madson, 1997; Markus ve Kitayama, 1991,akt; Özdemir, 2009). Benlik kurgusu; Kişinin başkaları ile olan ilişkileri ve kendisiyle ilgili farkındalığını sosyal etkileşimler sonucu oluşturduğu yapı olarak tanımlanabilir (Singelis, 1994, akt; Wasti, 2007).

Özerk-Ayrık Benlik Kurgusu (Autonomous-Seperate Self): Kişinin bağımsızlığını vurgulayan, bağıllık ihtiyacının doyurulmadığı, bağımsız benlik algısıdır. Bir başka ifadeyle benliğin diğerlerinden ayrılabilirdiği kadar ayrılması olarak tanımlanabilir (Kağıtçıbaşı, 2007).

Bağımlı-İlişkisel Benlik Kurgusu (Heteronomous-Related Self): Başkaları ile yakın ilişkilerin önemsendiği ve bu ilişkilerin benlik kavramına eklendiği benlik algısı olarak tanımlanabilir (Kağıtçıbaşı, 2007).

Özerk-İlişkisel Benlik Kurgusu (Autonomous-Related Self): Bağımsız davranış için hem kişinin kapasitesine aynı zamanda da diğerleri ile bağıllığın önemine vurgu yapan benlik algısıdır. Bir başka deyişle, özerklik ve ilişkisellik ihtiyacının doyurulduğu, hem bireyci hem toplulukçu benlik kurgusu olarak tanımlanabilir (Kağıtçıbaşı, 2007).

Umutsuzluk: Gelecek ile ilgili olarak olumsuz beklentiler içinde olarak bireyin kendisini olumsuz algılaması, olumsuz yaşantılarını değişmez görüp bunu kabullenmesi anlamına gelmektedir (Abramson ve ark. 1989, akt; Oğuztürk, Akca ve Şahin, 2011). Umutsuzluk ayrıca Beck ve ark. (1985) tarafından gelecekle ilgili

olumsuz beklentilerin varlığıyla ifade edilen, bilişsel bir duygu durumu olarak tanımlanmaktadır (akt; Oğuztürk ve arkadaşları).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Benlik

İçe bakış (introspection) yöntemi, psikologlar tarafından psikolojik sorunları tedavi etmede kullanılan tekniklerden biridir. İçe bakış, kişinin kendi duygu ve düşüncelerini deneyimlerini inceleyebilmesini dile getirmektir. İçe bakış kişinin iç görü kazanması için planlanan eylemlerini inceleyip, anlamlandırma aşaması olarak ifade edilmektedir. İçe bakış kavramı ilk olarak William James tarafından “benlik (self)” kavramıyla ilişkilendirilmiştir (Güzel, 2011).

William James`den sonra benlik kavramı ile ilgili olarak çok sayıda çalışma yapılmıştır. Gerçekleştirilen birçok çalışmanın sonuçlarına göre benlik kavramı insanların davranışlarını şekillendirmektedir. Dahası bu kavram hakkında yapılan araştırmalar benliğin çoğunlukla kültürle ilişkili olarak geliştiğini ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle benlik kavramı içerisinde yaşanan toplumdaki fazlasıyla etkilenmektedir. Benlik kurgularının farklılıklarının en önemli nedeni, toplumdaki egemen bireyci (individualistic) ya da toplulukçu (collectivistic) değerler olarak söz edilmektedir (Ercan, 2013).

Benlik günümüzde başta Sosyoloji olmakla beraber, sosyal bilimlerin başka alanlarında da geçmişten günümüze kadar önemini koruyan bir konu olmuştur. Genellikle kuralların belirsizleştiği günümüz dünyasında benliklere uygulanan vurgular bireylerin yönlendirilmesinde etkili olabilmektedir. Bu durum konunun farklı alanlarda da incelenmesine neden olmaktadır. Kendimize sorduğumuz “Ben kimim?” sorusuna cevap almak için sorguladığımız benlik kavramı, kendimiz ve başkaları tarafından önemsenmeye ve damgalanmaya neden olacak kadar ağırlı bir anlamı ifade etmektedir (Aka, 2010).

Strong (1957), dört ana başlıkta benlik kavramından bahsetmiştir. Yazara göre benlik kavramı şu başlıklarla incelenebilir:

1. Bütünsel kişilik kavramı : Kişinin benlik değerleri, görevleri ve becerilerinin algısı,
2. Değişik kişilik kavramı : Anlık maceralara göre sürüklenen, olaya bağlı olarak değişim gösteren,
3. Sosyal kişilik kavramı : Diğer insanların başka bir bireyi kabul etmesi ve bireyin insancıl yeterliliğine endekslidir,
4. İdeal kişilik kavramı : Bireyin özünde var olan ve olmak istediği kişilik yapısı olarak açıklanabilir (akt; Taşgit, 2012).

2.2. Benlik Kurgusu

Benlik kurgusu başlığı altında öncelikle benlik kurgusu kavramı açıklanmalıdır. Ayrıca benlik kurgusu hakkında önemli olan noktalar arasında benlik kurgusunun gelişimi, kültürel benlik kurgusu türleri ve kuramlar bulunmaktadır.

Kimi yazarlara göre benlik kurgusu bir kavramdan ziyade bir süreç olarak değerlendirilebilir. DeCicco ve Stroink (2007)'ye göre benlik kurgusu “bireyin kendisi, diğerleri ve kendisi ile diğerleri arasındaki ilişki ile gelişen bir süreç” olarak tanımlanabilir (DeCicco ve Stroink, 2007).

Benlik kurgusunun insan hayatında birçok etkisi bulunmaktadır. Bunların başında kişilik gelmektedir. Benlik kurgusu kişiliği şekillendirmektedir. Kişilikle ilgili verilerin aktarılmasında rol alan en önemli etkenlerden birinin bilgi olduğu iddia edilebilir. Kişilik kavramının kapsadığı bilinen değerler ve sosyo-kültürel özellikler “benlik kurgusu” terimiyle anlatılmaya çalışılmaktadır. Örneğin, erkek ve kadınlar aynı kültürel yaşama değişik şekillerde katılmaktadır. Kültürel kuralları anlatan cinsiyete mahsus insancıl kurallar değişik becerilerin ve marifetlerin aktarılmasında etkili olmaktadır. Diğer bir ifadeyle toplumsal hayattan fazlaca etkilenen benlik kurgusu toplumun değerlerine göre bireylere roller verebilmektedir. Örnek vermek gerekirse, başkalarına sosyal destek verme davranışıyla ilgili olarak erkekler kadınlara göre daha az ilgi göstermekte ve sosyal ilişkilerin sürdürülmesinde kadınlar erkeklere göre daha fazla sorumluluk taşımaktadırlar (Yıldız, 2006).

Bu aşamada kişilik ve benliğin farklı şeyler olduklarından da bahsetmek gerekmektedir. Kişilik kavramı insanların yaşamlarının her alanında bireylerin kendileriyle alakalı yaşantı ve düşüncelerinin fenomenolojik birleşmesi olarak nitelendirilmektedir. Kişilik, bireyin kendisinden kaynaklanan tutarlı davranışlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Burger, 2006). Benlik saygısı ise kişinin kendisini başarılı, önemli, marifetli ve değerli hissetmesi gibi özellikler açısından anlama derecesi olarak nitelendirilmektedir. Benlik saygısı noktasında davranışlar incelendiğinde kişinin kendisine karşı olan özgüveni ve kendisini takdir etmesi anlamında kullanılmaktadır. Farklı dönemlerde bu bileşenlerin ailesel, biyolojik, fizyolojik, toplumsal veya kişisel boyutları, benlik saygısını pozitif ya da negatif yönde etkilemektedir.

Benlik saygısında isteklendirme, başarı ve öz kontrol gibi etkenlerin etkili olduğu görülmüştür. Çevresel, kişisel ve biyolojik faktörler benlik saygısını farklılaştırabilmektedir. Kişilik, bireyin düşünme, hissetme, konuşma, olaylara ve insanlara bakış açısıyla doğuştan var olan ve sonradan kazandığı, bireyi diğer insanlardan ayıran özelliklerin tümünün oluşturduğu bir bütün olarak tanımlanabilir. Benlik ise, insanın kendisini algılayıp, tanıma ve değerlendirmesiyle oluşan, kişiliğine ilişkin faktörlerin bütünü olarak tanımlanabilir (Yorulmaz, 2012).

Benlik kurgusu bireylerin davranışlarını şekillendiren yegâne unsurlardandır. Benlik kurgusundan kaynaklanan bir sorun yaşandığında profesyonel destek alınması zorunludur. Bireyler benlik tasarımlarıyla bağdaşmayan bir ölçme veya inceleme sonucu ne kadar geçerli ve güvenilir olursa olsun yeni durumları hemen kabullenmemekte, hareketlerini modern hareketi göz önüne alarak değiştirmemektedir. Ölçme ve incelemeler sonucunda kişinin benlik tasarımı ne kadar ters ve kişilik kavramı ne kadar sert ise kabullenme davranışı da o kadar fazla ortaya çıkmaktadır. Böyle zamanlarda psikolojik desteğe gereksinim duyulmaktadır.

Psikolojik yardım kişinin savunma anlayışını bırakmasını ve yeni yaşantıları kabul edici duruma gelmesini destekleyen bir yardımdır. Danışma esnasında danışmanın yaratacağı uygun ortamda kişi kendini doğru bir şekilde algılamaya başlayacak, bu gelişme, onu etrafındakileri doğru bir biçimde algılamasını sağlayacaktır. Böylece, bilgi verme servisi tarafından sağlanan bilgileri de doğru bir

biçimde algılayacak, hatta bu konuda bilgi edinme çabalarını kendisi geliştirmeye başlayacaktır (Savaş, 2006).

Benlik kurgusu incelenirken kimlik kavramından da sıklıkla bahsedildiği görülmektedir. Benlik ve kimlik kavramlarının beraber incelenmeleri pek çok bakış açısı tarafından ciddi bir biçimde değerlendirilmektedir. Bunlardan ikisi olan sosyal psikolojik ve yapısal bakış açıları birbirini tamamlamaktadır. Benlik; kişinin kendini anlaması ve tanınması, baskıya karşı olumlu ya da olumsuz direnci, kişinin kendisiyle ilgili karar verdiği özgü hükümler olarak açıklanabilir. Kimlikte kişiler değer biçerken, benlikte kişi kendine değer biçer ve benlik gözlenemez. Benlik gözlenemez bir kavram olmasına rağmen, kimlik gözlenebilir bir kavramdır ve sorgulanmasına gerek yoktur (bilgiyelpazesi, 2015).

Benlik, sosyal etkileşimler sonucunda oluştuğu ve sosyal bir konumda yer aldığı için sosyal bir üründür. Benliği kişilikten ayıran budur. Kişilik oldukça sabit, sürekliliği olan ve sosyal ortamlardan pek etkilenmeyen özellikler içerir. Benlik, kişinin kendini nasıl algıladığı, yani kendisiyle ilgili farkındalığı bağlamında düşünümseldir. Bu belki de benliğin en önemli özelliğidir ve yakın zamanda benlik kurgusu diye adlandırılmıştır (Kağıtçıbaşı, 2012).

Benlik kavramı farklı kültürel ortamlarda farklı şekillerde oluşmaya başlamıştır. Bugün genel olarak Asya, Güney Amerika, Afrika ve Güneydoğu Avrupa’da toplulukçu değerlerin egemen olduğu ve buralarda yaşayan bireylerin genel olarak toplulukçu benlik özellikleri taşıdığı (örneğin, “Ailem benim hoş biri olduğumu düşünür”) kabul edilmektedir. Kuzey – Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da ise bireyci değerlerin egemen olduğu ve buralarda yaşayan bireylerin genel olarak bireyci benlik özellikleri taşıdığı (örneğin, “Ben hoş biriyim”) düşünülmektedir (Markus ve Kitayama, 1991; Triandis, 1989, 1995,akt; Ercan, 2013). Bir başka kültürde Nsamenang (1992) Batı Afrika’da çocuğa isim konmasından başlayıp ölüme kadar devam eden sosyal benlikten söz eder (akt; Kağıtçıbaşı, 2012).

Bireyci kültürler genel olarak Kuzey Avrupa ülkelerinde ve ABD’de görülmektedir. Bu kültürlerde, bireysel gereksinim ve başarılar çok önem verilir. Bu kültürde insanlar kendi benliklerini bağımsız ve eşsiz olarak görür. Bunun tam tersi olan

kolektif kültürlerde insanlar; büyük bir gruba ait olmak isteyerek kendilerini aile, kabile ya da ulus gibi daha çok toplum içerisinde kalabalık olarak yaşama ve topluma ait olma istegindedirler. Bu insanlar rekabet yerine iş birliğine önem verirler. Grup başarılarını bireysel başarılarından daha fazla önemsemektedirler. Kolektif kültür tanımına Asya, Afrika, Orta ve Güney Amerika ülkeleri örnek gösterilebilir (Burger, 2006).

Yukarıda da bahsedildiği üzere benlik kurgusu ile kültür arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır. Birçok yazar benliği kültürün oluşturduğunu ve toplumsal değerlerin ya da yaşantıların şekillendirdiğini ileri sürmektedir. Bu sebeple benlik kurgusu kavramı kültürel açıdan değerlendirilebilir.

2.3. Benlik Kurgusunu Açıklayıcı Kuramlar

Benlik kurgusu hakkında yapılan çalışmaların sayıca artması sonucunda çeşitli kuramlar ortaya çıkmıştır. Söz konusu kuramlar arasında beş tanesi göze çarpmaktadır. Bunlar şu şekilde listelenebilir:

1. Psiko-analitik Kuram,
2. Psiko-sosyal Kuram,
3. Bağlanma,
4. Öz belirleme,
5. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım (Özdemir, 2009).

2.3.1. Psikanalitik kuram

Freud, bulunduğu dönem içerisinde farklı konularla ilgilenmiş ve bunlarla ilgili çeşitli kuramlar geliştirmiştir. Freud'un görüşlerini yansıtan bu kuramlar, pek çok psikolog tarafından benimsenmiş ve onların görüşlerinin dayanak noktası haline gelmiştir. Freud'un kuramları, farklı psikodinamik kuramları ortaya çıkararak psikoloji alanını etkilemiş ve yeni görüşler, yeni kavramlar ortaya çıkarmıştır. Freud; kişiliğin yapısını ve gelişimini topografik, yapısal ve psikoseksüel gelişim dönemleri kuramlarıyla açıklamıştır. Freud'un kişiliğe ilişkin kuramları, günümüz psikolojisinde en çok bilinen kuramların başında gelmektedir.

Bilim dünyasında önemli bir yere sahip olan psikanalitik kuramın oluşturucusu Sigmund Freud (1856-1939) olmuştur. Avusturyalı bir bilim adamı olan Freud çoğunlukla psikanalitik kuramın babası olarak nitelendirilmektedir. 1902 yılında profesör olan Freud nöropatoloji uzmanıdır. Yazar psikanaliz kuramda sağlık sorunlarına, doktor ile hasta arasında geçen bir diyalog süreciyle çözüm bulmayı amaçlamıştır. Freud bu süreçte aktarım gibi yeni terapik yöntemler geliştirmiştir. Oedipus kompleksi ve libido gibi konular Freud sayesinde yaygınlık kazanmıştır. Süper egonun gelişiminde etkili olan bir diğer etki ise Freud'un kişilik gelişimi kuramında önemli yeri olan erkekler için Oedipus ve kızlar için Elektra kompleksleridir. Freud'a göre 3-5 yaş arasında çocuklar karşı cinsteki ebeveynlerini sahiplenir, aynı cinsteki ebeveynlerini ise kıskanır, rekabet ederler ve onlara düşmanlık duyarlar. Bu rekabet nedeniyle de erkeklerde babalarının üstünlüklerinin farkına varmalarıyla kastrasyon kaygısı başlamaktadır. Bu kaygı nedeniyle de annelerine duydukları arzuları bastırmaktadırlar. Çocuğun arzularını bastırmasıyla sonuçlanan bu çatışma sonucu süper ego gelişmektedir (Engor, 2008).

Psikanalitik davranışlar, çocukluk dönemlerine yoğunlaşarak ergenlik dönemini aydınlatmaya çalışır. Psikanalitik davranışların kurucusu olan Freud daha çok çocukluk süreci üzerine çalışmalar yaparken, kızı Anna Freud çocukluk döneminin önemini ele alarak ergenlik döneminin de ilerlemesinde gerçeklik payının çok daha fazla olduğunu anlatmıştır. Anna Freud'a göre, ergenler hayatın ilk zamanlarında olan çocukluğun yansıması olan ödipal düşüncelerle baş etmek için aile bireylerinden uzaklaşmaktadır. Psikanalitik davranışların ergenlik döneminde bağımsızlık konusuna tutumunun incelenmesinin Anna Freud'la başlamasına rağmen pek çok önemli incelemeler Peter Blos tarafından düzenlenmiştir. Blos ergenlik dönemini ikinci bireyleşme (second individuation) süreci ve genital dönem olarak tanımlamıştır. Blos'a göre birinci bireyleşme sürecinde annenin ya da bebeğin ihtiyaçlarının karşıladığı kişinin temsili içselleştirilmiştir. İkinci bireyleşme döneminde ebeveyn bağlılığından ve sevgi nesnelere ayrılma deneyiminin normal ergenlik dönemine özgü önemli bir gelişim hedefi olduğu düşüncesi vardır (akt: Morsümbül, 2012).

Psikanalitik kuram insan davranışlarının şekillenmesinde üç ögenin aktif olduğunu savunur. Bunlar kuramın yapısal modelinde; id (alt-benlik), ego (benlik) ve

süperego (üst-benlik) olarak tanımlanmaktadır. Freud id terimini, bilinçdışı kavramını çok benimsemiş olan dostu, iç hastalıkları uzmanı Georg Groddeck'in bu konuda yazdığı *İd'in Kitabı* başlığından almıştır (Burger, 2006). Freud'a göre id, bireyin doyurulmayan isteklerini, süper ego toplumun değerlerini ve baskılarını ifade eder. İd, doğuştan var olan, içgüdüleri kapsayan ve kalıtsal olarak gelen gizil güçlerin bütünüdür. İd, yalnızca kişisel isteklerimizin karşılanması için uğraşır ve bizim egoist kısmımızdır. İd, herhangi bir fiziksel ve toplumsal sınırlamayı dikkate almaksızın, yalnızca kişisel tatmin sağlayacak şeylerle ilgilenir ve haz ilkesine göre hareket eder. Freud id için "gerçek ruhsal varlık" ifadesini kullanmıştır, çünkü id öznel bir yaşantı dünyası olarak nesnel gerçeklerden bağımsızdır (Geçtan, 2002).

Doğuştan olanın aksine ego benliğin bilinen bir parçasıdır ve gerçeklik kuralına uygun olarak işlemektedir. Egosu ilerlemeye başlayan bebekler hangi durumda nasıl davranmaları gerektiğini bilirler. Ego' nun görevi içinde bulunulan durumun gerçeklerini de dikkate alarak id'in dürtülerini doyurmaktır. Gerçeklik ilkesi haz ilkesini geçici olarak engeller. İhtiyacın giderilmesi için uygun bir obje bulununcaya kadar gerilimi ertelemek gerçeklik ilkesinin amaçları arasındadır. (Burger, 2006).

Ego kişiliğin yürütme organıdır. Eyleme giden yolları denetim altında tutarak, çevresindeki objelerin hangileriyle ilişki kuracağını seçerek, içgüdülerin ne şekilde doyum sağlanması gerektiğine karar verir (Geçtan, 2002).

Benliğin son parçası olan süperego bilinçli objeler içermesine istinaden bilinç dışı olan, kontrol ve bastırmayı sağlayan bölümdür. Hafızanın bilinç dışı bölümlerinin bilinci olarak tanımlanmaktadır. Süperego sosyalleşme süreci hakkında aile ve toplum tarafından bilgilendirilmektedir. Süperego, egonun üzerine tesir ederek bireyin topluma karşı uygun hareketlerde bulunulmadığı zamanlarda cezalandırılacağını hatırlatır. Ancak, çocuğun duygularına bastıramaması Freud'a göre ciddi kişilik ve davranış bozukluklarına neden olabilmektedir. Süperegonun gelişmemesi sonucu vicdanın olmaması ve bu nedenle kişinin arzularını kontrol altına almaması, dürtüsel davranması söz konusu bozukluklara örnek olarak verilebilir (Engür, 2008).

Süperego, çocuğa ebeveynleri tarafından aktarılan, ceza ve ödül yöntemleriyle pekiştirilen, geleneksel değerlerin ve toplum ideallerinin içsel temsilcisidir. Süperego

kişiliğin ahlaki ve vicdani yönünü temsil eder. Hoşlanmadan çok kusursuzluğa ulaşmak ister, gerçekten çok ideali temsil eder. Süperego'yu ilgilendiren nokta, bir şeyin toplum ya da temsilcileri tarafından onaylanmış ölçütlere göre doğru ya da yanlış olduğuna karar vererek uygun davranmaktır (Geçtan, 2002).

Süper-egonun işlevleri ile ilgili farklı kaynaklarda birçok bilgi yer almaktadır. Süper-ego; idden gelen dürtüleri engellemek ki bunlar özellikle dışa vurulduğunda toplumun normal karşılamayacağı türde cinsel ve saldırganlık dürtüleridir. Bir diğer işlevi; egoyu ahlaki amaçlara yönelmeye inandırmaya çalışarak, kusursuz olmak için çabalamaktır (Geçtan, 2002)

Psikanalitik kuramda yer alan bir diğer yaklaşım topografik kişilik kuramıdır. Freud'a göre zihnin "bilinçdışı" denilen en derin bölgelerinde, bilincin dışında oluşan ve dikkati zorlamakla bilinç düzeyine çıkarılamayan istekler ve dürtüler yer alır. Dikkat sarf ederek bilince çıkması sağlanabilen zihinsel olaylar bilince daha yakın bir bölgede, "bilinç öncesi" adı altında oluşurlar. Bilinçli olarak yaşanan ve algılanan olgular ise bilinç düzeyinde oluşmaktadır. Buna göre *bilinç*; dış dünyadan ya da bedenin içinden gelen algıları fark edebilen zihin bölgesi olarak açıklanabilir. Bilinç, düşünce süreçlerini, bedensel algıları ve heyecanla ilgili durumları kapsar. Kişi konuşma ya da davranışlarla bilinç içeriğini çevreye iletir. *Bilinç öncesi*; dikkatin zorlanması sonucu bilinç düzeyinde algılanabilen zihinsel süreçleri ve olayları içermektedir. Bu içerikte, düş kurma gibi ilkel süreçlerin yanı sıra gerçekliğe ilişkin sorunları çözmeye çalışmak gibi gelişmiş düşünce biçimleri de bulunur. *Bilinç dışı*; bilinç öncesi ve bilinçli algılamamanın dışında kalan tüm zihinsel olayları içermektedir (Geçtan, 2002).

Freud, zihinsel etkinliklerin bilinçlilik düzeylerini bir buzdağına (aysberg) benzetmiştir. *Bilinç*, buzdağının su üstünde kalan kısmını, *bilinç öncesi*, buzdağının suyun hemen altında kalan az bir kısmı ve *bilinç dışı* da buzdağının suyun derinliklerinde kalan geniş kısmını oluşturmuştur benzetmesini yapmıştır (<http://notoku.com>).

Psikanalitik kuramda üzerinde durulan önemli kavramlardan bir diğeri kaçınma kavramıdır. Kaçınma kavramı, genellikle çok özel işlerle alakalı, Freud'un üzerinde durduğu ifadelerden biridir. Freud merakın bazen ikaz edici bir işaret olduğunu

belirtmektedir. Ego kaygıyı fark ettiği an, farklı savunmalar kurmaktadır. Freud koruma ve görevden kurtulma sezgilerinin, egoyu korkutmasından dolayı görevin yerine getirilmediğini belirtmektedir. Freud, kaçınılan ya da gerçekleşmeyen vazifelerin tamamen egoyu tehdit edici nitelikte gerçekleştiğinden, kişinin erteleme davranışı sürdürdüğünü iddia etmiştir Freud'a göre, nevrotik davranış özellikleri gösteren bireyin temel yaşam biçimi, günlük yaşamın sorunlarıyla uğraşmaktan çok onlardan kaçınmaya yönelik bir yaşam tarzıdır (Akdoğan, 2013).

2.3.2. Psiko-sosyal kuram

Benlik kurgusu hakkında psikanalitik gelişime ek olarak bahsedilmesi gereken bir diğer önemli kuram psiko-sosyal gelişim kuramıdır. Erikson tarafından geliştirilen psiko-sosyal gelişim kuramında bireyin dini, ahlaki ve bilişsel gelişiminde diğer unsurlarla olan iletişimin önemine vurgu yapılmaktadır. İnsanların içsel ve dışsal güçlerin karşılıklı etkileşimine göre davranışlarını şekillendirdiği biyolojik, psikolojik ve sosyal bir varlık olduğunu ifade eder (Corey, 2005).

Erikson'a göre bireyin gelişiminde bazı çatışmalar ortaya çıkacaktır. Bu çatışmaların üstesinden gelmek için gösterilen çabalarla birey bir takım donanımlar kazanmaktadır. Bu süreçte birey hem başarılar hem de başarısızlıklarla karşı karşıya kalacaktır (Erikson, 1984).

Freud'un çalışmalarını geliştiren Erikson bireyin gelişiminde doğumdan başlayıp ölüme kadar süren belirli aşamaların bulunduğunu ileri sürmektedir. Çocukluğun ilk dönemlerinden sonraya da uzayacak şekilde psikososyal gelişimi vurgulayarak; psikoseksüel ve psikososyal gelişimin birlikte yer aldığı ve yaşamın her aşamasında karşılaşılan, kendimiz ve sosyal çevremiz arasında denge kurmak olduğu görüşünü benimsemiştir. Gelişimi çözülmesi gereken belirli krizlerle bölünmüş olan ve tüm yaşam boyu süren bir süreç olarak açıklamaktadır (Corey, 2005).

Freud'un cinsel gelişmeyi temel alarak hazırladığı gelişimi, Erikson psikososyal kuram adı altında yeniden incelemiş ve gelişimi "İnsanın 8 Evresi" adı altında ele almıştır. Her evrede benliğin karşılaştığı bir olumlu ve karşıtı olan olumsuz benlik olduğunu belirtmiştir.

Erikson tarafından ileri sürülen bu evreler şu şekilde listelenebilir:

1. Temel Güvene Karşı Güvensizlik (yaşamın ilk yılı),
2. Özerkliğe Karşı Kuşku ve Utanç Duygusu (1-3 yaş),
3. Girişimciliğe Karşı Suçluluk Duygusu (3-6 yaş),
4. Başarıya Karşı Yetersizlik Duygusu (6-12 yaş),
5. Kimlik Kazanmaya Karşı Kimlik Karmaşası (12-18 yaş),
6. Yakınlığa Karşı Uzaklık (18-35 yaş),
7. Üretkenliğe Karşı Durgunluk (35-60 yaş),
8. Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (60 yaş ve üzeri)

Psiko-sosyal gelişim kuramına göre benlik kurgusunun ilk aşaması temel güvene karşı güvensizliktir. Bu aşama bireyin 0-1 yaş aralığında oluşmaktadır. Burada çocuğun güven ya da güvensizlik duygusu oluşmaktadır. Bu aşamada çocuğun hayatla ilgili karşılaştığı tüm sıkıntıların olumlu sonuçlar vermesi amaçlanmaktadır. Bu aşamada elde edilecek olumlu sonuçlar hayatın geri kalanını etkileyecektir. Eğer bu dönem başarısızlıkla sonuçlarsa hayat boyu bir güvensizlik duygusu yerleşecektir. Bireyde olumlu güven duygusu gelişirse birey; yakın çevre ile olumlu ilişkiler geliştirecek, açık ve tutarlı davranışlar sergileyecek, özellikle kişisel ilişkilerde çevreye özgür bir biçimde dokunabilecektir (Burger, 2006).

Bireyde güvensizliğin oluşumu ileriki dönemlerde yakın çevre ile olumlu ilişkilerin eksikliği, şüpheli ve tutarsız davranışlar, annenin yakın ilgisinin yokluğu, yalnızlık ve üzüntü, iyi göz kontağının kurulmaması gibi sonuçlar doğuracaktır (<http://socialscientist.us>).

İkinci aşama olan özerkliğe karşı kuşku ve utanç duygusu 1-3 yaş aralığında şekillenmektedir. Bu noktada bireyin gösterdiği vücut hareketlerinin başarılı bir şekilde yapma isteğinin desteklenmesi ilerleyen yıllar için bir özerklik yeterliliğinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu aşamada bireyin kendi başına yemek yiyebilmesi, yürüyebilmesi, konuşabilmesi ve giyinebilmesi gibi başarıları kendini yönetebilme yetisinin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Bu aşamada başarılı olan çocuk ilerleyen yıllarda kendi başına hareket edebilecektir. Burada bireylerin çocuğa güvenmeleri ve kendi başlarına bir şeyler

yapabilmelerine izin vermeleri gerekmektedir. Çocuğun mücadelesine karşı sabırlı bir şekilde yaklaşmak ve başarmasını beklemek doğru bir hareket olacaktır. Çocuk her şeyi kendisi yapmak isteyecektir ama bazı işlerde başarısız olacaktır. Büyüklerin bu başarısızlıklara karşı sabırlı olması önemlidir. Sabırsızlık durumunda kendine güvenini kaybedecek olan çocuk ilerleyen yıllarda kuşku ve utanç duygusunun etkisi altında kalacaktır. Büyüklerin kendi faaliyetlerine izin vermemesi ya da kırılan bir nesne karşısında sinirli davranışlar sergilemesi çocuğun utanç duygusunu çoğaltacaktır. Bu durum bireylerin kendi başına hareket edebilme yeteneklerini ortadan kaldırmaktadır. Araştırma ve deneyim kazanma ihtiyacı olan çocuk yanlış yapmak ve sınırlarını kontrol etmeyi istemektedir. Ebeveynler çocuğun dış dünya ile başa çıkma becerilerinin başarılı olup zarar görmemesi için çocuğun bağımsızlığını artırmalıdır (Corey, 2005).

Özerkliğin oluşumunda birey, bağımsız olmaya ısrar etme, kendi ayakları üstünde durabilme, kendi başına ya da diğerleriyle iyi çalışabilme, gerektiğinde iddialı olabilme özellikleri gösterecektir. Kuşku ve Utangaçlığın oluşumunda ise birey sürekli erteleme, kendi başına çalışmada sorun yaşama, emirlere ihtiyaç duyma, karar vermede sıkıntı yaşama, kolay bir biçimde etkilenme, eleştirildiğinde utanma gibi tepkiler sergileyecektir (<http://socialscientist.us>).

Üçüncü aşama 3-6 yaş aralığında yaşanmaktadır ve girişimciliğe karşı suçluluk aşaması olarak isimlendirilmektedir. Bu aşamada birey ya girişimcilik özelliği kazanır ya da bu özelliği kaybederek suçluluk duygusuna kapılır. Bu evrede birey kendi başına bir şeyler yapmak isteyecektir. Çocuk kendi başına bir şeyler yapabildikçe girişimcilik yeteneği gelişecektir. Bu aşamada çocuğun girişimlerinin desteklenmesi önemlidir. Sürekli merak eden çocuğun merak etmesi desteklenmeli ve öğrenme isteğinin önüne geçilmemelidir. Çocuğun davranışları engellenirse ve girişimlerinden dolayı eleştirilirse suçlanma eğilimi gösterir (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Girişimciliğin oluşumunda birey, bir işe kendi başına başlayabilme, mücadeleleri kabul etme, liderlik rollerini kabul etme, amaçlar koyma ve bu yönde hareket etme, vücuduyla rahat hareket edebilme özellikleri gösterecektir. Suçluluğun oluşumunda ise birey kolayca depresyona girme, kendisini önemsiz görme, vazgeçmek, zayıf göz kontağı, düşük enerji seviyesi gibi tepkiler verecektir (<http://socialscientist.us>).

Bir sonraki evre başarıya karşı yetersizlik evresidir (6-12 yaş). Bu aşamada çocuk yaşantıları sonrasında bir takım sonuçlar elde etmeye çalışır. Bu aşamada çocukta çalışkanlık özelliği kazanılmaktadır. Bu evreyi iyi geçiren çocuk ilerleyen yıllarda çalışkan biri olurken, bu aşamayı başarısız bir şekilde geçiren çocukta çalışkanlık özelliği azalacaktır. Burada en önemli durum, çocuğun kendisini başkalarıyla kıyaslaması ve yetersizlik duygusu yaşamalıdır. Burada çocuğun başarılarının desteklenmesi ve başarılı bir çocuk olduğunun vurgulanması faydalı olacaktır (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Başarı oluşumunda birey, işlerin nasıl yürüdüğünü merak etme, başlanmış işi bitirme, Projeleri sevmeye, öğrenmekten zevk alma, deneyleri sevmeye gibi özellikler gösterecektir. Yetersizlik oluşumunda ise birey geri çekilme, itaatkârlık, erteleme isteği, üreten kişi olmaktan ziyade gözlemleyen kişi olma gibi tepkiler sergileyecektir (<http://socialscientist.us>).

Beşinci aşama kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşasıdır. Aslında bu aşama en zor aşamalardan biridir. 12-18 yaşlarında görülen bu aşamada birey ergenlik dönemine girmiştir. Cinsiyete bağlı özelliklerin ortaya çıkmasına ek olarak, bireyde sosyal ve ekonomik konularda yargılama eğilimleri ortaya çıkmaktadır. Hayat oldukça streslidir. Sürekli bir eleştirme isteği vardır ve birey kendisini kesinlikle haklı görmektedir. Birey kendisini ailesinden nispeten uzaklaştırmaktadır. Özellikle aynı cinsiyete sahip olduğu aile üyeleri ile arasına mesafe koymaktadır. Birey sınırlarını deneme, anne-baba bağlarını koparma ve yeni kimlik kazanma dönemindedir. Başlıca çatışmaları, kimliğini yaşam hedefini ve yaşamın anlamını belirlemesi üzerine odaklanmıştır. Kimlik oluşturmayla ilgili başarısızlık, kimlik karmaşasıyla sonuçlanabilir (Corey, 2005).

Kimlik oluşumunda birey, cinsiyetine ait rolleri anlama ve benimseme, karşı cinsiyete karşı aktif ilgi, gelecek planları, yetişkin otoritesi ile mücadele etme isteği gibi özellikler sergilemektedir. Kimlik karmaşasında ise birey, cinsiyetine ait rollerden şüphe etme, güven eksikliği, otoriteye karşı aşırı düşmanlık, aşırı itaatkârlık, kendini kabul etmeme gibi tepkiler sergilemektedirler (<http://socialscientist.us>).

Gençlikle beraber kişilik artık kendi tarafından oluşturulmak zorundadır. Böyle hızla gelişen dünyamızda önemli kararlar kişinin kendisine bırakılmıştır. Bu değişimde yeni kapitalist toplumda sürekli değişen üretim biçimleri ve iş bölümü çok fazla etkiye sahiptir. Günümüz hayatında ekonomik yaşam ve kentsel yaşam, toplumun rollerinin ve sorumlulukların çoğalmasına ve beraberinde kimlik problemlerine neden olmuştur. Ancak sosyal rollere göre kendini değiştirmek zorunda olan yeni birey, toplumsal rolleri ve sorumlulukları arasında bölünmüştür. Fakat bölünmeleriyle birlikte kişilerin iç gerilimler ve çatışmalar yaşamaları kaçınılmaz olmuştur. Bu nedenle yeni yaşamın toplumsal şartları kişileri tercihleri ve seçimleri mevzusunda zor durumda bırakmıştır. Genellikle toplumlarda kişilik oluşumu, üzerinde fazla durulmayan bir kavramken, gençlikle beraber kişilik hareketli, çoklu, bireysel, öz düşünümsel ve yeniliğe açık bir duruma getirilmiştir (Karaduman, 2010).

Sıradaki aşama yakınlığa karşı uzaklık evresidir. 18-35 yaşları arasında görülen bu aşamada birey ergenlik dönemine hâkim olan “kendi” sinden uzaklaşarak topluma yaklaşmaktadır. Gürses ve Kılavuz (2011) e göre bu dönemde bireyin hayatında iş kariyeri ve evlilik önemli hale gelir. Bu süreçteki sorunları sağlıklı olarak atlatan kişi güvenli bir şekilde sevgiyi verme ve alma gücüne sahip olur. Aksi durumda, farklı sorunlar yaşayarak, yalnız kalıp, başkalarıyla dostluk ilişkisi kurmada güçlük çekebilir. Bu yalnızlık duygusu bireyi “toplumdan dışlanma ve terk edilme” hislerini yaşamasına neden olur (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Bu dönemdeki gelişim görevi, kişisel ilişkiler kurmaktır. Kişisel ilişkilerin oluşmasında yaşanan olumsuzluklar bireyi asosyallığe ve yalnız kalmaya götürür (Corey, 2005).

Bu dönemde birey yakınlık kurduğu kişilerle düzenli arkadaşlık, fiziksel ve duygusal samimiyet, oyun ve gruplara katılım, iletişime açık olma, taahhütleri yerine getirebilme gibi özellikler göstermektedir. Buna karşın birey kişilerarası durumlarda uzak olduğunda kişilerin ilişkileri bozma, geri çekilme, kaçınma-savunma, mağlubiyet duygusu, kendini uzak tutma gibi tepkiler geliştirecektir (<http://socialscientist.us>).

Yedinci aşama olan üretkenliğe karşı duygunluk, iş ve aile hayatında en üst noktaya çıkılan gelişim dönemidir. Bu dönem 35-60 yaşları arasında görülmektedir.

Ayrıca bu dönemde birey toplumsal konulara karşı aşırı duyarlıdır. Bu duyarlılık kimi zaman insanın kendisinden fazla toplumsal konularla ilgilenmesiyle sonuçlanabilmektedir (Atlı, t.y.: 52).

Birey gelecek nesillere yardımcı olmak için uğraş verme ve kendisinden, ailesinden daha öteye gitme ihtiyacı duymaktadır. Bu süreç, bireyin gerçek başarıları ile hayalleri arasındaki uyumsuzluğun dengelendiği bir dönemdir. Yaşanılan olumsuz deneyimler ve üretkenlik konusunda başarısızlık, genelde psikolojik durgunluğu da beraberinde getirir (Corey, 2005).

Birey üretkenlik döneminde, üretkenlik, güven, üretken çalışma, yeni nesil için yatırım yapma isteği, amaçlara ulaşma gibi özellikler geliştirirken, durgunluk döneminde ise hareketsizlik, izleme, şikâyet ve suçlama, geri çekilme, kadercilik, iş, eş ve kendisine karşı tatminsizlik, küskünlük, gibi tepkiler geliştirecektir (<http://socialscientist.us>).

Psiko-sosyal gelişim kuramındaki son evre olan benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk 60 yaş üzerinde görülmektedir. Yaşlılık yıllarını kapsayan bu dönemde birey ya önceki dönemlerde yaşadığı çatışma tecrübeleri sağlıklı olarak geçirmeme sonucu umutsuzluklar içinde bulunabilmektedir ya da önceki yedi dönemin olumlu birikimi sonucu benliğini tam olarak bulmuştur (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Bu dönemde birey benlik bütünlüğünü yaşarsa, hayat ve kendinden gurur duyma, gelecek hakkında hala aktif düşüncelere sahip olma, kendisi ile sağlıklı bir iletişime sahip olma, kendisini onaylama, diğerleriyle paylaşma, diğerlerine örnek olmayı sevme, ölüm kavramının hayatın bir gerçeği olduğunu kabul etme gibi özellikler gösterir. Bireyde umutsuzluk sürerse üzüntü, derin kırgınlık, kullanışsız olma duygusu, daha az kendine güven, kendisine, diğerlerine, dünyaya ve topluma karşı küskünlük, diğerlerine karşı kapalı olma, şikâyetler, yaşlanmaya karşı kızgınlık gibi tepkiler sergilerler (<http://socialscientist.us>).

Freud'un kuramı psikanalitik ilerleyiş kuramı olarak da isimlendirilmektedir. Psikanalitik ilerleyiş kuramının odak noktası çocuklukta yaşadıkları yaşantılar ve cinselliktir. Erikson ise ilerleyiş kuramında sosyal ilkelerden ve yaşamın bütün dönemlerinden söz etmektedir. Erikson, her aşamaya ait iki zıt karakter nitelendirerek, geçmişi yukarıda

ifade edilen sekiz aşamaya ayırmıştır. Her aşamada özgül bir depresyondan geçerek, o aşamada özgül depresyon çözülmekte ve önemli bir nitelik kazanılmaktadır. Her aşamada iki zıt kişilik özelliği bulunmaktadır. Psikososyal ilerleyiş kuramına göre, her aşamada yaşanan çatışmalar, bir sonraki aşamalarda tekrar yaşanarak aşılabilmektedir. Erikson da Freud'a benzer bir şekilde çocukluk gelişimine ve dönemine önem vermektedir. Çocuk gelişiminin ilk dört aşaması büyük ölçüde Freud'un çocukluk aşamasının genişletilmiş biçimidir (Atak, 2011).

Erikson'un planının diğer psikanalitik kuramlardan ayıran nokta, toplumsal unsurları ve hayatın bütün süreçlerini içermesinden kaynaklanmaktadır. Psikososyal anlayışa göre olgunlaşmak, kişiye başka kazanımlar oluştururken, aynı anda başka sorumluluklar da yüklemektedir. Olgunlaşmada ebeveynlerin ilgisi, okul, meslek ve değerler önemlidir. Olgunlaşmanın her aşamasında toplum çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kültür çocuğun gelişiminde önemli etkiye sahiptir. Psikososyal gelişimde çocuk, kendi yaşam tarzıyla toplumsal yaşam tarzını bütünleştirmektedir (Atak, 2011).

Bu kuramda çocukluk ve yetişkinlik arasında soyut bir ilişkinin olmayışı benliğin gerçek bir biçimde yapılandırılmamasından kaynaklı olduğu iddia edilmektedir. Bu sebeple ergenlik döneminde sağlıklı ve güçlü bir kişilik nitelendirmesi yapabilmek için; kişinin çocukluk döneminde başarı ve yeteneklerini, düzenli ve mantıklı bir takdir ve kabul görmüş olması gerekmektedir. Kişinin olumlu veya olumsuz duygularıyla nasıl birliktelik halinde olduğunu kişilere anlatabilmesi, kendine uygunsuz gelen durumlarda "hayır" diyebilmesi ve talep halinde başkalarından yardım isteyebilmesi sosyal yetenekleriyle alakalıdır. Olumlu benlik algısı sosyal becerilerin gelişmesine katkı sağlayabilir. Bu durum bireyin psikososyal gelişimi ve sosyal becerileri ile ilişkilidir (Akpınar, 2013).

Bu başlık altında incelenmesi mümkün olan bir nokta daha bulunmaktadır. Günümüz hayatında sosyal öğrenme varsayımına uygun insan davranışları ve etkinlikleri "cezalandırma" ve "ödüllendirme" davranışlarından etkilenir. Çocuk ve ergenlerin desteklenip mükâfatlandırılabilmeleri için toplum tarafından uygun görülen davranışlar sergilemeleri gerekmektedir. Fakat çocuk ve ergenlerin toplum tarafından uygun olmayan hal ve hareketler cezalandırılır ya da görmezden gelinir. Çocuklar kendi

ve karşı cinsiyetten olan kişilerin nasıl hareket etmeleri gerektiğini kendileriyle aynı cinsten olan yetişkinleri kendilerine örnek alarak öğrenirler. Toplum tarafından desteklenen davranışlardan biri de çocukların kendileriyle aynı cinsiyetten olan yetişkinleri model alıp onlar gibi davranmalarıdır (Damarlı, 2006).

Birey bu dönemde başarılı olduğu ölçüde psiko-sosyal kimlik kazanacaktır. Bu dönemde ebeveynler çocuğun ergenliğe özgürlük, girişkenlik, güven ve beceriklilik duygusu ile geçmesini sağlayabilirse ergenin de anlamlı ve olumlu bir kimlik duygusu geliştirmesi olasılığı artmış olacaktır. Sonuç olarak, ergenlik döneminde bütünleşmiş bir psiko-sosyal kimlik kazanabilmek için bebeklik döneminden itibaren ebeveynler ile çocuk arasındaki ilişkilerin, olumlu bir psiko-sosyal kimlik geliştirebilmeleri açısından önemli olduğu söylenilebilir.

2.3.3. Bağlanma kuramı

Benlik kuramı hakkındaki bir diğer kuram bağlanma kuramıdır. Bağlanma doğumla başlamaktadır. Benimsemenin gelişimi incelendiğinde başlangıçta, bağlanma tek taraflı ilişkidir. Yeni doğan bebeğin bakımında bağlanma görevi annenindir. Bebek altıncı aydan sonra anneyi tanımaya başlar ve onunla özel bir bağ kurar. Daha sonra yedinci ayındayken herkesi ayırt etmeye ve tepkiler göstermeye başlar. Üstelik bu değişim bebeğin serbest ve yalnız başına hareket etmeye başladığı zamanı da kapsar. Böylece bebek altıncı ayından sonra onunla ilgilenenlerle yakınlık kurmak için karşısındakinin hareketlerine cevap vermek durumunda kalmaz ve kendi ile bağ kurabilir duruma gelir. Bağlanma açısından bakıldığında, bebeklerin bağlanma figürlerine yakınlık arzuları bir takım iç ve dış faktörlere bağlı olup sürekli değişir (Damarlı, 2006).

Bağlanma, çocuğun ilgi arayışı ve ebeveynlerin çocuğun ihtiyaçlarına duyarlılığını içeren çocuk ve ebeveyn davranışlarının biyolojik temellerini içermektedir (Bowlby, 1973, akt; Özdemir, 2009). Bu davranışların temel işlevi bebeğin çevresini keşfetmesine fırsat sağlamak ve fiziksel güvenliğini sürdürmektir.

Kişinin bağlanma şekli, çocuklukta, anne ve babayla kurulan ilişkilerle oluşmaktadır. Anne ile çocuk arasında üç farklı bağlanma türü bulunmaktadır. Birinci türde, çocuk annesini çevreyle ilişkisinde güven verici ve dayanak olarak kullanarak

“güvenli çocuk biçimi” oluşturmaktadır. İkinci biçimde ise, anne mesafesini koymakta, çocuğun kendisine yaklaşmasına izin vermemekte ve bunun sonucu olarak “kaçınan çocuk biçimi” ortaya çıkmaktadır. Üçüncü biçimde de anne, çocuğa aşırı korumacı yaklaşmakta veya dikkatsiz tepkiler sergilediği için “kaygılı çocuk biçimi” ortaya çıkmaktadır. Bağlanma kuramının temel dayanaklarından biri de çocuklukta bağlanma ile ilgili geliştirilen yöntemlerin, yetişkinlikte kurulacak ilişkilerde de kendini göstereceğidir (Akfırat, 2012).

Erken yaşlarda oluşan bağlanma biçimlerinin olumlu ya da olumsuz bir kişilik modeli oluşturma üzerinde etkileri bulunmaktadır. Kişilerin benliklerine dair hazırladıkları modeller ve geliştirdikleri bağlanma tabirleri bulunmaktadır. Kişinin kendisini sevmeye ve sevilmeye, desteklenmeye değer görmesi ve kendisini değerli hissetmesi olumlu kişilik modeli olarak gösterilebilir. Kişinin olumsuz benlik modeline sahip olması başkalarıyla girdiği etkileşim sonucunda korkulu ya da saplantılı bir bağlanma stili geliştirmesine yol açar. Bunun yanı sıra geliştirilen bağlanma stillerinin olumlu kişilik gelişimi ve benlik kavramı üzerinde etkili olduğu araştırmaların yapıldığı da gözlenmiştir (Damarlı, 2006).

Bowlby'e göre çocuğun sağlıklı psikolojik gelişim sağlayabilmesi annesi ile kurduğu güvenli bir bağlanma ilişkisi sonucu oluşur. İnsanlardaki ilk bağlanma süreçleri ile Rhesus maymunlarında gözlenen bağlanma ilişkisi arasında bir benzerlik olduğuna inanan Bowlby, kişilik problemlerinin ve zihinsel hastalıklara yol açan etmenlerin yanlış gelişmiş ya da dönem dönem kesintilere uğramış bağlanma ilişkilerinden kaynaklandığını ifade eder (Tüzün ve Sayar, 2006).

Bağlanma tetkikleri daha önceleri bebeklik ve çocukluk dönemlerine odaklanırken, şimdi ise günümüzde yetişkinlikteki bağlanma biçimlerine yönelik incelemeler gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Çok az sayıda çalışma bulunmakla birlikte bağlanma kuramcıları son zamanlarda yaşam boyu gelişimin bakış açısından esinlenerek yaşlılıkta bağlanma biçimlerini incelemeye başlamışlardır. Yetişkin bağlanma biçimlerini ilk defa, Main, Kaplan ve Cassidy bundan yaklaşık 20 yıl önce, incelemeye başlamışlardır. Main ve arkadaşları, yetişkinlerin, kendi çocukluklarına ilişkin araştırmalarının şu anki fonksiyonellikleri üzerinde etkili olacağını düşünüp yola çıkarak araştırma yapmıştır. Yapılan araştırmada yarı yapılandırılmış bir görüşme olan

ve bağlanmaya ilişkin zihinsel temsillerin ortaya çıkardığı düşünülen, mevcut yakın ilişkilerinin genel bir tanımının, çocukluklarına ve ebeveynlerinin çocukluklarındaki tutumlarına ait kimi özgül anıların ve ebeveynleriyle şimdiki ilişkilerinin sorulduğu, Yetişkin Bağlanma Görüşmesi (YBG, Adult Attachment Interview) adını verdikleri bir ölçek geliştirmişlerdir (Çalışır, 2009).

2.3.4. Öz belirleme kuramı

Özellikle Batı dünyasında bir dünyevileşme söz konusudur. Bu aşamanın aslında dünyevileşme değil de öz belirleme kuramı olarak incelenmesi gerekir. Batı dünyasında bu aşamanın sebep olduğu aydınlanma ve daha sonra ortaya çıkan modernite projeleri, gündelik hayatta sıradan kişinin kendini kavramlaştırmasıdır. Bu kavramlaştırmada kullanılan bilgi ve bu bilgiyle günümüzdeki batılı bilim anlayışı şekillenmektedir. Hristiyan Yahudi Avrupa'nın düşünce yapısında insan, Tanrı ve onun yarattığı evrene ve dünyaya ait bir varlıktı düşüncesi ortaçağın sonlarına kadar sürmekteydi. Buna aracı olan yer kiliseydi ve doğrular ve yanlışlar, hakikat ve gerçek her şey O'nun kuralları çerçevesinde gerçekleşirdi (Arkonç, 2012).

Bireyin kendi benliğine ilişkin düşüncelerinin tamamı olan ve kendisini görüş ve algılayış biçimi olarak nitelendirilen benlik kişiyi önemli şekilde etkiler. Bu etkileşimden psiko-dinamik bir yapı oluşmaktadır. İnsanın kendi kişiliğini tanıtabilmesi için “ ben kimim” “Amacım nedir” gibi sorulara aydınlatıcı cevaplar verebilmesi ve içinde yaşadığı toplumun değerler sistemini içselleştirmesi ile muhtemel olarak gerçekleşmektedir (Taner, 2008).

Kişi dünyaya gelmeden önceki zamandan başlamak üzere, kendisi ve etrafı ile iletişim durumunda olarak gerek kendi bedeninden, gerekse dış dünyadan öneriler almaktadır. Bu tür tavsiyeler ve duyum izlenimleri halinde tabir edilerek anlamlı bütünlükler oluşturur. Bu durumda kişi hayatının ilk zamanlarından başlayarak, kendisi ve etrafındakiler hakkında intiba edinmeye başlar. Bireylerdeki içsel varlık ya da öz kişilik hayatın başında kendisinin ve kendisini dünyaya getiren annenin bir uzantısı olarak algılanmaktadır. Fakat kendisini bağımsız bir varlık olarak öğrenememekte ve anne ile beraberken kişilikle ilgili bir problem yaşamamaktadır. Zaman ilerleyip birey geliştikçe insan, anne ile ayrı birer varlık olduklarının farkına varmaya başlar ve

anneden bağımsız bir ben'in varlığına gereksinim duyar. Bu durum, yeni bir birliktelik arayışını doğurduğu gibi, kendisini tanımlayacağı yeni benlik sistemini geliştirecek önerilere duyulan gereksinimleri de beraberinde getirmektedir (Taşgit, 2012).

Öz belirleme kuramında benlik saygısı önemli bir kavramdır. Benlik saygısı, kişinin kendisini ne olarak gördüğünü, kabul edilme veya reddedilmenin bir sonucu olarak oluşur. Kişinin kendisini değerli görüp görmediği ya da ne kadar önemli bulduğu durumudur. Benlik saygısı ifadeyle öğrenilmiş bir yaşantıdır. Fakat bu öğrendiği saygıyı hayatı boyunca sürdüreceği bir süreçtir.

Benlik saygısı, kişinin bağımsızlığını kazanması, hayatını kanaatkâr olarak geçirmesi, başka kişilerle sürekli ve sağlıklı iletişim kurması, uyum düzeyinin yüksek olması, başarılı olması, geleceği doğru ve güzel düşünebilmesi açısından önem taşımaktadır (Taşgit, 2012).

Öz-belirleme (self-determination), davranışların çevresel etkenlerden (grup baskısından, toplum normlarından vb.) çok, bireyin kendi inançları ve değer yargılarıyla belirlenmesi, kararlarını tek başına vermesi olarak tanımlanabilir (Budak, 2000).

Bireyin yaptığı seçimler çevresel faktörlerle değil, bireyin davranışlarıyla belirlenmektedir. Edward Deci Öz-belirleme kavramını ayrıntılı olarak ele alan öz-belirleme kuramına ilişkin ilk çalışmaları 1970'li yıllarda başlatmıştır. Richard Ryan kuramın önde gelen bir diğer temsilcisidir. Bireylerin, grupların, toplumların sağlıklı bir biçimde gelişmesini sağlayan uygun koşulları saptamak ve büyüme, bütünleşme, iyi olma sürecinde etkin olan faktörleri açık bir biçimde açıklamaktır (Ryan ve Deci, 2000, akt; Çankaya, 2009). Kuramda insanların özünde, psikolojik gelişme eğilimleri olan, tutarlı bir benliğe sahip yaşantılarını bütünleştirmek ve var olan engellerin üstesinden gelmek için çabalayan organizmalar olduğu vurgulanmaktadır (Ryan ve Deci, 200, akt; Çağlayan, 2009).

Öz-belirleme kuramında, temel psikolojik ihtiyaçların evrensel olduğu kabul edilmektedir ve bireyde 3 temel psikolojik ihtiyacın var olduğu görüşü benimsenmiştir. Bunlar; özerklik (autonomy), yeterlik (competence) ve ilişkili olma (relatedness) olarak sıralanmaktadır (Akt; Çağlayan, 2009).

Deci ve Ryan'ın Öz-Belirleme Kuramı, insanların bu temel psikolojik ihtiyaçlarının yeterli bir şekilde karşılandığı takdirde kendilerini psikolojik olarak daha iyi hissedeceklerini belirtmektedir.

Kişinin hayatındaki aktivitelerde seçme şansı özerklik ihtiyacı olarak betimlenmektedir. Özerklik ihtiyacı, kişinin bağımsız olarak karar vermesi ve kendi davranışlarını belirleyebilmesi anlamına gelmektedir. Bu ihtiyacın karşılanması kişinin seçme şansına bağlıdır. Kişi seçimini kendi yaptığı ölçüde bu ihtiyacı karşılanacaktır. İkinci ihtiyaç ise yeterlik ihtiyacıdır ve “yeterli olma” durumu olarak ortaya çıkan bu ihtiyaç, kişilerin kendi kapasitelerini kullanabilmeleri sonucu oluşur. Yaptığı işler takdir edilerek yeterliliğini fark eden ve başarılı bir şekilde yaptığı işlerin üstesinden gelebilen kişilerin bu ihtiyacının karşılandığı düşünülmektedir. Üçüncü ve son ihtiyaç ise bağlılık ihtiyacıdır. Bağlılık ihtiyacı, kişilerin etkileşim-iletişim içinde olduğu insanlara bağlı olma duygusunu ifade etmektedir. Kişilerin bir ait olma ihtiyacı vardır ve kişilerin kendilerini bazı gruplara veya kişilere ait hissettiği ölçüde bağlılıkları artacaktır (Sarı, Yenigün, Altıncı ve Öztürk, 2011).

Ailenin çocuk ya da ergenle kurduğu iletişim bireyin özerk-benlik yönetimini etkilediği söylenilebilir. Kişi ailesinden destek alırsa duygu ve düşüncelerini olumlu, destek görmezse benliği olumsuz etkilenecektir. Birçok araştırmacıya göre (Gray ve Steinberg, 1999; Steinberg ve Silk, 2002, akt; Kocayörük, 2012) ebeveynlerin çocuklarına özerk davranmayı desteklemesi, çocukların karar verme süreçlerinin gelişmesine yardım ederek, duygu ve düşüncelerini açığa vurmasına olanak sağlamaktadır.

2.3.5. Sembolik etkileşimci kuram

Benlik kurgusu kapsamında incelenecek son kuram sembolik etkileşimci yaklaşımdır. Ailenin, çocuğun sosyalleşmesindeki işlevini açıklayan sembolik etkileşimcilik yaklaşımı Herbert Mead tarafından getirilmiş olsa da Blumer'ın araştırmaları kuramın daha da ileriye gitmesine yardımcı olmuştur. Mead evreni semboller aracılığıyla temsil ettiğimizi dile getirmiştir. Günümüz coğrafyasında insanlar dünyayı temsil etmek için sembollerden oluşan bir kavram düzeni geliştirmektedir. İnsanlar bu sembollerin sadece başka kişilerin bizim gibi tepki verdiklerinde makul

durumuna geldiğine inanmaktadırlar. Bundan dolayıdır ki sosyal etkileşim, ortak bir anlayış sisteminin gelişimiyle oluşabilmektedir. Sembolik etkileşimciliğin temel dayanak noktası, anlamın üretilmesi ve kazanılmasıdır (Evirgen, 2010).

Sembolik olarak etkileşimcilik genelde “kişiye” vurgu yapar. Bu durumun sosyal hayatta yaygın bir biçimde görüldüğünü dikkate alan sembolik etkileşimciler, bu gerçeği inceleyen yaklaşımların girişimci harekâtın uzağa düşmeye mahkûm olduğunu dile getirirler. Bu yaklaşımda, çıkış alanından başlayarak yararlı, strüktüralist ve Marksist modelleriyle bütün sosyolojik davranışlar çatışmaktadır. Gerçekten sembolik etkileşimciler “toplum”, “yapı” ve “kurum” gibi önemli kavramları da samimi görmezler. Sembolik etkileşimcilere göre insan, devamlı bir serüven halindedir.

Sembolik etkileşimci davranış, toplumun başka sembollere manalar yüklediğini iddia eden ve bu manaların tutumu üzerine yoğunlaşan sosyolojik bir kavramdır. Sembolik etkileşimci şekil, toplumsal problemleri veya gerçek kişiliğin kişisel yanlarını incelemeye alarak yorumlamaktadır. Yapısalcı davranışlar da farklı olarak incelemenin merkezinde kişinin kendisi vardır. Sembolik etkileşim davranışını kabullenen teorisyenler, yaşam dünyalarını sembollerle kurduklarını ve kişilerin sembolleri yorumlayarak onlara anlam kazandırdıklarını ileri sürerler. Anlamlandırdıkları sembollere göre harekete geçtiklerini belirtmektedirler. Buna göre, bir topluluktaki bireylerin bilgilerini her anlamda incelemesi ve sahip oldukları ortak simgeler sembolik etkileşimin önemli özelliğini oluşturmaktadır. Kul ve Tayfun (2009)'un aktardığına göre bu yaklaşımda, anlamlar semboller aracılığıyla ve etkileşim yoluyla şekillenmektedir. Issız bir yerde, duvarlarda bir takım örgüt rumuzlarını içeren yazıların varlığı, etrafta çöplerin olması, sokaklarda aydınlatma probleminin olması gibi “çevreyle ilgili bazı semboller” böyle bir yerin “güvenilir” olamayacağı algısını oluşturduğu ve dolayısıyla bireylerde suça ilişkin korkuyu ve kaygıyı arttırdığı bulgulanmıştır (Kul ve Tayfun, 2009).

Kişi, çocukluk yaşlarından itibaren diğerleriyle gerçekleştirdiği etkileşimler aracılığıyla kendisini diğerlerinden farklı biri olduğunu hissettiği andan itibaren benliğini geliştirmeye ve ortaya koymaya başlar.

Toplumdaki herkesin bir benliği vardır. Bununla beraber benlik, kişiler arası ilişkilerle değişir, korunur ve oluşur. “Benlik kavramı, bizdeki olmazsa olmaz değerlerimizden çok diğerlerinin bizim hakkımızda düşündüklerinden çıkardığımız sonuçlara bağlıdır”. Bu nedenle benlik, bir süreçtir yapı değildir. Bu etkileşim sürecinde, bireyler sosyal ortamı paylaşarak birbirleriyle gerçekleştirdikleri davranış ve etkileşimler yoluyla birbirleri hakkında yorumlamalar yapabilmek için bilgi sahibi olup, birbirlerini tanımlarlar. Bu tanımlar, kişiyi ya durumlarını devam ettirmeye ya da kendi davranışlarını yönlendirmeye zorlamaktadır. Mead’e (1934) göre benliğin gelişimi, bireyin kendi dilini kullanarak, kendisine dışarıdan bakabilme yetisine, kendisini bir obje olarak görebilme kapasitesiyle ilgilidir. Birey sosyal ortamda diğerleriyle etkileşime geçerek, sürekli diğerlerinin rolünü alarak, kendine diğerlerinin cevabını bir bakıma vermiş olur. Bundan dolayıdır ki kişi diğerlerinin rolünü alabildiği kadar kendini objeleştirir ve kendisine dışarıdan bakmaya başlar. (Hewit, 1979: 170, akt; Sankır, 2010).

Sembolik etkileşimcilik kuramının temel tartışmalarından biri, Mead’ in benlik-kendililik üzerine tanımıdır. Buna göre kendililiğin bir kısmı *ben(I)*, kişilerin grubun beklentilerine verdiği karşılıkları temsil eder. Burası benliğin itkisel, kendiliğindeliğin ve yaratıcılığın olduğu, insan deneyimlerine içkin olan kısmıdır. Diğer kısım olan *ben (me)* ise toplum içindeki karşılıklı eylemin ürünüdür. *Ben (I)* aktif, yaratıcı, deneyimleyen, düşünen özne iken, *ben (me)* başkalarının gözünde ve kendi gözünde kim olduğudur. Bu ikinci *benlikler (me)*, toplumsal kimliklerimizi oluşturur. Benliğin bu iki kısmı; biri toplumun bir ürünü olarak, diğeri kendini şekillendiren topluma tepki vererek sürekli bir diyalektik ilişki içindedir (Morris, 1972, akt; Özdemir, 2010).

2.4. Benlik Gelişimi

Benliğin araştırmacılar arasında popülerite kazanmasına paralel olarak hem benlik hem de benlik kurgusu hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Dahası, benlik ve benlik kurgusu kavramları çok farklı tanımlarla beraber incelenmeye başlamıştır.

Öncelikle belirtmek gerekiyor ki araştırmalar benlik kurgusunun gelişiminin çevreden fazlasıyla etkilendiğini göstermektedir. Levinson ve diğerleri (2011)’e göre kişiliğin ve benlik kurgusunu en çok etkileyen unsurların başında bireyin kültürel

çevresi gelmektedir. Yazarlara göre kişisel özellikler ve benlik kurgusu birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Kültürel mesajlar hem benlik kurgusunun gelişiminde hem de kişiliğin oluşmasında rol oynamaktadır (Levinson ve diğerleri, 2011).

Benlik faktörleri kültürlere göre değişiklik göstermektedir. Örnek vermek gerekirse, benlik kurgusunun gelişiminde en fazla etkiyi ailenin verdiği ileri sürülmektedir. Bunun nedeni, bireyin ilk karşılaştığı kültürel yapının aile olmasıdır. Ailenin içerisindeki dinamik yapı ve yapısal özelliklerle, içerisinde yaşanan kültürün yansımaları olduğu için bireye aktarılmaya başlanmaktadır. Aile tarafından aktarılan özellikler sonuçta bireyin kültürden etkilenmeye başlaması ile sonuçlanır. Bu durum, benlik kurgusunun gelişiminde kültürün oynadığı rolü göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Kişilik tüm bireylerin gelişim süreleri dâhil olmak üzere bütün aile ve toplumla etkileşim ve çalışmaların bir sonucu olarak örgütlenmiş bir duygu, düşünce ve davranış ağıdır. Kişi böyle bir etkileşim içerisinde ise çevresini ve kendisini tanır.

Başlıca karakteristik özellikleri, yeterlilikler ve kısıtlamalarla ilgili anlayışı geliştirir. Kişinin duygularını dile getirmesi ve karşısındakinin duygularını yorumlamaya çalışması kalitesini arttırabilir. Gelişme dönemindeki ergen ve çocuk için önemli ihtiyaçlardan biri sosyal etkileşimdir. Kimi zamanlarda sosyal ortam ergen ya da çocuğun büyüüp ilerlemesine olumsuz etki yapmaktadır. İletişimin bulunmadığı ve toplumsal yaşantının bulunmadığı yerde benlik bilinci oluşmaz. Bireyin gelişim sürecinde benliğini oluşturması için çeşitli deneyimler yaşayarak kendini değerlendirmesi gerekmektedir, bunun için de diğer bireylerin kendi ile ilgili algılarının önemi yadsınmaz (Akpınar, 2013).

Benliğin ilerleme süresi, sosyal yaşama paralel olarak hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu yönden düşünüldüğünde, kişiliğin aslında, insancıl faktörlerin devamlı çalıştığı ve sonuçta davranış modellerinin oluşturulduğu bir ortam olduğu söylenilebilir. İnceleme ve yansıma yardımıyla benlik öğrenilebilir. Kişi kendisine dışardan farklı bir gözle bakıp, kişiliğini çevresindekilerin kendisine karşı olan refleks ve davranışlardan çıkardığı sonuçla algılar. Bu tür algılamalar yoluyla birey ailesi tarafından yorumlanarak kesin bir kişilik oluşturur. Kişinin, toplumda belirlenmiş olan sosyal

normların ve benliğinin dışında tarafsız bir değerlendirme yapması beklenemez. Bu durumda, toplumsal normların kişinin kendi varlığını anlamlandırmasına, ona bir isim veya kimlik vermesine etki ettiği söylenilebilir (Yıldırım, 2005).

Benlik gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak birçok konuda fayda sağlayabilmektedir. Öncelikle, benlik kurgusunun gelişimi hakkında bilgi sahibi olduğunda bireyin talep ve beklentileri hakkında daha fazla bilgi sahibi olunur (Mesutoğlu, 2012).

Bireyin gelişim süresi içinde benlik birçok faktörden etkilenir. Yapılan çalışmalarda olumlu benlik kavramının kişiler arası ilişkilerden ve sosyal uyumdan, etkilendiği ortaya konulmuştur.

2.5. Benlik Gelişimini Etkileyen Faktörler

Genel anlamda benlik gelişimini etkileyen etmenler şu şekilde listelenebilir:

1. Çocuğa gösterilen ilgi, değer verme, destekleme
2. Aile disiplini uygulama biçimi
3. Parçalanmış aileler
4. Sosyo-ekonomik durum
5. Fiziksel, bilişsel, duygusal ve yeteneklerle ilgili engellilik durumu (Kuş, 2012).

Benlik kavramı bireyin iş hayatını hem etkilemekte hem de ondan etkilenmektedir. Benlik kavramı, kişinin sorumluluk aldığı yeni işler, durumlar ve hayat geçişleri gibi farklılıklardan hemen etkilenen, bu nedenle sürekli ve değişmez özellik taşıyan karmaşık bir oluşumdur. Açıkçası kişilik kavramının, kişiliğin başka yönlerindeki gibi, yaşam boyu biyolojik ilerleyiş ve sosyal zamanlarla iletişim halinde rolü bulunmaktadır. Buna göre, çoğu araştırmacı, bir obje hakkındaki kişilikle alakalı düşünceleri, formları, kuramları veya tutumları kişiliğin çok yönlü yapısını göstermektedir. Tahmini ve deneye dayalı çalışmalar benlik kavramının çok boyutluluğunu destekler biçimdedir (Yıldız, 2006).

Benlik gelişimini etkileyen farklı etmenler bulunmaktadır. Kimi araştırmacılar, güvenli bağıllık ilişkisinin temel koşulu olarak bebeklik döneminin anne-çocuk arasında kurulan bağın çok önemli olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Kimi araştırmacılar da

çocukların sosyal çevrelerinin benlik kavramının oluşmasına etki ettiğini savunmaktadırlar. Garbarina, yeterlilik duygusunun gelişebilmesi için çocukluk ve ergenlik dönemlerinde sosyal destek sistemlerinin gerekli olduğunu savunmaktadır. Sosyal destek, çocuklara yardımcı olunması, kaynak yaratılması ve çocukların beslenmesi gibi birçok alanı kapsamaktadır (Akt: Üstün ve Akman, 2002).

Benlik kurgusunun yakın ilişki içerisinde olduğu unsurlardan biri kültürdür. Dahası literatür taramasından elde edilen veriler incelendiğinde birçok yazar için benlik kurgusunu kültürden bağımsız olarak incelemek zordur. Öncelikle belirtmek gerekiyor ki farklı kültürlerde farklı psikolojik süreçler yaşanmaktadır. Daha açık olmak gerekirse, değerler, tutumlar, insanlar arası ilişkiler ve algılar gibi sosyal olaylar kültürler arasında farklılıklar göstermektedir. Kühnen (2007)'ye göre gerçekleştirilen birçok çalışma söz konusu kültürel yaşantıların benlik kurgusunu oluşturduğunu ortaya çıkaran birçok çalışma bulunmaktadır. Yazarın bu ifadesi önceki sayfalarda belirtilen Batı toplumlarının bağımsız, Doğu toplumlarının bağımlı benlik kurgusuna sahip oldukları iddiasını da desteklemektedir. Yazara göre batı toplumların sahip olduğu kültürel değerlere uygun olarak benlik kurgusu gelişirken, doğu toplumlarında benlik kurgusu toplumun sahip olduğu değerlere göre şekillenmekte ve batıdan farklı olmaktadır. Benlik kurgusunun oluşumunda bireyin kendi içsel özelliklerinin etkisinin de elbette inkâr edilmemesi gerekir (Kühnen, 2007).

Batı kültürü varsayımlarında öngörülen insan modeline göre, insanın kendisini farklı hissetmesi, bireyin kendisi ile ilgili olumlu düşüncelerine ve kendine özgü olma koşuluna bağlanmaktadır. Fakat kişi kendisinden daha iyi ve üstün özelliklere sahip insanlarla etkileşime giriyorsa, kendisini olumsuz olarak değerlendireceği varsayılmaktadır. Bu tür olaylarda, bireyler karşılaştırma durumunda kendilerinden biraz daha kötü özellikte olan bireyleri seçmektedirler. Benlik değerinin sürdürülmesine ve benliğin yüceltilmesine katkı sağlamak için, kişi kötüye doğru yaklaştırma olarak değerlendirilen bu karşılaştırma biçimini seçmektedir. Buna ek olarak, benlik değerlendirmesinin sürdürülmesi kişinin yakın ilişki içerisinde olduğu çevresindeki bireylerin başarılarını kendi başarısıymış gibi hissettiğini, başarıdan övündüğünü; ancak, bu durumun gerçekleşebilmesi için değerlendirme yapılan boyutun kişinin kendi benliğiyle yakın ilişki içerisinde olmaması gerektiğini savunmaktadır (Akfırat, 2012).

Kültür ve benlik kurgusunu arasındaki ilişkiyi anlamak için öncelikle kültürü bu açıdan değerlendirmek gerekmektedir. Benlik kurgusunda kültür; bilgiyi ve davranışı oluşturabilmektedir. Bilginin tanımı çeşitli yazarlar tarafından farklı şekillerde nitelendirilmiştir. Bu tanımlar araştırıldığında, her bireyin kendi çalıştığı bilimsel alanı içerecek şekilde sunumlar yaptığı görülmektedir. Bazı yazarlar görüşlerine uygun bir biçimde kültür kavramını en iyi ve en geniş kapsamda anlatmaya çalışmıştır. Bakmak, yetiştirmek ve büyütme anlamına gelen Latince fiil “colere”dan geldiği anlaşılan kültürle ilgili araştırılan pek çok tanım vardır. Bunun sebebi tanımı düzenleyenlerin genelde konuların çok değişik olması ve kendi bilimsel alanlarıyla ilgili tanımlar yapmalarıdır. Taner (2008)'e göre benlik kurgusu ile ilişkisi olan kültür şu şekillerde nitelendirilebilir:

1. Kültür, herhangi bir toplumun ya da dünya üzerindeki tüm toplumların sahip oldukları birikimdir,
2. Kültür bir insan ve toplum kuramı olarak nitelendirilebilir,
3. Kültürün oluşmasında bir takım sosyal süreçler ciddi anlamda rol oynamaktadır,
4. Kültür herhangi bir toplumun kendisini ifade etmektedir (Taner, 2008).

Taner (2008) tarafından yukarıda ifade edilen kültür tanımları incelendiğinde, bunların bir bireyin benlik kurgusunu etkileyen unsurları barındırdıkları rahatlıkla görülecektir. Toplumun çeşitli yaşantı ve algılarının bir sonucu olarak ortaya çıkan kültür, söz konusu algı ve yaşantıları bireye aktarmaktadır. Doğal olarak bireyin benliği bu kültürel özelliklerden etkilenmektedir. Sosyal ve kültürel değerlerin kişinin kimlik gelişimine etkileri hakkındaki düşünceler Erikson'un geliştirdiği benlik kuramında da anlatılmıştır. Önceki sayfalarda da detaylı bir biçimde aktarıldığı üzere Erikson hayatı sekiz gelişim dönemine ayırır. Bireylerin bu sekiz dönemde kişiliklerini geliştirmeye devam ettiklerini açıklamaktadır. Yapılan açıklamalara göre bireylerin her aşamada yerine getirmesi gerektiği bazı gelişimsel görevler vardır. Bu görevleri başarılı bir şekilde yerine getirilmesi dengeli ve olumlu bir kişiliğin oluşumuna yardımcı olur. Bu süreç içerisinde de birey sürekli olarak çevresiyle etkileşim halindedir (Damarlı, 2006).

Suh ve diğerleri (2008), gerçekleştirdikleri bir çalışmada benlik kurgusu ile kültür arasındaki ilişkisi incelemişlerdir. Bunlardan ilki benmerkezcilik ve diğer merkezciliktir. Singelis tarafından geliştirilen Independent and Interdependent Self-

Construal Scale ölçeğinin kullanıldığı bu aşamada bireyin ayrı olma ve teklik gibi duyguları ve başkalarına karşı olan bağımlılıkları incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre katılımcıların 59 tanesinin ben merkezli, 42 tanesinin diğer merkezli oldukları görülmüştür. Çalışmada elde edilen bulgular bireylerin benlik kurgularının toplumun özelliklerinden etkilendiğini göstermiştir (Suh ve diğerleri, 2008).

Benlik kurgusu ile kültürler arasındaki ilişki, bireyin farklı kültür gruplarıyla tanışmasından da etkilenebilmektedir. Kültür grupları genellikle, karşılıklı ihtiyaç, destek ve savunma sebebiyle bir arada toplanmışlardır. Bir arada toplanan gruplar genelde aynı görüşleri ve değerleri paylaşan kişilerden oluşan gruplardır. Böyle gruplar içerisinde buldukları kültürün bazı unsurlarını birbirlerine anlatırlar. Merton'in devrim gezisi uyarlaması özel yapılanma olan alt kültürü oluşturmaktadır. Kültür içerisindeki farklı değerler taşıyan gruplar da bireyi etkilemektedir. Kimi zaman kültürel özelliklerin aksine toplum içerisinde kesin gruplar veya alt kültürler bireyi suça teşvik etmektedir. Böyle gruplar suça sebep olan değerlere sahiptir. Bu gruplarla etkileşime katılan kişiler de grupla bütünleşip suç içeren davranışlarda bulunmaktadır (Engür, 2008).

Birçok çalışma, kültür içerisindeki farklı değerlere sahip alt kültürlerin esnek özelliklere sahip olabildiklerini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle bir topluluğun sahip olduğu özelliklere uygun olmayan değerlere sahip başka gruplarla etkileşime geçildiğinde bireyin benliği farklı değerleri kısmi olarak içselleştirebilmektedir. Kültür içerisindeki ya da kültürler arasındaki farklılıklar benlik kurgusunun bir şekilde etkilenmesinin önünü açacaktır. Kısaca özetlemek gerekirse zihinsel kavramlar ve yargılamalar sosyal çevrenin sahip olduğu farklı kültürel normlardan bir biçimde etkilenmektedir (Kühnen, 2007).

Ercan (2011), kültür ve benlik kurgusu arasındaki ilişkiyi özetlemektedir. Yazara göre şüphesiz bireyler ve kültürler farklıdır. Farklı benliklerin oluşumu farklı kültürlere bağlı olarak oluşmaktadır. Bireyin davranışlarının diğer bütün yönlerini farklı benlik algıları etkiler. Başka kültürlerde yer alan bireylerin benlik kurguları ile bizim benlik kurgumuz tamamen farklı olabilir. Kendi benlik kurgumuzun davranışlarımızı nasıl etkilediğinin farkında olmadığımız için genel olarak bu farklılıklar üzerinde

düşünmeyiz. Aradaki farklılıkları görebilmemiz için farklı benliklerle etkileşim kurmamız gerekmektedir (Ercan, 2011).

2.6. Benlik Kurguları

Benlik kurgusu kültürel açıdan incelendiğinde ortaya üç tane modelin çıktığı görülmektedir. Bunlar bağımlı benlik kurgusu, bağımsız benlik kurgusu ve özerk ilişkisel benlik kurgusudur.

Singelis (1994)'e göre özellikle bağımlı benlik kurgusu ve bağımsız benlik kurgusunun üzerinde durulmalıdır. Bunun sebebi toplumlar tarafından söz konusu iki benlik kurgusunun yoğun olarak benimsenmesi olabilir. Zira yazar, Doğu toplumlarında yaşayan insanların birbirleriyle ilişkilerini bitirmeyen, insanların kendilerini birbirleriyle ilişki içerisinde olmaya zorunlu hisseden ve diğer insanlara karşı sorumluluk sahibi olan insanlar olmaları nedeniyle bağımlı benlik kurgusunu benimsediklerini ileri sürmektedir. Diğer tarafta, yazar aynı araştırmasında Batı toplumlarında insanların bireyin teklifine ve eşsizliğine vurgu yapması nedeniyle tamamen özgür ve kendisini özel görme özelliğine sahip olduklarını dile getirmektedir (akt; Özdemir, 2009).

2.6.1. Bağımlı Benlik Kurgusu

Singelis (1994) tarafından da belirtildiği üzere, bağımlı benlik kurgusu özellikle Doğu toplumlarında yoğun bir biçimde görülmektedir. Aslında bağımlı benlik kurgusu, bireyin dünyada sadece kendisinin var olmadığını düşünmesidir. Bu aşamada bireyin esneklik özelliğine sahip olması önemlidir. Birey, çevresinde yaşayan insanlara karşı özenli davranmalıdır. Dış çevre, sosyal özellikler, ilişkiler ve roller gibi durumlar bireyin davranışlarını şekillendirmektedir (akt; Özdemir, 2009). Birey “Ben bir profesörüm, uygun davranmalıyım” diye düşündüğünde bağımlı benlik kurgusuna sahip demektir (DeCicco ve Stroink, 2007).

Bağımlı benlik kurgusu bireylerin kendi başlarına hareket etmelerinin önüne geçmektedir. En önemlisi de, bireylerin bencil davranışlarda bulunmalarını engeller. Bağımlı benlik kurgusu insanların sadece kendi çıkarları çerçevesinde davranmaktan ziyade başkalarını da düşünmelerini sağlamaktadır. Bağımlı benlik kurgusunda

bireylerin davranışlarını şekillendiren çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Utz (2004)'e göre söz konusu unsurlar; amaçlar, duygusal tepkiler, bilişsel süreçler, algılar, bireysel eğilimler, ilişkiler, sosyal hayattaki roller ve değerler olarak sıralanabilir (Utz, 2004).

Bağımlı benlik kuramına göre benliğin oluşmasında sosyal çevrenin rolü büyüktür. Aynı zamanda, bu benliğin oluşması zamana yayılan bir süreçtir. Benliğin oluşumu ergenlik döneminin başlangıcındaki gelişimsel görevlerden birisidir. Ergenlerde kişilik kavramının ilerleyişini ve benliğin oluşumunu etkileyen etmenlerle ilgili çalışmalar alanyazında çok fazla yer almaktadır. Günümüzde, sosyal cinsiyet görevlerini içine alan farklı sosyal sorumlulukları benlik kavramı tamamlar. Crain ve Bracken (1994) hazırladıkları incelemelerde, cinsiyet, yaş ve bağlantılı olan alana ve genele özgü benlik kavramındaki düşüncelerini araştırmışlardır. Aynı çalışmada cinsiyetler arası farklılıklara bakıldığında akademik, sosyal, duygusal, aile ve fiziksel benlik kavramları açısından yapılan karşılaştırmalarda, erkeklerin kızlara oranla sadece fiziksel benlik kavramı açısından farklı olduğu sonucu elde edilmiştir. Diğer alanların benlik kavramları açısından cinsiyet yönünden istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların olmadığı sonucu elde edilmiştir (Akt; Damarlı, 2006).

Türk toplumunda ağırlıklı olarak kabul gören ilişki biçimi bireylerin yakın ilişkiler geliştirmesi yönündedir. Bu durum Türk toplumunun bağımlı benlik kurgusunu çok daha ahlaki bulduğu şeklinde yorumlanabilir. Yakın komşu, akraba ve aile arasındaki bağların güçlü olmasına değer verilmektedir. Geleneksel olarak bağımsız benlik kurgusundan ziyade bağımlı benlik kurgusu toplum tarafından benimsenmektedir. Fakat bu durumda değişimler gözlemlenmektedir. 1950'lerden bu zamana kadar küreselleşmenin etkileri, liberalleşme ve serbest pazar ekonomisine geçiş doğrultusunda hızlı toplumsal değişimler yaşanmış olup, bu değişimler günümüzde hala toplumsal olarak ilerlemektedir. Bu değişimin sonuçlarından biri de özellikle 1990'lı yıllardan sonra Türk insanının artan bir biçimde bireysel eğilimler sergilemeye başlamış olmasıdır (Ercan, 2013).

Son dönemlerde Türk toplumunda bağımlı benlik türünün yavaş yavaş ortadan kalktığı düşünülmektedir. Günümüzde insanlar çok daha bağımsız davranmaktadırlar. Kişiyi bir birey olarak verilen değer artmakta ve "diğer insanlar" ifadesine verilen önem azalmaktadır. Devam etmekte olan kültürel değişimlerin bir özelliği olan özerk olma ve

geleneksel değerleri içeren özerk-ilişkisel benliğin, otantik olma ve öznel iyi olma ilişkilerinin geeri anlama ve kültürel değişimleri izleme yönünden önemli sonuçlar elde edilebileceği düşünülmektedir (zdemir ve İlhan, 2013).

Diğer bir ifadeyle Türk toplumunda insanların bireyci davranışlar göstermeye başlamalarıyla kararlarda çevrenin etkisi azalmıştır. Zira bağımsız benlik kurgusunda bireyin davranışlarında kendisinin olduğu kadar çevrenin de etkisi bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle ortada bir binişiklik bulunmaktadır.

Batı dışında kalan çok sayıda kültürde bireylerin ayrı olduğuna inanılmaz ve bu tür bireylere değer verilmez. Bu kültürlerde insan varoluşunun bağlılığı üzerine odaklanılır. Bireyler arası bağlılığı korumak ilk sorumluluklar arasındadır (Matsumoto, 1994, akt; Ercan, 2013). Bu kültürlerde yer alan bireyler, kendilerine uygun rolleri benimseyerek, ait oldukları grubun beklentileri doğrultusunda hareket etmek ve grupta yer alan bireylerin bakış aıllarını anlayabilmek durumundadırlar. Karşılıklı bağımlı benlik tipinde bireyler, karşısındaki bireylerin statülerine bağlı olarak var olan görevlerini ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirirler. Bu benlik yapısının sınırları esnek, belirsiz ve bağlamla ilgilidir.

2.6.2. Bağımsız Benlik Kurgusu

Bağımsız benlik kurgusu tamamen bireyin kendisi ile sınırlıdır. Daha açık ifade etmek gerekirse, bağımsız benlik kurgusunda bireyin tutum ve davranışların sosyal değerler gibi dış etmenler değil, tamamen bireyin kendi düşünce ve tercihleri şekillendirmektedir. Burada birey tamamen kendi davranışlarını belirlemektedir. Bu belirleme sürecinde dış çevreden hiçbir şey bireyi etkilememektedir. Benlik kurgusu dış etmenlere kapalıdır. Burada davranışı belirleyen etmenler arasında bireyin kendi yeterlilikleri, düşünceleri ve duyguları bulunmaktadır. Birey başkalarının tersini dşnebilmesine rağmen güçlü olduğunu düşünüyorsa ve bu şekilde davranıyorsa, bağımsız benli kurgusuna sahiptir (DeCicco ve Stroink, 2007).

Ercan (2013)'a göre çoğu Avrupa ülkesinde bireylerin birbirlerinden bağımsız olduğu inancı vardır. Bu kültürlerin işlevlerinden biri bireylerin bağımsızlıklarını korumaktır. Batı düşünce tarihi boyunca benlik hakkında, bir yandan bağımsız benliğin en iyi olduğu düşünceleri benimsenirken, diğer yandan da kişinin kendi benliğini

oluşturması için diğer insanlarla olan ilişkilerinden mümkün olduğu kadar sıyrılmaması gerektiği vurgulanmaktadır (Ercan, 2013).

Kişilik kavramının insanın bağımsız ve kendi kendine yeten bir vücut olarak aydınlatıldığı Batı toplumunda, töre veya toplumda görülen başka kuralların çiğnenmesi durumunda meydana gelen duygunun suçluluk duygusu olmadığı kabul edilmelidir. Batı toplumlarında bağımsızlık ve benlik kavramına çok önem verilmektedir. Batı toplumlarında suçluluk duygusu, tanımı gereği başkalarına duyulan sorumluluk ile ilişkilidir; buna karşın utanç duygusu benliğe odaklı ve başkalarına sorumluluk duyma ile ilişkili olmayan bir duygudur (Yağmurlu, 2006). Bağımsız benlik kurgusuna uygun hareket eden bir birey basit durumlarda suçluluk duygusu hissetmeyecektir.

Son dönemlerde popüler olan eğitim anlayışı bireyleri bağımsız benlik kurgusuna sahip olmaya yönlendirmektedir. Çocuğun bedensel ve ruhsal gelişimi sürecinde doğru beslenmesi, doğru eğitilmesi gerekmektedir. Demokratik bir şuurla toplum içine katılıp yaşayabilmesi için öncelikle çocuğun benlik gelişimini düzenli ve sağlıklı bir şekilde tamamlaması gerekir. Böyle olduğu için de bağımsız kişilik duygusu olarak nitelendirilen, çocuğun öz güvenini geliştirmesi, dışarıdan gelen etkileri doğru anlaması ve demokratik refleks verebilmesi anlamına gelen mutlak bir etkinlik sistemi edinmesi gerekir (Yumru, 2012).

Kültürümüzde çocuk aile bireyleri için çok önemli bir yere sahiptir. Yalnız bu durum, çocuğun aile içinde özgürce karar verebileceği ve sözünü dinletebileceği anlamına gelmez. Susturularak büyütülen bir çocukta girişim duygusu, düşünme ve kendini gerçekleştirme yeteneği geri planda kalacaktır. Geleneksel aile terbiyesinde, söz gümüşse sükût altındır, diyerek suskunluk yüceltirilirken, sonraki süreçte bireyin kendine ait görüş sahibi olması beklenemez (Yumru, 2012). Bu ve benzeri durumlardan kaçınmak için özgür bırakılan çocuklarda bağımsız benlik kurgusu gelişmektedir.

Bağımsız benlik kurgusunda birey için sadece tek bir doğru bulunmaktadır. Bu doğru, bireyin sahip olduğu kendi doğrusudur. Kendi doğrusundan başka hiçbir doğru birey için geçerli değildir. Yetenekler, tutumlar ve diğer kişisel özellikler bireyin kendi benliğini oluşturur. Kendi doğrularını belirleyen ve bu konuda kendisine güvenen kişiler genellikle çevreden bağımsız, kendi kendine yetebilen bir şekilde hareket ederler. Bu

bireyler kendi özelliklerinin farkındadırlar ve çevreden gelen baskılara karşı direnç oluşturmaktadırlar (Cross ve diğerleri, 2003).

2.6.3. Özerk-İlişkisel Benlik Kurgusu

Literatürde bir grup yazarın kişiliğin tek boyutluluk, bağımsızlık, karşılıklı özgürlük ekseninde incelenmesini eleştirdikleri ve bu eleştirilerini desteklemek için bir dizi çalışma gerçekleştirdikleri görülmektedir. Diğer bir ifadeyle hem bireysel hem de toplumsal olarak davranış göstermek de mümkündür. Bu modelde insanların eşit yönde hem toplulukçu hem de bireyci yaklaşım ve hareketler sunabileceği varsayılır. Kişilik modelinde bireyselleşme ve kişilerarası mesafe iki alakalı boyut olarak incelemeye alınır. Bu iki boyuttan her birinin iki ayrı yönü bulunmaktadır. Benliğin, bağımsızlık ve bağımlılık şeklinde ele alınmasının olumsuz yönlerinden biri, aynı süreç içerisinde kişiler arası ilişki yönelimli ve grup yönelimli karşılıklı bağımlılık arasında bir ayrım yapmadığından dolayı tenkit edilmektedir. Bundan dolayı özellikle son çalışmalarda ikili benlik kavramının (bağımlı-bağımsız) yerine üçlü bir benlik farkındalığının artırılması gereklidir. Bu tavsiyenin altında yatan en önemli sebep, ikili benlik ayırımına dayalı olarak yapılan araştırmalarda elde edilen bulgularla, kurulan hipotezlerin doğrulanmaması ve önemli bir bölümünün birbiriyle tutarlılık göstermemesi gösterilebilir (Ercan, 2011).

Özerkliğin kişilerarası bir konu olarak inceleyen yaklaşımlarda, özerklik bağımsız bir konu olarak da incelenmektedir. Böyle durumlarda bir kişi karar alırken tamamen diğer kişilerle bir olabilir ya da karar alırken tamamen diğerlerinden özgür de olabilir. Ergenlik döneminde, ergen bireyler çocukluk döneminin özgün bağımlılığından, kendi özerkliklerine doğru bir ilerleme kaydederler. Literatürde özerklik ve bağımsızlık ifadeleri aynı anlamda kullanılmalarına rağmen bu ifadeler değişik anlamlar ifade etmektedir. Bireylerin genellikle kendi başlarına davranabilme kapasitesi bağımsızlık olarak ifade edilir. Özerklik ise bireyin kendi davranışlarını düzenlemesi ve kendini yönetmesi olarak açıklanabilir. Kültürel psikoloji ile psikanalitik yaklaşımın özerklikle ilgili açıklamalarından faydalanılarak bu yaklaşımın içeriği oluşturulmuştur (Morsümbül, 2012).

Kültürel psikoloji bağlamında bağımsızlık daha fazla kişilik kurgusu kavramı ile açıklanmıştır. Bunun üzerine, araştırmacılar yaptıkları çalışmalarda özerklik (bağımsızlık) ifadesini kullanmak yerine, benlik kurgusu kavramını kullanmayı tercih etmişlerdir. Kültürel psikolojide, bağımsız ve birbirine bağımlı benlik kurgusu geliştirmek için iki boyutlu benlik kurgusu ortaya koyulmuştur. Böylelikle iki kutuplu bakış açısına göre, bir kültürdeki kişilik kurgusunun gelişimi ya özerklik bakımından ya da ilişkisellik bakımından ilerleyecektir. İki kutuplu bakış açısına göre, Doğulu milletlerde birbirine ilişkişel kişilik kurgusunun daha yaygın, Batılı milletlerde çeşitli kişilik kurgusunun olması beklenmektedir (Morsümbül, 2012).

Özerk ilişkişel benlik aslında özerk kişilerin dış çevrede mutluluk aramasının sonucunda da ortaya çıkmaktadır. Aile desteği, yakın arkadaşlıklar yada benzeri sosyal etkileşimler bireyin yaşam standardını yükseltiyorsa, özerk ilişkişel benlikten söz edilebilir. Arkadaşlık kurmak ve sosyal ilişkilere inanmak mutluluğu etkilemektedir. Mutlu olan ve olmayan insanların kıyaslamalı olarak incelendiği tetkiklerde, mutlu olan insanların daha seçkin arkadaşlıklarının olduğu, aile desteği ve duyarlı ilişkileri daha yoğun yaşadıkları, sosyal ilişkilerin çok daha baskın olduğu görülmüştür (Yavuz, 2006).

Gerçekleştirilen bir çalışmada Kalkutta şehrinde yaşayan evsizlerle Amerika`da yaşayan evsizler karşılaştırılmıştır. Kalkutta şehrinde yaşayan insanların hiçbir destek almadıkları ve kötü hava şartları altında yaşadıkları görülmüştür. Fakat Amerika`da yaşayan evsizlere gıda ve battaniye gibi desteklerin sunulmasına rağmen, Amerika`da yaşayan evsizlerin öznel iyi oluş seviyelerinin düşük olduğu görülmüştür. Bu durumun sebebi olarak mutsuz kişilerin daha az sosyal etkileşim içerisinde olmaları gösterilmektedir (Yavuz, 2006).

İnsanın kendi hisleri bireyin özerk ilişkişel benlik sahibi olmasına neden olmaktadır. Örneğin, utangaçlık psikolojisinin toplumda sosyal denetim mekanizması görevi gördüğü düşüncesini kabullenen kişiler, utanmaya sebep olacak davranışlardan kaçınma eğilimine girerler. Her ne kadar birey özünde bağımsız olmaya çalışsa da bu tür duygular davranışlarını etkileyecektir. Bu anlamda başka kültürlerde başka kültürel farklılıklara ve sosyalleşme aşamalarına bağı olarak meydana gelen suçluluk ile utanç psikolojilerinin bu görevi yerine getirirken, başka sosyal denetim mekanizmaları olarak görev yapabilecekleri belirtilebilir (Yağmurlu, 2006).

Bağımsız kişiliğe sahip birey kültürden etkilenmektedir. Benlik birey amaçlarından oluşturulduğu gibi kültür amaçlarından da oluşturulabilmektedir. Kültürün bir benlik kavramı olarak incelenmesi de bu aşamanın bir parçasıdır. Kültürel benliği kavrama iki yol ile tarif edilebilir. İlk olarak özcü, kapalı ve dar, ikinci olarak ise kapsayıcı, açık ve tarihsel olarak tarif edilebilir (Aka, 2010).

İlkinde kültürel benlik nitelendirilmiş bir gerçek, oluşmuş bir ifade olarak değerlendirilir. İkincisinde ise kültürel benlik ortaya çıkan ve devamlı üretim aşamasında olan, bütünüyle tamamlanmayacak bir bulgu olarak da görülmektedir. Kültürel kimliklerin geldikleri yer ve belirli tarihleri vardır. Fakat tarihte yaşanmış her olay gibi, sürekli dönüşüme maruz bırakılmaktadırlar. Kültürel kimliğin yanında sosyal kimlik de incelenebilir. Sosyal ve kültürel kimlik kavramlarını analitik olarak ayırmak mümkün olsa da sosyolojik olarak bu ayrımın yapılması zordur. Sosyal ve kültürel kimlik kavramları birbirleriyle bağlantılı olan sarmal bir yapı olarak betimlenebilir (Aka, 2010).

2.7. Umutsuzluk

Çalışmanın bu aşamasında umutsuzluk konusu detaylı bir biçimde incelenecektir. Umutsuzluk kavramı, umutsuzluk süreçleri ve umutsuzluk belirtileri gibi konular bu başlık altında değerlendirilecektir.

2.7.1. Umutsuzluk kavramı

Türk Dil Kurumu (2014) sözlüğüne göre umutsuzluk kavramı “Umutsuz olma durumu, ümitsizlik, meyusiyet” olarak nitelendirilmektedir. Haeffel ve diğerlerine (2007) göre umutsuzluk depresyonla yakından ilişkili bir kavramdır ve insanın başarısızlığa olan inancıdır (Haeffel ve diğerleri, 2007).

Umut dışarıdan yardım yapılmasını gerektiren içsel bir duygudur. Umutlanmak bir şeyin gerçekleşeceğini inançla beklemektir. Umut kavramının zıt anlamı ise umutsuzluktur. Umutsuzluk sert duygu, düşünce ve hareketlere dayanır. Umutsuz insan çok fazla ilgisizlik yaşayabilir. Umutsuz kişiler bir problemi çözmeye veya hayatın zorluklarıyla başa çıkmaya çalışmaz çünkü hayatta hiçbir şeyin değişmeyeceğine inanırlar. Umutsuzluk duygusu olan kişiler genellikle sahip olacağı şeyleri görmezden

gelir ve hayatını değiştirebilecek seçeneği kabul etmezler. Bununla birlikte hayatını değiştirebilecek itici gücünü kaybederler (Taler, 2008).

Umutsuzluk önemli bir birey yaşantısıdır. Umutsuzluk araştırılması gereken çok önemli bir olgudur. Literatürde umutsuzluğa başka açıklamalar katıldığı görülmektedir. Umutsuzluğa dair başlangıçtaki anlatımlar çok daha yerel ve sosyolojik amaçlıdır. Umutsuzluk, bireylerden uzaklaşma ve yabancılaşma ile alakalıdır. Umutsuzluk psikanalitik davranışla ele alınabilir. Birçok yaklaşıma göre umutsuzluk, bireysel veya bireylerarası tutum ya da yaşantı sonucu oluşur. Umutsuzluk duygusu, düşünce ve davranışları etkileyerek bireyin kendisini çaresiz hissetmesine ve çaresizlikte umutsuzluğa neden olabilmektedir. Bu çaresizliğin ya da umutsuzluğun ana nedeni, bireyin umutsuzlukla yüzleşmeyi reddederek kaçınmasıdır (Yerlikaya, 2006).

Yerlikaya (2006)'nın ana nedenini belirttiği umutsuzluğun nedenleri hakkında birçok konu listelenebilir. Amerikan Psikoloji Birliği (1997)' ne göre umutsuzluğun nedenleri şunlardır: Bireyin etkinliklerinin kısıtlanması, yalnızlık, sağlığın kötüleşmesi, stres, vazgeçme, Tanrı'ya olan inancı kaybetmek, olumsuz konuşmalar, edilgenlik, tepkisizlik, ilgisizlik, iştahsızlık, asosyallik (Akt: Taner, 2008).

Acar (2009)'a göre umutsuzluk kişilerin başarısızlıklarını hiçbir zaman yenemeyeceklerine, problemleri çözemeyeceklerine inanmaları ve nedeni olmaksızın hayatlarına farklı manalar yüklemeleri ve amaçlarını elde etmek için gayret gösterdiklerine rağmen umutsuz olmalarıdır. Umutsuz oldukları süre içerisinde negatif sonuçlar beklemeleri umutsuzluk olarak tarif edilir. Umutsuzluğun, önemli etkenlerinden bazıları çaresizlik, eyleme geçememe, karamsarlık, işlerini sürdürememe ve suçluluk duygularıdır. Umutsuzlukta negatif düşünceler ve başarısızlık vardır. Başka bir ifadeyle umutsuzluk bir iş ya da bir amacı gerçekleştirmede sıfırdan az olan beklentiler olarak nitelendirilir (Acar, 2009).

Yazara göre umutsuzluğun tersi iyimserliktir. İyimserlik ile inanç yakından ilişkililikten umutsuzluk ile kötümserlik yakından ilişkilidir. İnanç ya da umutsuzluk bireyin günlük hayatında başarılı ayda başarısız olmasını doğrudan etkilemektedir. Yazara göre “umutsuzluk duygusu yaşayan bireylerin bu duygularının yanında, gelecekle ilgili olarak, beklentilerinin, gereksinimlerinin karşılanmayacağı, gelecekte de

birçok olumsuz deneyimler yaşayacağı, bunun sonucu olarak bireyde, sıkıntı, karamsarlık, çaresizlik gibi düşüncelerin meydana geldiği olumsuz duygular umutsuzluğa sebep olan etkenler arasındadır” görüşünü benimsemiştir (Acar, 2009).

Umutsuzluğun çeşitli tanımlayıcı özellikleri bulunmaktadır. Bozkur (2004)'a göre umutsuzluğu tanımlayıcı özellikleri şu şekilde listelenebilir: Hastalıklar, şiddetli ve orta düzey depresyon, çaresizlik ve pasiflik, bağımlılık, antipati, geri çekilme, güçsüzlük duygusu, aciz hissetme, yetersizlik, amaçsızlık, isteksizlik, uykusuzluk hissi, kilo kaybı, benlik saygısının yokluğu, problem çözme becerisinin yok olması, ilgisizlik ve enerjisizlik, geçmişe ve geleceğe fazla takılma, esnek düşünememe, hayal edememe, hedeflerden haberdar olamama, plansızlık, intihar eğilimi, öfkeyi belli edememe, öz bakım yeteneğinin ortadan kalkması (Bozkur, 2004).

Umutsuzluk, literatürde çoğunlukla öğrenilmiş çaresizlik ifadesiyle anlatılmıştır. Öğrenilmiş çaresizlik, kişinin refleks ve hareketlerinin sonucu ele almada işe yaramaması ve isteklerini yapamaması, çabalarında başarısız olmasıdır. Başarısız olma nedeniyle, kaygı ve korku yaşaması ve dolayısıyla da neticeyi kontrol etmek için isteğin düşmesi olarak nitelendirilir. Umutsuzluk, bireyin iyilik durumundan ziyade muhtaçlığını, isteksizliğini ve düşüncesizliğini kapsamakla birlikte, yaşadığı olayları olumsuz bir biçimde algıladığı bir öngörüü incelemeyi de kapsamaktadır (Pakdemir, 2011).

Umutsuzluk, her çeşit olumsuzluğun egemenlik sürdüğü durumların bileşkesi olarak, inançsızlığın terimidir. Başarıya karşı inancı olan her kişi umut eder ve kendisinin değişmesi zorunda olduğunu bilir. Ama bir birey inanmadığı ve çalıştıramayacağını bilincinde olduğu bir sistem içinde olmaz (Öztürk, 2012).

Umutsuzluk, bunalım ve intihar gibi önemli psikolojik problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu problemler olumsuz beklentilerin eşlik ettiği şemalarda meydana gelen bilişsel yapı olarak nitelendirilmektedir. Umutsuzluk öngörülü yapıda gelecekle alakalı duygular, motivasyonel kayıp geleceğe yönelik umutsuzluklara düşürmektedir. Umutsuzluk olayları ve durumları düzenli olarak hatalı, değiştirilmiş bir halde göstermekte ve problemlere çözüm bulmakta olumsuz beklentiler içine sokmaktadır (Arsel, 2010).

Umutsuzluk bilişsel kuram çerçevesinde incelenmekte ve intihar girişiminde bulunan hasta kişilerin intihar sebebi genellikle çaresizlik veya umutsuzluklarıyla ilgilidir. Kişinin hayata bakış açısı umutsuzluklarla doluysa, intihar olasılığının daha da arttığı görülmektedir. Kişinin intihar girişiminde bulunmasıyla umutsuzluğun çok güçlü bir bağlantısı vardır. Çeşitli çalışmalarda depresif hastalarda ve umutsuzluk duygusunu yaşayan insanlarda intihar eğilimlerinin çok yüksek olduğu görülmektedir (Batıgün, 2008).

Diğer tarafta umut ise umutsuzluk durumunda görülen sorunları ortadan kaldırmakta ve olumlu duygular geliştirmektedir. Umut, kişide beklemekten ileri gelen güven duygusudur. Amerikan Psikoloji Birliği (1997)'nin anlatımına göre umutsuzluk, kişinin seçme özgürlüğünün olmadığı veya alternatiflerinin kısıtlı olduğu durum olarak açıklanmıştır. Bu durumda kendisi için enerjisini aktif hale getiremediği öznel duygu durumudur. Rideout ve Montemuro (1986), umut kavramını, bir düşüncenin gerçekleştirilmesinde beklentilerin sıfırdan az olması şeklinde anlatmaktadır. Miller (1985) ise umut kavramını umut, istek ve duygu olarak ele almaktadır. Umudun, kişinin hayatının içgüdüsel bir unsuru olduğunu, insanları incinmekten koruyarak yapabileceklerini anlatmalarını pratikleştirdiğini belirtmektedir. Umutsuzluk ise bir amacı gerçekleştirmede sıfırdan da az olan olumsuz talebi ifade eder (Akt: Sayar, 2012).

Umutsuzluğu ortaya çıkaran unsurlardan birisi de değişime ayak uyduramamaktır. Umutsuzluk hayatın, dolayısıyla ilerleme aşamasının enstrümanlarından biridir. Umutsuzluk değişimi ve gelişimi iyi kullanamayan bireyin yaşaması gereken aşamalardan biridir. Umutsuzluk yanlışların anlaşıldığı, fark edildiği, farkında olunduğu zamandır. Gerçekten yenilik ve gelişim kimi zaman hayat boyu yıkımlar, çekimserlik ve umutsuzluklar dâhilinde devam edebilir. Ama çoğu zamanlar yıkımların olduğu kadar iyi şeyler de kişilerin hayatında değişimlere ayak uydurmanın bir sonucu olarak ortaya çıkar (Yarat, 2012).

Umutsuzluğun çok çeşitli sonuçları ortaya çıkabilmektedir. İnsan hayatını olumsuz etkileyen umutsuzluk çeşitli yollarla hayatı zorlaştırmaktadır. Taner (2008)'e göre umutsuzluğun bazı sonuçları şu şekilde listelenebilir: Umutsuzluk, bir hastalık sonrasında gelişebilir, bir hastalığın sebebi olabilir, hasta kişinin çevresindeki olayları karşı konulmaz olarak görmesine neden olur. Bunun yanı sıra umutsuzluk, bireyin

karşısına çıkan sorunlardan kaçmasına neden olur, ilgisizliği ortaya çıkarır, suçluluk hissi oluşur, kederli bir ruh hali oluşur, karamsarlık gelişir. Bunların yanında umutsuzluğun çeşitli sonuçları arasında; umursamamazlık ortaya çıkar, yorgunluk hissi belirir, dışarıdan gelecek desteklere karşı bir ihtiyaç belirir ve desteksiz hiçbir şey yapılamayacağı düşüncesi yerleşir, çaresizlik hissi benimsenir (Taner, 2008).

Görüleceği üzere nedenleri, sonuçları ve belirtileriyle umutsuzluk oldukça önemli ve kapsamlı bir konudur. Bu bölümde umutsuzluk kavramı detaylı bir şekilde kuramlarla açıklanmaya çalışılacaktır.

2.7.2. Umutsuzluğu açıklayıcı kuramlar

Bir bireyin amaçlarına ulaşmada kullanabileceği en önemli iki özelliği şansı ve yeteneğidir. Umutsuzluk söz konusu olduğunda şans faktörüne olan bağlılık daha ön plana çıkmaktadır. Zira yeteneklerine inanmayan insanların amaçlarına ulaşmak için şanslarına daha fazla güvenirler. Umutsuzluk sorunu yaşayan insanların şans faktörüne olması gerekenden çok daha fazla bağlanmaları onların amaçlar doğrultusunda daha az gayret göstermelerine neden olmaktadır. Umutsuz insanlar yeteneklerine güven duymazlar ve planların ve emeklerinin yeterli olacağına inanmazlar. Bu durum başarısızlığa giden yolu açmaktadır. Umutsuzluk duygularının belirlenmesine neden olan temel anahtar unsurlar eylemin etkinliğine ya da göstereceği etkiye karşı geliştirilen inanç, bireyin kendisine olan saygısı ve yeteneklerine karşı geliştirdiği inanç duygusudur (Dilbaz ve Seber, 2009).

DeLisse (2007)'ye göre umutsuzluğun iki önemli içeriği bulunmaktadır. Bunlardan ilki karamsarlıktır. Umutsuz kişiler her en yaparlarsa yapsınlar sonuçların olumsuz olacağını düşünmektedirler. Dahası bu kişiler iyi bir şekilde gelişen süreçlerin bir şekilde bozulup kötü bir sonuca ulaşılacağını düşünürler. Yazara göre ikinci içerik ise bu kişilerin bir şeyleri değiştirmek konusunda kendi yeteneklerine güvenmemeleridir (DeLisse, 2007).

Sorun çözmenin dört kademesi bulunmaktadır. Bu kademeler tanıma, üretme, kuluçka ve inceleme aşamaları olarak belirtilir. Tanıma kademesinde meydana gelen sorunu oluşturan olayı engellemeye çalışırız. Üretme aşamasında farklı çözüm yolları aramaya başlarız. Bu tür alternatif seçenekleri uygulamaya koyar ve inceleriz.

Yaptığımız uygulamalardan hiçbiri çözüm vermiyorsa işte o zaman bir tür kuluçka dönemine girer. Daha sonra problemi bir tarafa bırakır ayrı şeylerle vakit geçirir ve daha sonra probleme tekrar geri döneriz. Umutsuzluk duygusu tüm bu bahsedilen süreçlerde bireyin kendi yetenekleriyle sorunu çözemeyeceği inancını ortaya çıkarır. Sayar (2014)'e göre umutsuzluk duygusu ile baş etmek için; problemi tanımak, çözümler üretmek, bir çözüm seçmek ve bu çözümün etkinliğini değerlendirmek basamaklarını içeren problem çözme teknikleri üzerine yoğunlaşmak gerekir (Sayar, 2014).

Yeteneğe karşı şans kişinin kendine yeterlik, öz yeterlik, kendine yetme, kendini yeterli bulma, kişinin verilen görevi organize edebilme ve başarabilme yeteneğiyle alakalı kararlarıdır. Kişinin öz güveni benliğiyle alakalıdır. Şayet özsaygımız mükemmel bir durumdaysa problemlerimizin üstesinden gelebileceğimiz kuşkusu da azdır. Kişinin kendine öz güveni varsa karşılaştığı bütün zorlukların üstesinden daha kolay gelir. Özsaygının patolojik yetersizliği veya azalması klinik depresyon özelliğidir. Kişinin özgüveni yeterli değilse karşılaştığı problemleri çözme yeteneğini kendisinde bulamaz. Bütün kişilik kavramlarımız, genellikle daha spesifik kişilik kavramlarımızdan gelişir (Çelikkol, 2008).

Yeteneklerine güvenmeyen kişiler gelecekle ilgili en belirgin durumlarda bile değişiklik yapabileceklerine inanmazlar. Bu kişiler ne kadar kolay olursa olsun kendi başlarına en ufak bir değişimi dahi başlatamayacaklarını düşünürler. Bu sebeple söz konusu kişiler değişimin kendisinden de hoşlanmazlar. Bu kişiler kendilerine olan güvenlerini de kaybettikleri için yeteneklerinin farkına varamamaktadırlar. Dahası olası değişikliklerin sorunlar getireceklerini düşünürken yeteneklerine güvenmemenin ortaya çıkaracağı büyük sorunları fark edemezler. Tomlin ve diğerleri (2006)' ne göre bu tür kişilere uzman desteği verilmelidir.

Yazarlara göre söz konusu sorunları yaşayan bireylere aşağıdaki destekler sunulabilir: Bu tür kişilerle karşılıklı olarak sorun yaşanan alanların neler oldukları hakkında konuşulabilir, bu tür kişilere güven kavramının ve kendine güven kavramının ne anlama geldiği tanıtılmalıdır, güven sorunu ile ilgili olarak şüphelerin çoğaltılması ve umutsuzluk duygusunun çaba göstererek yenilebileceği gösterilmelidir. Bunun yanında birey daha önce birey başarılı aktivitelerde bulunmuş ise bu başarıların onun yeteneğini gösterdiği vurgulanmalıdır. Sorun yaşanan konularla ilgili bakış açılarının değiştirilmesi

gerekmektedir. Bireye devam eden problemlerin olumlu ve olumsuz sonuçları hakkında bilgiler sunulmalı ve olumsuz sonuçların ciddiyeti gösterilmelidir, dış desteğin normal olduğu aktarılmalıdır (Tomlin ve diğerleri, 2006).

Özetlemek gerekirse, kişi amaçlarına yetenek ya da şans ile ulaşabilir. İlerideki hayatlarının iyi geçmesinin şansa bağlı olduğuna inanan kişiler amaçlarına yönelik davranışa çok daha fazla yönelirler. Bireylerin hayatlarının şansa bağlı olduklarına inanmaları onların daha da başarısız ve mutsuz olmalarına neden olur. Bunun için bireylerin öncelikle başaracaklarına inanmaları gerekmektedir (Acar, 2009: 11, Ağır, 2007).

Umutsuzluk kavramı bir süreç olarak değerlendirildiğinde, bu sürecin bir diğer belirleyicisi güvene karşı güvensizliktir. Umut duygusunun ortaya çıkmasında bireyde gelişmesinde, çevredeki diğer insanlara karşı hissedilen güven duygusunun büyük etkisi bulunmaktadır. Bu bireyin diğer insanlara karşı bağımlı olduğu anlamında değerlendirilmemelidir. Diğer tarafta, bireyin çevredeki diğer insanlara karşı güven duygusu beslememesi umutsuzluğun gelişmesine neden olmaktadır. Başkalarına karşı güven duygusu gelişmemiş olan birey, diğer insanlarla beraber çalışma yaptığında başarısız olma ihtimali daha yüksektir. Dahası bu tür kişiler, başarısızlığın sonuçlarını diğer insanlara yüklemeye eğilimlidirler. Bunun nedeni diğer insanların yanlış ve hatalı davranacakları düşüncesidir. Aksine, diğer insanlara karşı güven duygusu gelişen bireyler kısmen de olsa hatalı olduklarını düşünebilirler. Sonuç olarak, diğer insanlara karşı güveni olan birey uzun dönemli amaçlara sahip olabilirken, bu tür bir güvene sahip olmayan bireyler daha çok kısa süreli amaçları tercih ederler (Dilbaz ve Seber, 2009).

Umut duygusunun oluşumunda, kişinin başkalarına karşı hissettiği güven çok önemli bir yere sahiptir. Bireylere olan bağlılık açısından araştırdığımızda ise başka bireylere olan güvensizliğinin şiddeti bireyin düşünceleriyle sınırlı olduğu görüşüne rastlanılmaktadır. Daha önce de bahsedildiği üzere başkalarına karşı güven duygusu olmayan bir kişi, başkalarıyla beraber düzenlediği aktivite ya da eylem başarısızlıkla sonuçlanınca bu sonuçtan başkalarını sorumlu tutmaktadır. Güven duygusu gelişmiş olan kişi olumsuz bir sonuçta kısmen kendini sorumlu bulur. Bunun için güvensiz olan bir kişi uzun süreli değil de kısa süreli amaçları tercih eder (Dilbaz ve Seber, 2009).

2.7.3. Umutsuzluğun nedenleri

Önceki sayfalarda umutsuzluğun nedenleri hakkında kısa bir liste yapılmıştı. Bu noktada, umutsuzluğun nedenleri hakkında literatürde gerçekleştirilmiş çalışmalar daha detaylı bir biçimde incelenmektedir. Umutsuzluğun ortaya çıkmasına neden olabilecek birçok durum söz konusudur. Bunlardan biri düzensizliktir. Hayatın genelinde görülen düzensizlik umutsuzluğun nedenleri arasında gösterilebilir. Düzensiz bir şekilde yaşayan insanlarda başarı ve umut konularında sıkıntı yaşanmaktadır. Örnek vermek gerekirse, ev içerisinde düzensiz tutumlarla karşı karşıya kalan bir çocuğun umutsuzluk duygusu geliştirmesi olası bir durumdur. Bu durum sadece ev için değil yakın çevre için de geçerlidir. Sorunlu bir yakın çevre bireylerin daha az umuda sahip olmalarına neden olmaktadır (Bolland ve diğerleri, 2005).

Yazarlara göre umutsuzlukla doğrudan ilişkili bir başka konu düşük gelirdir. Kimi zaman düşük gelir aile fertlerinin ve özellikle de gençlerin umutsuzluk duyguları geliştirmelerine neden olmaktadır. Maddi imkânsızlıkları da aile ve çevre açısından inceleyen yazarlara göre ailenin ve yakın çevrenin maddi sıkıntılarının yaşandığı bir çevre olduğunda gençler özellikle gelecekle ilgili umutlarını kaybedebilmektedirler. Bu durum bireylerin davranışlarını da etkilemektedir. Umutsuzluk bu kişiler arasında ciddi bir stres sorununun da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sonuç olarak da çeşitli davranışsal problemler gözlemlenebilmektedir (Bolland ve diğerleri, 2005).

Sıfırdan az olan olumsuz beklentiyi umutsuzluk olarak ifade edebiliriz. Umutsuzluğun en belirgin özelliği, hayata bakış açısındaki başarısızlık, olumsuz ve kötümser yaklaşımlardır. Söz konusu kavramlar ile umutsuzluk birbirlerini etkileyen kavramlardır. Umutsuzluk, enerji eksikliği, ilgi kaybı gibi fizyolojik reaksiyonlar gösterdiğinden klinik depresyondaki öneminden dolayı depresif bulgular içerisinde yer alır. Kısaca özetleyecek olursak umutsuzluk kişinin geleceğe yönelik umutsuzluğu olup çeşitli hastalıkları tetikleyebilmekte ve çeşitli hastalıklardan etkilenebilmektedir. On Yedinci Yüzyıldan bu yana çocuklar ve ergenlerde umutsuzluk ve depresyon önemine ilişkin incelemeler sürmektedir. Kişiliğin gelişiminde önemli etkenlerden olan ve erişkinliğe geçiş aşaması olarak değerlendirilen ergenlik sürecinde kişi birçok olaydan etkilenebilmektedir. Bu dönem umutsuzluğu tetikleyebilir. Diğer bir ifadeyle ergenlik döneminin yanlış yönetilmesi umutsuzluğu ortaya çıkarabilir (Akpınar, 2013).

Practical Pointers (2003) raporuna göre umutsuzluğun nedenleri arasında hastalıklar bulunmaktadır. Rapora göre insanlar hasta olduklarında ve özellikle kalıcı hastalıkların olduğu durumlarda umutsuzluk oranı yükselmektedir. Ayrıca araştırmaya göre hastalık sadece umutsuzluğa değil, umutsuzlukla yakından ilişkileri olan intihar ve depresyon gibi unsurlara da neden olmaktadır (Practical Pointers, 2003).

Gerçekleştirilen birçok çalışmada umutsuzluk ile ilişkili çok sayıda unsurun bulunduğu görülmektedir. Söz konusu unsurlar şu şekilde listelenebilir: İnsancıl istenirlik, olumsuz algılar, öz değerlendirme, ölüm korkusu, problem çözme, öz saygı, kontrol bağı, uyku bozuklukları ve cinsiyet. Bunların yanında psikolojik iyi olma hali, kendine güven, düzenli evlilik, hastalık durumu, erken yaşlardaki anne baba ayrılığı, fiziksel sağlık, öğrenilmiş çaresizlik, aile kökenli şiddet, çalışmadan kaçınma, fiziksel istismar, muhafazakâr tutumlar, ekonomik durum söz konusu unsurlar içerisinde yer alır (Yerlikaya, 2006).

Umutsuzluğun en önemli nedenleri arasında geleceğe karşı olan olumsuz düşünceler gelmektedir. Gelecek hakkında olumsuz düşüncelere ve yaklaşımlara sahip olmak umutsuzluğu kaçınılmaz hale getirmektedir. Sorunlu bölgelerde hayatlarını devam ettiren gençlerin büyük çoğunluğu gelecek hakkında olumsuz düşüncelere sahiptir. Maddi ya da suç gibi sıkıntıların olduğu yerlerde yaşayan gençlerin gelecek hakkında karamsar öngörülere sahip olmaları umutsuzluk duygusunu yükseltmektedir. Böyle durumlarda söz konusu bireyler yaşamaya devam edip edemeyeceklerine bile emin olamamaktadırlar. Bu sebeple söz konusu kişiler gelecek hakkında planlar yapmayı tamamen gereksiz görmekte dirler (Bolland ve diğerleri, 2005).

Zira umut doğrudan gelecekle ilişkilidir. Umut ve umutsuzluk kişinin geleceği ile ilgili hedeflerine ulaşmasında çok önemli yere sahiptir. Umutsuzluk, terim olarak “olumsuz yargılar” tamamının kişiye yansımış durumudur. Bireyin içinde olduğu olaya tamamen önyargılı bir biçimde hüküm vermesi ve olumsuz düşüncelerin neden olduğu inançsızlık hali olarak tanımlanabilir. Her bireyin hayatı boyunca içine düşebileceği duygu ve düşünce durumlarından biridir (Topaloğlu, 2012).

Umutsuzluk gelecekte beklenenlerin olmamasıdır. Gelecek hakkında beklentilerin olmaması umutsuzluğun kaynağı olmaktadır. Topaloğlu (2012)'ye göre:

İnsanın yaşamı ve bu yaşamdaki beklentilerin büyük ya da küçük olmasının önemi yoktur, bu beklentilerin hiçbir zaman gerçekleşmeyeceği inancı ve yargısı önemlidir. Buraya kadar tarif olunan umutsuzluk sıradan ve toplumsal ego standartlarında bir şuur yapısının durumudur. Şuursal bütünlük halini pekiştirmeye yönelik çalışmalar içinde olan ve olayların seyrine dair farkındalığı gelişmiş insanlar için ise umutsuzluk bir algı yanılması olarak vardır ve eğer umutsuzluk var ise orada muhakkak bir eksik tarafın olduğuna dair insan kendisine bakmalı ve eksik tarafını bulmaya çalışmalıdır. Umut ve doğruluk arasında büyük bir bağ vardır (Topaloğlu, 2012).

Umutsuzluğun bir başka nedeni zihinsel sorunlardır. Zihinsel sorunların çözümünde son derece büyük bir etkiye sahip olan umut, zihinsel sıkıntıların uzaması durumunda ortaya çıkabilmektedir. Özellikle şizofreni umutsuzluğun ortaya çıkmasında çok etkili olmaktadır. Şizofrenler gelecekte onların beklentilerinin karşılanacağına kolay kolay inanmazlar. Dahası, amaçları elde etmek için ne kadar mücadele edilirse edilsin, söz konusu amaçlara ulaşılamayacağı düşüncesi hâkimdir. Ayrıca şizofrenler diğer insanların kendilerini istemeyeceklerinden de emindirler (Lysaker ve diğerleri, 2008).

Umutsuzluk çözümü bulunamamış çatışmaların son bir ürünüdür. Fakat en derin köklerinde yürekte koparılamamış olmanın verdiği umutsuzluk yatmaktadır. Bu gidişata nevroitik güçlüklerdeki bir tırmanış yol açar. Burada anlatılması gereken bir balığın oltaya takılıp kurtulamaması gibi hiçbir kurtuluş yolu olmayan oltaya yakalanmış duygusuna kapılmak gibidir. Bu duyguyla beraber başarısız olmakla kalmayıp, gittikçe kişiyi daha çok kendine uzaklaştıran bütün çözüm girişimleri etkisiz kalmaktadır. Tekrarlanan deneyim ister tekrarlanan bir dönüşümle enerjinin gerektiğinden çok yönde dağılması yüzünden olsun ister yaratıcı bir süreçte baş gösteren güçlüklerin bireyi daha ileri çaba göstermekten alıkoymaya yetecek kadar ağır olması yüzünden olsun hiçbir zaman başarıya yol açmayan yetenekler umutsuzluğun artmasına yol açar (Sayar, 2012).

Sorunlu bölgelerde yaşayan gençlerde olduğu gibi, fakirlik de umutsuzluğun nedenleri arasındadır. Fakirlik, başarısızlık hissi ve umutsuzluk beklentilerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Birçok kişi ekonomik sorunların umutsuzluk hissini arttırdığını ileri sürmektedir. Fakirlik ve umutsuzluk arasında birçok noktada yakın

ilişki bulunmaktadır. Örnek vermek gerekirse, fakirliğin olduğu yerde birçok fiziksel ve sosyal sıkıntı yaşanabilmektedir (Bolland ve diğerleri, 2005).

Bireylerin kendilerine, diğer insanlara ve hayata güvenmelerinde ilk çocukluk izlenimlerinin büyük etkisi bulunmaktadır ve bu izlenimler bireylerin bakış açısını belirlemektedir. Kişiler hayatı boyunca olumsuzluk ve ıstırap dışında bir şey yaşamayan, çocukluk dönemlerinde ihtiyaçları karşılanmayan ve bilinçaltında hep bir çocukluluğunu yaşama isteği olan kişiler umutsuz bir dünya görüşüne sahip olmakla beraber, hayatla arkadaş olamamaktadırlar. Bunun yanında, bu konuda rol oynayan etmenlerden biri de eğitimde yapılan hatalardır. Çocuklara sert ve çok sıkı eğitimin yanı sıra, bireylere çok fazla şefkatle yaklaşan eğitimin de çocukların kendisine, başkalarına ve hayata karşı olan düşüncesini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle de çocuktaki yaşama sevincinin kaybolmasına neden olmaktadır. Kimi zaman düş kırıklıklarına uğrayan yaşam inançlı ve yaşam aşığı bir kimse, bir inançsıza ve yıkıcıya dönüşebilmektedir (Sayar, 2012).

Depresyon ile dini inanç arasında iki çeşit bir bağın varlığından bahsetmek mümkündür. İlki çoğu bireylerinde anlattığı gibi insanların ruhunu derinden kuşatan ve insanlara gerçek huzuru dini inancın depresyonla mücadele etmesinin olumlu etkisidir. İkincisi, dinin hem toplumu hem de bireyi etkileyen bir sistem olduğunun kabul edilmesidir (Cengil, 2003).

2.7.4. Umutsuzluğun ilişkili olduğu psikiyatrik Bozukluklar

Bireylerin hayal gücünden ve üretkenliklerinden mahrum kalmaları, güçsüzlük, korkuya kapılma ve umutsuzluğa neden olmaktadır. Birtakım kişilerin ergenlik zamanlarında umutsuzluğa düştükleri görülmektedir. Fakat olgunluk döneminde ya bencillik bütünleşmesi ya da umutsuzluk ortaya çıkmaktadır. Umutsuzluk olgunluk döneminde yapıcı bir hayat sürmüş olmanın sağladığı doyum ile ömrünü anlamsız ve boş geçirmiş olmanın verdiği umutsuzluğun arasındaki çelişki ile belirlenmektedir. Hayatını, çocuk yetiştirmek, bazı sanat eserleri yapmak gibi şeylerle geçiren ve yaptığı eserlerden faydalanıldığını gören kişi mutluluk duyar. Fakat birey üretkenlikten yoksun bir hayat yaşamışsa erişkinlik döneminde huzur bulamamaktadır. Kişiyi, üretken olamamanın vermiş olduğu olumsuz inanç, yani mevcut güçlerini ve yeteneklerini

kullanmamış olması, umutsuzluk duygusunu yaşamasına sebep olmaktadır (Taner, 2008).

Nedenleri genel olarak belli olan umutsuzluk duygusunun sonuçlarından biri de psikiyatrik hastalıklardır. Umutsuzluk genel olarak depresyon ve intiharla sonuçlanabilmektedir.

Depresyonun ortaya çıkmasına neden olan en büyük etmenlerden biri umutsuzluk olarak gösterilmektedir. De Lisse (2007)'ye göre bir bireyin kendisi, dünya ya da gelecekle ilgili olumsuz fikirlere sahip olması, depresyonla ilgili önemli bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Depresyonun ortaya çıkmasında gerçekçi olmayan olumsuz düşünceler büyük rol oynamaktadır. Depresyondaki insanların kendileri, gelecekleri ve dünyaları hakkındaki olumsuz düşünceleri hem umutsuzluğun daha da derinleşmesine hem de intihara kadar giden bir yolun açılmasına neden olmaktadır (De Lisse, 2007).

Bireylerde depresyon genellikle karamsarlık, derin üzüntü, umutsuzluk ve umutsuzlukla gelişen durgunluk, güçsüzlük çaresizlik ve kendini değersiz hissetme halidir. Depresyonda olan kişilerin konuşmalarında, kendini ifade etmede, davranışlarında ve duygularında bozukluklar görülmektedir. Depresyon hali, kişilerin farklı dönemlerde oldukça çok karşılaştıkları bir durumdur. Fakat bu durum genelde patolojik bir biçimde gözlemlenmektedir. Oldukça çok sık karşılaşılmışından dolayı da ruh sağlığının soğuk algınlığı olarak incelenmektedir. Bazen bireylerde duygusal depresyon süresi günler, haftalar, hatta aylarca sürebilir. Duygusal çaresizliğin şiddeti artıp, bireyin öz bakım becerilerini yerine getirememesi depresif psikoz (depressive psychosis) olarak açıklanmaktadır (Akdoğan, 2013).

Depresyon, umutsuzluğun ortaya çıkardığı önemli psikiyatrik bozukluklar arasındadır. Çoğu depresyon hastaları umutsuzluk ve umutsuzluk problemleri ile psikolojik destek almaktadırlar. Beck (1967), depresyon hastalarının % 78'inden çoğunun gelecekle ilgili olumsuz beklentileri olduğunu belirtmiştir. Günümüzdeki depresyon hastalarında bu oran % 22 olarak belirtilmiştir. Sağlık problemi olan danışanların problemlerini şikâyet etmesi ve depresyon semptomların oranı arttıkça umutsuzluğun da ilerlediği klinik çalışmalarla ortaya çıkmıştır. Depresyonda en önemli

sorunun umutsuzluk olduğu belirtilmiştir. Umutsuzlukla beraber başka bir bulgu ise caresizlik, mutsuzluk, harekete geçememe, işlerini yapamama, kararsızlık, değersizlik ve suçluluk duygusudur(Acar, 2009).

İnsanlar için umudun kaybedilmesi genellikle mutsuzluk ve stres olarak neticelenir. 2000 yıl öncesinde dahi dönemin aydın kişileri mutsuzluk ve umutsuzluğun çeşitli hastalıklara neden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Seligman (1975) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, bir kutuya kapatılıp çok verilen köpeklerin bir süre kaçmaya çalıştığı, daha sonrasında ise çok verilmeye devam edilmesine rağmen kaçmaya çalışmadıkları görülmüştür. İlk gün köpeklerin tamamı kutudan kaçmaya alışmışken, ikinci gün köpeklerin % 65`lik bir kısmı kutudan kaçmaktan vazgeçmişlerdir. Dahası, ikinci gün kutu kaçmaya müsait hale getirilmiştir. Yazara göre bu durumda umutsuzluğun ortaya çıkmasıyla vazgeçme duygusunun da ortaya çıktığı görülmektedir.

Depresyonla umutsuzluğun arasındaki ilişki birçok çalışmada ortaya çıkmaktadır. Dilbaz ve Seber (t.y.)` e göre umutsuzluk depresyonun en önemli sebeplerinden biridir. Depresyonla alakalı řikāyetler incelendiğinde, hastaların büyük bölümü mutsuz ve umutsuz olduklarını belirtmektedir. Depresyona giren hastaların % 78`den fazlasının gelecek hakkında umutsuzluk duyguları besledikleri ortaya çıkmıştır. Depresyon řikāyetinde bulunmayan hastalarda bu oran % 22 seviyesinde kalmaktadır. Gerçekleştirilen birçok çalışmada hastanın umutsuzluk oranının yükseldiğinde, depresyonun şiddetinin de arttığı görülmüştür. Dahası, söz konusu durum ilerleyen sayfalarda daha detaylı bir biçimde aktarılacak olan intihara da götürmektedir. Umutsuzluk depresyondaki temel etkidir (Dilbaz ve Seber, t.y.: 135).

Depresyon kişinin hayatını ve bütün vücudunu etkilemektedir. Depresyon, kalp hastalıkları ve fel gibi hastalıkların oluşmasında bir tehlike etkenidir. Günümüzde bunun için kamu bilincinde çok fazla dikkat edilen obezite, fiziksel hareketsizlik ve sigara gibi ilkel etkenlerle muhtemelen aynı anlamı kapsamaktadır. Depresif bir hastalık aynı anda, tip 2 diyabet ve kemik erimesinin oluşmasına neden olabilmektedir. Bu sebepten dolayı depresyonun günümüzde sistemik hastalık olarak ortaya çıkmasının nedeni beynin yanında başka birçok organ düzenini etkileyebilmesidir. Bu sonuçlara göre, depresyonun doğru zamanda ve dikkatli bir şekilde takip edilmesi tedavinin büyük

bir kısmını oluşturmaktadır. Depresyonun bazen tek bir sebebi olur. Çoğu zaman çeşitli etkenlerin birleşimi, doğuştan var olan bir duyarlılık sebebiyle hastalığa neden olabilmektedir. Depresif hastalığın tetikleyicileri arasında, önemli bir yakının kaybedilmesi veya ölümü ya da kronik aşırı duygu durumları gibi akut stresler gösterilebilir. Bazı sosyal faktörlerin (örneğin evlenme, işsizlik, emeklilik) depresyondan önce oluşabildiği görülmüştür (Keck, 2006).

Umutsuzluğun depresyona götürmesinde yardım unsuru da etkili olmaktadır. Birey umutsuzluğa kapıldığında kendisine yardım edilmeyeceğini düşünüyorsa depresyona girme olasılığı yükselmektedir. Burada umutsuzluğa kapılan bireyin bir yerlerden yardım geleceğini düşünmesi depresyona girme ihtimalini azaltacak yada depresyonun şiddetini daha aza çekecektir (Abramson ve diğerleri, 1989: 358).

Depresif bozukluk yaşamak, kişinin çalışma, yeme, uyku, daha sonrada keyif veren aktivitelerden zevk alma yeteneğine mani olur. Kişinin bazen kendini üzgün, yalnız ve ümitsiz hissettiği dönemler vardır. Ancak majör depresyon klinik depresyonu sakatlar ve günlük hayatta çalışmanızı engelleyebilir. Klinik depresyonun bir kısmı bireyin hayatında yalnız bir defa olabilir. Klinik depresyon ilerleyen bölümlerde tekrar tazelenabilir. Belirtiler kişide her gün veya günün çoğunda ya da en az iki hafta hemen hemen ilgi kaybı olabilir.

Depresyon normalde birden fazla nedeni olan bir hastalıktır. Çoğunlukla üç etkenin aynı anda ortaya çıkması ve etkileşimi yoluyla depresyonun ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Depresyon oluşumunu kolaylaştıran bir kişiliğe sahip olan veya soya benzeme bakımından depresyona girme olasılığı çok yüksek olan insanlar bulunmaktadır. Açıkçası aile içinde ve akrabalar arasında genetik olarak sık sık depresyonlar yaşıyorsa bu bireyleri ve yetişkinleri etkileyebilir. Yetişkinlerin hayatında yaşanan ölüm, ayrılık ve çalıştığı yerde veya aile içinde isteklerini yerine getirememesi ve hastalıklar depresyona girmesine sebep olabilmektedir. Çocukların küçük yaşta yaşamış oldukları kayıplar, yani anne ve babanın ölümü, çocuğun uygun olmayan eğitim ve yetiştirme yöntemlerine maruz kalmış olmasıdır (Öztürk, 2013).

Görüleceği üzere umutsuzluk depresyonu ciddi anlamda etkilemektedir. Umutsuzluğun etkilediği bir diğer sorun da intihardır. Yaşamış olduğumuz çağda intihar

yeryüzünde yaşayan bütün bireyler için çok önemli bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Dünya Sağlık Örgütü intiharın toplumlarda görülen ilk on ölüm nedeni arasında olduğunu belirtmektedir. Örgüte göre 15-35 yaş arasındaki her üç ölümden biri intihar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. İntiharların neden olduğu ölümler genellikle toplumda kişisel ve toplumsal kayıplara sebep olmaktadır. İntihar, genetik, kültürel, sosyal, biyolojik, psikolojik ve çevresel etkenlerin yanıtıcı bir etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. İntiharın, bireyin kendisinin yanı sıra, ailesine, arkadaş çevresine ve yaşadığı toplum üzerine etkileri vardır (Akpınar, 2013).

Haran ve diğerleri (2003) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmaya göre sorun ve problem çözme yetenekleri bakımından intihar eğilimi grubundaki katılımcılar kriz grubundaki ve kontrol grubundaki katılımcılardan mantıklı bir biçimde farklılık gösterir. Fakat kriz ve kontrol açısında bireyler birbirlerine benzer özellikler sunmaktadırlar. İntihar girişimi sergileyen grup, intihar davranışı göstermeyen, kriz olaylarından farklı olarak daha az sorun ve problem çözme yeteneğine sahiptir. Bu tür araştırmalar da intihar girişiminde bulunan kişilerin bilişsel açıdan daha kısıtlı ve sert düşünme alışkanlıklarına sahip oldukları belirlenmiştir. Buna göre, sorunlu olaylarda kişinin probleme çözüm bulma dağarcıklarının yetersizliği kişinin stres düzeyini artırmaktadır. Sonuç olarak kendini tükenmiş, beceriksiz ve aşırı yüklenmiş hisseden birey, diğer psikolojik vakalardan farklı olarak fark edilecek düzeyde uyumsuz davranmakta ve intiharı tek çözüm seçeneği olarak görebilmektedirler (Haran ve diğerleri, 2003).

Günümüzde evrensel bir sorun olarak kabul edilen intihar hareketleri birçok ülkede çok fazla artış göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nden (WHO) alınan sayısal bilgiler neticesinde her yıl 800.000'ün üzerinde insan intihar sebebiyle hayatına son vermektedir. İstatistiklere bakıldığında, cinsiyetler arasındaki fark göze çarpmaktadır. İntihar davranışlarının güçlü belirleyicileri arasında yer alan cinsiyet değişkeni, sosyo-demografik bir etkidir. Dünyada, erkeklerin ölümle sonuçlanan intihar oranı kadınlara göre daha fazladır. Bu ölümlerin neticesinde ölüm oranı 2-3' e karşı 1 denk olarak gösterilmektedir. Toplam 34 ülkede yapılan bir araştırmada, intihar edenlerin, % 19,9'unun kadın, % 80,1'inin erkek olduğu belirtilmektedir. Kadınlar, ölümle sonuçlanmayan

intihar girişimlerinde erkeklere göre yaklaşık iki kat daha fazla intihar girişimde bulunmaktadır (Batıgün, 2008).

2.8. Umutsuzluk İle Benlik Kurgusu Arasındaki İlişki

Benlik ve umutsuzluk arasındaki ilişki incelenirken öncelikle gerçek öz ile yalancı özden söz etmek gerekmektedir. Kişiliğin ilerlemesi farklı kişisel ve sosyal nedenlerden dolayı kısıtlanmaktadır. Bu durum kişinin yalancı öz ile gerçek öz arasında çatışma yaşamasına neden olmaktadır. Taner (2008)'e göre gerçek öz ile yalancı öz arasındaki çatışmayı sonlandırmak için gerçek öz, baskı altına alınıp bilinçten uzaklaştırılarak şiddetini azaltmaktadır. Yaşamı sürdürme ihtiyacı ve parçalanmama arzusu, gerçek özün eylem alanından çekilmesiyle mümkün olmaktadır. Ancak bu durum umutsuzluk olarak sonuçlanmaktadır (Taner, 2008).

Önceki sayfalarda da incelendiği üzere, benlik ve umutsuzluk durumu kişilerde 60 yaş ve üzerinde beraber görülmektedir. Yaşlılık yıllarını kapsayan bu dönemde, birey ya önceki dönemlerde yaşadığı çatışma deneyimlerini sağlıklı olarak geçirmeme sonucu umutsuzluklar içinde bulunabilir ya da önceki dönemlerin olumlu birikimi ve yaşadığı başarılı tecrübeler sonucu benliğini tam olarak bulmuştur (Gürses ve Kılavuz, 2011).

Benlik ve umutsuzluk arasındaki, ilişki incelenirken sıklıkla karşılaşılan konulardan biri hastalıklardır. Bunlardan biri nevrozdur. Umutsuzluk ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Nevroz, toplumsal yaklaşım ve hareketleri ele geçirmek ve kişide ruhen hasta olduğu bilinciyle oluşan psikolojik bir hastalıktır. Nevrozlarda benlik derinden sarsılmasa da gündelik hayatta yetersizlik, iletişim kopuklukları, psikosomatik belirtiler ön plana çıkar. Nevrozlar psikozlar kadar ağır değildir. Fakat etkinlik ve yaşam kalitesini önemli şekilde etkilemektedir. Nevroz ifadesi oldukça çok geniş bir kavramı olup birçok hastalık grubunu kapsar. Günümüzde bu kavram günlük hayatta uygulamalı olarak halen kullanılmaktadır (Sayar, 2012).

Umutsuzluğu meydana getiren olumsuz duygu ve düşünceler gençleri intihara yönlendirmektedir. Dahası, söz konusu olumsuz duygu ve düşüncelere sahip olan gençlerin çevrelerinde gerekli desteği göremedikleri bilinmektedir. Olumsuz duygu ve düşüncelere sahip olan gençler sosyal çevre ile kötü ilişkilere sahiptirler. Sosyal çevresi ile iyi ilişkiler kuramayan insanlar ret edilmişlik, düşük benlik algısı, yalnızlık ve

umutsuzluk duygularına kapılmaktadırlar. Özellikle umutsuzluk duygusuna kapılan bir genç, sorunlarını çözemeyeceği düşüncesi ile intihara yaklaşmaktadır.

Umutsuzluk nedeniyle intihara yaklaşan bireyler genellikle ergenlik dönemindeki gençlerdir. Bu dönemde sosyal çevre ile olan etkileşim umutsuzluğu artırıp intiharı kolaylaştırırken olumlu ilişkiler umutsuzluğu azaltıp intihar ihtimalini azaltmaktadır. Türkiye İstatistik Enstitüsünün verdiği intihar oranlara göre Türkiye’de genel intihar oranı içinde gençlerin intihar oranı %40 iken, Güney Doğu Anadolu bölgesinde bu oran %60’a yükselmektedir. Bu oranlara bakınca intihar sorunu üzerinde sosyal desteğin ne kadar önemli olduğunu vurgulamak çokta alakasız bir durum olmayacaktır (Pakdemir, 2011).

İntihar temelde bir ruhsal hastalıktır. Gerçekleştirilen birçok çalışma benlik ile ilgili sorun yaşayan kişilerin olumsuz duygular geliştirip intihara yaklaştıklarını göstermektedir. Özellikle özsaygının olumsuz etkilenmesi intiharı tetikler. Burada azalan özsaygı duygusunun yeniden kazanılacağına dair hiçbir umut kalmamıştır (Dilbaz ve Seber, t.y.: 137).

Umutsuzluk bireylerin, başkalarına karşı karamsar olmaları demektir. Bireyler umutsuz ve karamsar oldukları için kendi başarısızlıklarından hep başkalarını sorumlu tutma eğiliminde bulunurlar. Nevrotik umutsuzluğun pençesinde olan kişiler şu veya bu şekilde geçinip ilerlemesini sağlayabilirler. Bireyler işlerine yoğunlaştıkları zaman yada toplumsal veya dini bir hareket veya bir kuruluştaki çalışıp, başarılı olabilir. Ama hayatta amaçsız olanlar açıkçası hiçbir özel, kişisel amaca ulaşamazlar ve söz konusu kişilerin bu zevkten mahrum kalmaları baskın olabilmektedir. Umutsuz kişilerin, yaşam öyküsünde, düş kırıklıklarına gösterdikleri tepkilerin yoğunluğu ve süresi, uyarımla bütünüyle orantısızdır. Bu nedenle onlar, görünüşte, ilk gençlik yıllarındaki karşılıksız bir sevgiden bir arkadaşın ihanetinden, bir işten haksız yere atılmaktan dolayı umutsuzluğa düşmüş gibi görünmekte iseler de bu özel nedenlerin ötesinde genellikle, elverişsiz deneyim çukurlarının çok daha derin bir umutsuzluk kuyusu olduğu anlaşılabilir (Sayar, 2012).

Umutsuzluk benlik algısı ile de ilişki içerisindedir. Bireylerin hayatlarında risk almamaları kaçınılmazdır. Çevremizde günlük hayatımıza devam ederken bile sürekli

risklerle karşılaşmaktayız. Bir şeye karar verirken veya bir tercihte bulunurken, insancıl istekler karşısında tepkide bulunurlar. Bununla birlikte iş ve meslek hayatındaki önceliklerin de yüklediği sorumluluklar her zaman bazı riskleri ortaya çıkarmaktadır. Risk alma davranışı ile ilgili olan başarısızlık korkusu ve dolaylı olarak benlik algısı (öz-saygı) düzeyi hakkında şunlar söylenilebilir; Öz saygısı yüksek olan ve gerçekçi bir benlik algısına sahip olan kişiler risk almaya daha meyillidirler. Umutsuzluk bu kişilerin çevresindeki kişilere güvenmesini engeller, yeni yaşantı ve yeni yöntemler bu kişileri korkutmaktadır.

Bunların yanında risk alma davranışı için; bu kişiler kendilerini değerlendirmekten kaçarlar, güven sorunu yaşayan bu kişiler başkalarını korkutmaktan çekinirler ve bu durum onların hareketlerinin kısıtlar. Ayrıca bu kişiler çevrenin dikkatini kendi üstlerine çekmek istemezler, diğer insanlarla ilişki kurmakta zorlanırlar, yakın ikili dostluklar kurulmaz. Bu kişiler kendi başlarına kara almaktan ziyade, başkaları tarafından kullanılmış ve risk taşımayan fikirleri uygulamayı tercih ederler (Taşgit, 2012).

Umutsuzluğun ve benliğin etkileşime geçtiği bir diğer konu dindir. Bilindiği üzere din umutsuzluğa karşı bir ilaçtır. Aslında sosyolog ve antropologların araştırmalarına göre: genellikle toplumda, birey için dini benlik elde edilmesinden ziyade, grup tarafından dini benlik verilmesinden bahsetmek daha doğru olur. Dini benlikler genellikle, sosyal öğrenme yoluyla aile içinde oluşurlar. Başlangıçta birçok kişi, bağlı oldukları grubu, hayatlarının ilk zamanlarında tanırırlar. İlk zamanlar çocukça da olsa, daha sonra hayatlarının ilerleyen zamanlarında aitlik hissi gelişir. Dini inançlar gruba üyeliğin kabulünden sonra değerler çerçevesinde algılanır. Dini yönden benimsenen doğru tezler, kimlikle bütünleştirilir (Yıldız, 2006).

2.9. Benlik İle İlgili Çalışmalar

Wasti ve Erdil, 2007 tarihinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında benlik kurgusuyla ilişkili bazı ölçekleri değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada yazarlar Singelis (1994) tarafından geliştirilen Benlik Kurgusu Ölçeği (Self Construal Scale ve Singelis ve diğerleri (1995) tarafından geliştirilen INDCOL ölçeğinin Türkçe'deki Psikometrik özelliklerini incelemişlerdir. Çalışmada üç değişik örneklemeden elde edilen veriler

değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre Benlik Kurgusu Ölçeği geçerli görülmemiştir. Yazarlar ayrıca ölçeğin yapısının kuramsal olarak tekrar incelenmesinin gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Diğer tarafta, yazarlar korelasyon ve faktör analizleri sonucunda INDCOL ölçeğinin bir önceki ölçeğe göre daha geçerli olduğunu bulmuşlardır. Sonuç olarak yazarlar ölçeklere Türkiye şartlarına daha uygun maddelerin eklenmesini öneri olarak sunmuşlardır (Wasti ve Erdil, 2007).

Özdemir (2010) gerçekleştirdiği çalışmada anne-baba tutumları açısından yetişkin gençlerdeki benlik kurgusu gelişimini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla otoriter, izin verici ve reddedici gibi anne-baba özellikleri ile benlik kurgusu arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada 610 kız, 523 erkek olmak üzere 1133 kişi katılmıştır. Öğrencilerin yaşları 15-18 arasında olmuştur. Öğrenciler seçilirken sosyo-ekonomik sınıfları düşük, orta seviyede ve yüksek seviyede olan öğrenciler tercih edilmiştir. Ailede Otonom-Benlik Ölçeği kullanılan çalışmada katılımcıların benlik kurguları ölçülmüştür. Çalışmanın sonucunda otoriter anne-babaların yetişkin çocuklarının benlik kurgusu sonuçlarının reddedici anne-baba tarzlarına ait ailelerde yetişen çocuklardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Özdemir, 2010).

Bir diğer çalışmada, Özdemir ve Çok (2011) Kağıtçıbaşı (2007) tarafından geliştirilen “Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri”ni incelemişlerdir. Bu incelemede yazarlar ölçekleri psikometrik özellikler açısından değerlendirmişlerdir. Çalışmaya Ankara ilinde bulunan 1133 öğrenci katılmış ve 22 maddelik ölçekler kullanılmıştır. Söz konusu ölçek, ailede özerk benlik, ailede ilişkisel benlik ve ailede özerk-ilişkisel benlik olmak üzere üç ana temelden oluşmuştur. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yöntemi ölçeğin yapı ve faktör analizinde kullanılmıştır. Çalışma sonucunda ölçekte üç faktör bulunduğu ortaya çıkmıştır. Ailede özerk benlik ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı (.69), ailede ilişkisel benlik ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı (.77) ve ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı (.73) kabul edilebilir bulunmuştur. Ayrıca benlik kurgusu açısından değerlendirildiğinde özerk ilişkisel benlik ölçeklerinin cinsiyet farklılıkları açısından da değerlendirilebileceği görülmüştür. Sonuçta ölçek lise düzeyi öğrencileri için kullanılabilir olmuştur (Özdemir ve Çok, 2011).

İmamoğlu ve diğerleri (2011) tarafından gerçekleştirilen çalışmaya 314 Türk öğrenci katılmıştır. Çalışmada iki tane amaç bulunmaktadır. Çalışmada ilk olarak,

Kernis ve Goldman'ın bireyci kültür özellikleri gösteren ABD'de geliştirdikleri çok ögeli özgünlük kavramsallaştırmasının geçerliliğinin, daha toplulukçu olan Türkiye bağlamında sınanması; ikinci olarak da özgünlüğün, kişilerin (a) cinsiyet, (b) bireyci toplulukçu kültürel yönelimleri ve (c) temel benlik yönelimleriyle olan bağlantılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre ögeli hiyerarşik özgünlük modeli Türkler için geçerlidir. Çalışmanın ikinci amacı hakkında ise kimi unsurların uygun kimilerinin uygun olmadığı görülmüştür (İmamoğlu ve diğerleri, 2011).

Sarı ve Önkal (2007), benlik kurgusu ile eğitim arasındaki ilişkiye yoğunlaşmıştır. Öncelikle, eğitim kavramı bir süreçtir ve diğer farklı süreçlerle iç içe geçmiştir. Salt kendi içerisinden değerlendirme yapılarak eğitim hakkında kesin yargılara varmak imkânsızdır. Eğitim ile doğrudan etkileşim içerisinde olan birçok unsur bulunmaktadır. Yazarlara göre söz konusu unsurların bazıları; iktidar, meşruiyet, estetik, değerler, bilgi ve teknoloji kullanımı şeklinde sıralanabilir. Yazarlara göre “çağdaş gereksinimler ve değişimin hızı karşısında toplumun devamı ve bireyin öz benlik ihtiyaçlarının karşılanması yönünden” yukarıdaki unsurlar değerlendirilmelidir (Sarı ve Önkal, 2007).

Benlik kurgusu ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde Singelis ismi ön plana çıkmaktadır. Yazar konu hakkında birçok çalışma gerçekleştirmiştir. Yazar 2012 tarihinde gerçekleştirdiği bir çalışmada bireylerin bağımlı ve bağımsız benlik kurguların güçlü yönlerinin ölçüldüğü bir ölçeğin teorik ve deneysel gelişimini anlatmaktadır. Literatür taramasında elde edilen genel bilgilere uygun olarak, yazar bu çalışmada Doğulu toplumlarda insanların birbirleriyle daha sıkı ilişkiler kurduğu için bağımlı, Batılı toplumlarda ise bireylerin kendilerini merkeze aldıkları için daha bağımsız davrandıklarını belirtmektedir. Bu çalışmada Singelis aynı zamanda bireylerin hem bağımsız hem de bağımlı benlik kurgularına aynı anda sahip olabileceklerini belirtmektedir. Dahası, bu durum ölçülebilir bir durumdur. Yirmi dört maddelik bir benlik kurgusu ölçeği bu durumu ölçmektedir. Çalışmada kolej öğrencileri üzerinde iki farklı boyuttan oluşan söz konusu ölçek kullanılmıştır. Elde edilen çalışmanın sonuçlarına göre ölçek tatmin edici bir oranda geçerli ve güvenilir bulunmuştur (Singelis, 2012, akt; Mesutoğlu, 2012).

Bir başka çalışmada Singelis ve Sharkey (1995) benlik kurgusunu utangaçlık konusuyla beraber incelemişlerdir. Yazarların hipotezlerinin ilki diğerlerinden ayrı olan bağımsız benlik kurgusunun utangaçlıkla olumsuz bir ilişkisinin bulunduğudır. Yazarların ikinci tezi diğerleriyle bağlantılı olan bağımlı benlik kurgusunun utangaçlıkla olumlu bir ilişkisinin olduğu yönündedir. Yazarların üçüncü hipotezi Afrika'dan gelen Amerikalıların Avrupa'dan gelen Amerikalılardan utangaçlık açısından daha şüpheli yaklaşıtları şeklinde olmuştur. Çalışmaya toplamda 503 üniversite öğrencisi katılmıştır. Çalışmada öğrenciler utangaçlık ölçeğini ve benlik kurgusu ölçeğini doldurmuşlardır. Elde edilen sonuçlar her üç hipotezi de güçlü bir şekilde desteklemiştir. Dahası, çalışma sonucunda benlik kurgusundaki bireysel farklılıkların utangaçlıktaki kültürel değerlerden etkilendiği görülmüştür (Singelis ve Sharkey, 1995).

Kunda ve Williams (2012) çalışmalarında elde edilen bilgiler dahilinde bireyler hakkında yapılan yargılamaların klişelerden etkilendiklerinde, bu kişilerin benlik kurgularının da etkilendiklerini ileri sürmüşlerdir. Bu sebeple klişeler yargılamaları algılayan bireylerin klişeleri reddettikleri durumlarda da etkilemektedirler. Gerçekleştirilen çalışmalardan iki tanesi, aynı amaçların buldukları durumlarda klişelerin yargılamaları ciddi bir biçimde etkilediğini göstermiştir (Kunda ve Williams, 2012).

Susan, C., Pamela, B., Morris, M. (2000)'e göre yapılan çalışmaların birçoğu, günlük hayatta yaşanan etkileşimlerde başka insanlarla yakın ilişkiler kurmayı doğru bir davranış olarak gören bağımlı benlik kurgusunun ölçülmesinin bir yolunun bulunması ve mevcut bir yolun geliştirilmesi üzerinde odaklanmıştır. Yazarlar konu hakkında çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Bağımlı benlik kurgusunun ölçümü için geliştirilen ölçeğin gelişimi, psikometrik özellikleri ve geçerlilik analizi hakkında rapor sunmaktadır. İlişkisel-Bağımlı Benlik Kurgusu Ölçeği (Relational-Interdependent Self-Construal (RISC) Scale) kullanıldığında yüksek puanlar alan kişiler, düşük puan alan kişilere oranla günlük yaşantılarında diğer insanlarla olan ilişkilerine daha fazla önem vermektedir. Bu kişiler için diğer insanlarla olan ilişkiler sürdürülmelidir. Araştırmacıların yaptıkları ikinci çalışmaya göre bağımlı benlik kurgusuna sahip olan

kişiler, kendileri hakkında kararlar alırken diğer insanların beklenti ve isteklerini göz önünde bulundururlar (Susan ve diğerleri, 2000).

Gardner ve diğerleri (1999)'a göre bağımlı benlik kurgusu ev bağımsız benlik kurgusu arasındaki farklılık bazı önemli kültürel farklılıklarla ve sosyal davranışlarla yakından ilişkilidir. O döneme kadar yapılan mevcut çalışmalar benlik kurgusunun rolünü incelemiştir. Bu çalışmalarda benlik kurgusunun rolü incelenirken bir kültürdeki sadece bağımlı yada sadece bağımsız benlik kültürünün, kültürler arasında bulunan bakış açılarının psikolojik farklılıklarının bir sonucu olduğu düşünülmüştür. Yazarlar iki adet deney yapmışlardır. Birinci deneyde, Avrupa'dan gelen Amerikalıların benlik kurgusunda değişiklikler yapmak yoluyla oluşan sosyal yargı ve değerlere doğru kaymalar yaşadıklarını ve bu kaymaların bağımlı benlik kurgusunda gözlemlendiği anlaşılmıştır. İkinci deneyde bu etki Birleşik Devletler ve Hong Kong'lu öğrenciler üzerinde incelenmiştir. Sonuç benzer çıkmıştır (Gardner ve diğerleri, 1999).

2.10. Umutsuzluk İle İlgili Çalışmalar

Benlik kurgusunda olduğu gibi umutsuzluk üzerine de birçok araştırma yapılmaktadır. Tümkaya (2005) tarafından yapılan bir çalışmada, ailesi yanında kalan ergenler ile yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin umutsuzluk düzeyleri incelenmiştir. Çalışmanın amacı ailesi yanında kalan ergenler ile yetiştirme yurdunda kalan ergenlerin umutsuzluk düzeylerinde bir takım sosyo-demografik değişkenler açısından anlamlı farklılıkların olup olmadığının anlaşılmasıdır. Çalışmanın bir başka amacı da söz konusu ergenlerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması olmuştur. Çalışmaya toplamda 249 ergen katılmıştır. Bu katılımcılar 15-18 yaş arasındadır ve 71 tanesi yetiştirme yurdunda kalırken 223 tanesi ailesinin yanında kalmıştır. Dahası, çalışmada bazı risk faktörlerinin belirlenmesi için umutsuzluk düzeyi en yüksek olan 20 genç ile fazladan görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın amaçlarına ulaşmak için Beck Umutsuzluk Ölçeği kullanılmıştır.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre, anne ve babaların gelir düzeyi, çalışma durumu, eğitim durumu sınıftaki başarısı değişkenlerinin ailelerin yanında kalan gençlerin umutsuzluk düzeylerini etkilediği görülmüştür. Yetiştirme yurdunda kalan gençler incelendiğinde ise aileyi görme sıklığı, sınıf ve sınıf başarısı değişkenleri ile

umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Yetiştirme yurdu ile ailesi yanında kalan gençler doğrudan karşılaştırıldığında, umutsuzluk düzeyinin yetiştirme yurdunda kalan gençlerde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma sonunda yapılan görüşmelerde ise, umutsuzluk düzeyi düşük olan bireylerin daha çok ailenin yanında kalan bireyler oldukları ortaya çıkmıştır. Bu kişiler hayallere sahip olan, sahip olduğu sorunları aile ve arkadaşlarıyla paylaşabilen, intiharı düşünmeyen ve psikolojik bir problemi bulunmayan gençlerdir. Umutsuzluk düzeyleri yüksek olan bireyler ise daha çok yetiştirme yurdunda kalan, hayal kurmayan, sorunlarını paylaşmayan, intiharı düşünen ya da intihara teşebbüs etmiş, istismar görmüş ve gelecekte beklenmesi olmayan bireylerdir.

Tümkiye (2005)'e göre umutsuzluk düzeyleri açısından gençlerin özelliklerini iki farklı açıdan ele almıştır. Bunlardan ilki umutsuzluk düzeyi yüksek olan gençlerde; Ailenin yanında kalma, hayallere sahip olma, sorunları paylaşabilme, intiharı düşünmeme, istismara uğramama, psikolojik probleme sahip olmama gibi özelliklere sahip oldukları gözlenmiştir. Umutsuzluk düzeyi düşük gençlerde ise yetiştirme yurdunda kalma, hayallere sahip olmama, sorunları aile ve arkadaşlarla paylaşamama, intiharı düşünme ya da teşebbüs etme, istismara uğrama, psikolojik problemlere sahip olma gibi özellikler göstermektedirler (Tümkiye, 2005).

Umutsuzluk ile ilişkili bir diğer önemli çalışma Özmen ve diğerleri (2006) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın amacı umutsuzluk düzeyinin ergenlerde belirlenmesi ve söz konusu umutsuzluk düzeylerinin benlik kaygısı, depresyon ve bazı sosyo-demografik değişkenler ile olan ilişkisinin incelenmesi olmuştur. Çalışmada yer alan bireylerin yaş aralıkları 14-19 olup, toplamda 1185 lisede eğitimine devam eden öğrenciler katılmıştır. Çalışma kesitsel bir alan araştırması niteliğindedir. Çalışmada umutsuzluk düzeyini ölçmek için Beck Umutsuzluk Ölçeği, benlik saygısı için Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve depresyon düzeyini belirlemek için Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler student-t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak incelenmiştir.

Çalışmadaki bulgulara göre Beck Umutsuzluk Ölçeğinden öğrencilerin aldıkları ortalama 6.18 ± 4.08 olmuştur. Çalışmada elde edilen sonuçlar şu şekilde

yorumlanabilir: Kentlerde yaşıyan öğrenciler gelecekte umutlu oldukları, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri daha yüksek çıktığı söylenilebilir (Özmen ve diğeri, 2006).

Çelikel ve Ünal (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada bir grup Türk üniversite öğrencisinin depresyon semptomlarının ev umutsuzluk düzeylerinin ölçülmesi ve bu ölçümlerin sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmaya rastgele seçilen 1971 öğrenci katılmıştır. Sosyo-demografik bilgi formunu tüm öğrenciler doldurmuş ve Beck Depresyon Envanteri ve Beck Umutsuzluk Ölçeği öğrenciler tarafından tamamlanmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlar şu şekilde özetlenebilir; Araştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha umutsuz oldukları ortaya çıkmıştır, eğitim düzeyi düşük ailelere mensup gençlerin depresyon ihtimalleri ve umutsuzluk düzeyleri daha yüksektir, akademik başarı, maddi sıkıntılar ve evden uzaklık öğrencilerin depresyon semptomlarını ve umutsuzluk düzeylerini etkilemektedir (Çelikel ve Ünal, 2008).

Bir diğeri çalışma Batıgün (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı, erkek ve kadınlardaki intihar olasılığının yordanmasında, yaşamı sürdürme nedenleri, kişilerarası ilişki tarzları, yalnızlık ve umutsuzluk değişkenlerinin etkilerini belirleyebilmektir. Diğeri bir ifadeyle, intihar olasılığını etkileyen değişkenlerin cinsiyet yönünden farklılık- gösterip göstermediğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırma 18-60 yaş aralığında, İzmir, Mersin ve Ankara illerinde ikamet eden 1003 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Erkek ve kadınlar için ayrı ayrı yapılan regresyon analizleri sonucunda “yalnızlık”, hayata bağlılık” ve “umutsuzluk” her iki cinsiyet için de ortak yordayıcılar olarak bulunmuştur. Ayrıca kadınlarda sosyal desteğin eksikliği ve besleyici tarzın; erkeklerde ise ketleyici iletişim tarzı ve eğitimin, intihar olasılığının yordayıcıları olarak denkleme girmiştir (Batıgün, 2008).

Yurtdışında yapılan çalışmalar incelendiğinde eski çalışmalardan birinin Beck ve diğeri (1974) tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Yazarlar çalışmalarında 194 suçta teşebbüs etmiş kişi, 23 ilaç kullanıcısı, 62 tutuklu ve 59 depresyonlu hasta ile bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Kuder-Richardson-20 ölçeği, StuartFuture Test ve Beck Depresyon Envanteri kullanılan çalışmada depresyonlu hastaların geleceğe gereksiz bir biçimde umutsuzluk duygusu hissettikleri görülmüştür. Dahası bu kişilerin

umutsuzluklarının fazla olmasına ek olarak suç işlemeye de daha meyilli oldukları saplanmıştır (Beck ve diğeri, 1974). Bu durum umutsuzluk ile suç işleme arasında anlamlı bir fark olduğu yönünde değerlendirilebilir.

Umutsuzluk ve suça teşebbüs arasında ilişkinin bulunduğunu ileri süren çalışmalar bulunmaktadır. Umutsuzluk üzerine önemli çalışmalar yapan Beck ve arkadaşları (1975) tarafından yapılan çalışmada depresyonun umutsuzluk düzeyleri ve suça teşebbüs arasındaki ilişki hem psikometrik hem de klinik açılarından incelenmiştir. 384 suça teşebbüs etmiş kişiden elde edilen verilerin sonuçları depresyonun ve suça eğilimin umutsuzlukla ilişkisi olduğu görüşünü desteklemektedir. Yazarlara göre umutsuzluğa neden olan sebeplerin ortadan kaldırılmasıyla suçların önüne geçmek mümkün olabilmektedir (Beck ve diğeri, 1975).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölüm tezde kullanılan araştırma grubu ve araştırmanın modelinin yanı sıra verilerin analizi, verilerin toplanması ve en son olarak süreç hakkında bilgiler içermektedir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, Siirt Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki kurumlarda kalan bireylerin benlik kurguları ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi konusunu ele almaktadır. Ayrıca, bu çalışma betimsel nitelikli tarama modelini kullanan bir araştırmadır. Karasar'a göre (2004), tarama modelleri, ister günümüzde var olan isterse geçmişte yaşanmış olan bir durumu tasvir etmeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Bunun yanı sıra, araştırma veya incelemeye konu olan birey, konu, ya da nesne, herhangi bir değişiklik yapılmadan, kendi koşulları içinde tanımlanmaya çalışılır.

Araştırma nitelik ve niceliksel bir çalışmadır Buna karma (mixed) metotta denilmektedir. Eğitim, psikoloji, antropoloji ve sosyoloji gibi sosyal bilim dallarında insan ve toplumun göstermiş olduğu davranışları araştırılmaktadır. Sayılarla açıklanılması zor olan bu davranışlar ölçümlerle açıklanamaz ve "neden" sorusuna yanıt veremezler. Bundan dolayı, ister bir insanın isterse bir grup veya toplumun davranışlarının nedenini anlamak için yapılan detaylı çalışmalara niteliksel (qualitative) çalışmalar denir (Ergün, 2005). Buna ilaveten, nitel araştırma, doküman analizi, gözlem ve görüşme gibi verilerin nitel yöntem araçlarıyla toplandığı bir araştırma metodudur. Öte yandan nicel (quantitative) araştırma metodu, daha çok sayısal verilerle bir durumu istatistiksel olarak açıklamaya çalışan bir yöntemdir. Bu yöntem araştırmacının kendi duygu ve düşüncelerini çalışmandan uzak tutulmasını uygun görür ve herhangi kişisel yorumlara yer vermez.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı çatısındaki kurumlarda kalan bireylerin kaldıkları ev, cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyleri, kardeş sayıları, kurumda bulunma süreleri, kurum bakımına alınma nedenleri, kurum desteğine alınmadan önce kaldıkları yer, anne-baba durumları, anne-babanın bireyle ilgi düzeyi, ailenin yaşam yeri,

bireylerin gelecekle ilgili düşünceleri, içinde buldukları durum, olumlu-olumsuz inançları bu çalışmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmaktadır.

Ayrıca, benlik kurgusu yüksek olan bireyler, ailelerine bağımlı benlik geliştirir. Umutsuzluk düzeyi, araştırmaya katılan bireylerin umutsuzluk düzeylerini; düşük, orta ve yüksek olarak ölçmeyi amaçlamaktadır.

3.2. Araştırma Grubu

Bu araştırma grubunda Siirt ilinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesindeki kurumlarda yaşayan 21’i kız, 66’sı erkek olmak üzere toplam 87 kişi yer almaktadır. Ölçekler, Siirt Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü’nde alınan izinle çocuk evleri koordinasyon merkezinde çalışan görevli personelle beraber 11.04.2014 ile 25.04.2014 tarihlerin arasında, araştırmacı tarafından çocuklara uygulanmıştır (Anket uygulanırken odada sadece öğrenciler ve uygulayıcı kalmış olup, çocuk koordinasyon merkezi görevlisi ve evdeki görevli başka odaya gitmiştir). Ölçeklerin uygulanış saatlerini belirlemek amacıyla tüm öğrencilerin okula geliş-gidiş, yemek saatleri öğrenildikten sonra tüm öğrencilerin ders durumlarını etkilememek ve herkesi ölçeğe dâhil etmek amacıyla ölçeklerin uygulanış saati 19.00-21.00 saatleri arasında olması uygun görülmüştür. Araştırmanın amacına uygun olarak katılımcılardan anketlere isim yazmamaları gerektiği söylenmiş, ilkokulda öğrenimini sürdüren bireylere (yaşları göz önünde bulundurularak) sorular araştırmacı tarafından tek tek okunarak işaretlemeleri sağlanmıştır. Herkesin bitirmesi beklenilerek sırasıyla; “Sosyo-demografik Veri Formu” sonra “Umutsuzluk Ölçeği” ve son olarak da “Aile Bağlamında Benlik Ölçeği” uygulanmıştır. Anketlerin uygulanıp doldurulması her ev için 1 saat sürmüştür.

Bakanlık yayımlarına göre, Çocuk Evleri, korunmaya muhtaç ve/veya kimsesiz çocukların kurumsal bakım yerine daha çok aile ortamı oluşturmayı amaçlayan bir hizmet modelidir. Bu hizmet modelinde apartman dairelerinin kiralanmasıyla hizmete açılan her evde 6 çocuk barınır ve vardiya sistemine dayalı olarak 3 bakım elamanı görev yapar. Çocuk Evlerinin denetimi İl Müdürlüklerine bağlı Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezinde görevli kişilerce yapılmaktadır. Siirt ilinde ilk açılan Çocuk Evi 2010 yılında açıldı. 3 Çocuk Evi olarak başlayan bu hizmet, 2012 yılında açılan 4

yeni ev ile birlikte 7'ye yükselmiştir. Günümüzde bu çocuk evlerinde tam olarak 34 çocuk kalmaktadır (<http://siirt.aile.gov.tr>).

Siirt ilinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı 7 çocuk evi bulunmaktadır. Her çocuk evine farklı isimler konulmuştur. Bunlar; *Denizyıldızı Çocuk Evi*, *Ayyıldız Çocuk Evi*, *Yakamoz Çocuk Evi*, *Ayışığı Çocuk Evi*, *Kardelen Çocuk Evi*, *Başak Çocuk Evi* ve *Umut Çocuk Evi*'dir.

Çocuk evlerinde 34 öğrenciyle görüşülmüştür ancak; 1 öğrencinin zihinsel yönden zekâ geriliği (mental retardation %40) olması, diğer öğrencinin de bipolar tanısı olması nedeniyle bireyler ankete dâhil edilmemiş; çocuk evlerinde kalan bireylere uygulanacak anket sayısı 32 olarak belirlenmiştir. 32 öğrencinin 11'i erkek 21'i kızdır. Çocuk evlerinde kalan bireylerin yaş aralığı 7-18'dir.

Çocuk evlerinde kalan bireyler okul servisleriyle okula gidip geldiklerini belirtmişlerdir. Çocuk evlerinin tümü doğalgazla ısınmakta ve tüm evlerde klima bulunmaktadır. Tüm evler; 3 oda, 1 salon, 1 banyo, 1 mutfak, ve 1 tuvalet olacak şekilde kiralanmış apartman daireleridir. Her odada 2 kişi kalmakta olup, kardeş olanların aynı evlerde beraber kaldığı gözlemlenmiştir. Kardeşler; yaş farkı gözetmeksizin aynı odada kalmaktadırlar. Çocuk evlerinde internet, sabit telefon, tv bulunmaktadır. Evlerde 24 saat sıcak su kesintisiz olarak akmaktadır. Tüm evlerin yemekleri kendi isteklerine göre hazırlanmaktadır. İlkokulda öğrenimlerini sürdüren bireyler aylık 46 tl, ortaokulda öğrenimlerini sürdürenler 69 tl ve lisede öğrenimlerini sürdürenler 92 tl maaş aldıklarını belirtmişlerdir.

Sevgi evlerinde kalan bireylerin sayısı 55'tir. Bu evlere 2013 yılında aralık ayında geçilmiştir. Bireylerin hepsi erkek olup yaş aralıkları 13-18'dir. Sevgi evleri iki katlı villa tipi evlerden yapılmış olup site dizaynında yan yana 6 daireden oluşmaktadır. Her evde 10 kişi kalabilecek şekilde tasarlanmıştır. Her evde 24 saat kalan görevli bakım elemanı mevcut olup evler bireylerin yaşına uygun şekilde belirlenmiştir. Her ev kalorifer ısıtmalı olup tüm evlerde klima mevcuttur.

Evler; 3 yatak odalı,1 salon,1 çalışma odası,1 aktivite odası,1 banyo,1 tuvalet ve 1 mutfaktan oluşmaktadır. Her evin grup sorumlusu öğretmeni vardır ve 08.00-17.00 mesailerinde çalışmaktadırlar. Evlerdeki yemekler bireylerin isteklerine göre bakım

elemanı tarafından yapılmaktadır. Yemek saati evdeki bireylerin ihtiyacına göre değişmektedir. Kurumda kalan bireylerin okul servisleri olup, evlere giriş çıkışta sitede 24 saat güvenlik görevlisi bulunmaktadır. Evlerde kalan bireylerin akşam 18.00'a kadar izinleri olup gece 23.00 yatma zamanı olarak düzenlenmiştir. Hafta sonları 18.00'a kadar serbestçe gezmelerine izin verilmiş olup sömestr veya yaz tatilinde ailesi olanlar ailelerine izinli olarak gidebilmektedirler. Evlerin şehir merkezinden uzakta olmaları olumsuz bir durum olarak belirtildi. Evlerdeki bireyler belirlenirken kardeşlerin aynı evde olması göz önünde bulundurulmuştur. Gün içinde 08.00-17.00 saatleri arasında görevli hemşire evlerde sağlık kontrollerini yapmaktadırlar. Sevgi evlerindeki bireylere okul geliş-gidiş ve yemek saatlerine uygun olacak şekilde ölçekler saat 20.00'de sitede yer alan çok amaçlı toplantı salonunda eksiksiz olarak uygulanmıştır.

Tablo 1. Sosyo-demografik Bilgiler

		Frekanslar	Yüzdeler
EVLER	Sevgi evleri	55	63,2
	Çocuk evleri	32	36,8
CİNSİYET	Kız	21	24,1
	Erkek	66	75,9
YAŞ	7-12	16	18,4
	13-18	71	81,6
EĞİTİM DURUMLARI	İlkokul	10	11,5
	Ortaokul	32	36,8
	Lise	45	51,7
	Yok	4	4,6
KARDEŞ SAYILARI	1-2	18	20,7
	3-4	17	19,5
	5-6	30	34,5
	7 ve üstü	18	20,7
KURUMDA BULUNMA DÖNEMLERİ	0-1	10	11,5
	2-3	26	29,9
	4-5	22	25,3
	6-7	10	11,5
BAKIM NEDENLERİ	8 ve üstü	19	21,8
	Yoksulluk	23	26,4
	Aile birliğinin bozulması	38	43,7
	Terk	5	5,7
BARINMA YERLERİ	Diğer	21	24,1
	Ailele birlikte	44	50,6
	Akrabalarımla birlikte	14	16,1
	Yetiştirme yurdunda	13	14,9
	Sevgi evlerinde	4	4,6
	Esirgeme kurumunda	12	13,8

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya Sevgi Evleri'nden 55(%63,2) kişi, Çocuk Evleri'nden 32(%36,8); toplamda 87 kişi katıldığı anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin 21'i Kız (%24,1), 66'sı da Erkek (%75,9)' tir. Araştırmaya katılan bireylerin yaş grupları göz önüne alındığında 7-12 yaş aralığında 16 kişi (%18,4), 13-18 yaş aralığında 71 kişi (%81,6) olduğu görülmektedir.

Tabloya bakıldığında ilkokula devam eden bireylerin sayısı 10 (%11,5), ortaokula devam eden bireylerin sayısı 32 (%36,8), liseye devam eden bireylerin sayısı 45 (%51,7) olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin çoğunluğu lisede öğrenimlerini sürdürmektedirler. Kardeşi olmayan bireylerin sayısı 4 (%4,6), kardeş sayısı 1-2 olan bireylerin sayısı 18 (%20,7), kardeş sayısı 3-4 olan bireylerin sayısı 17 (%19,5)'dir. Kardeş sayısı 5-6 olan bireylerin sayısı 30 (%34,5), kardeş sayısı 7 ve üstü olan bireylerin sayısı 18 (%20,7)'dir.

Araştırmaya katılan bireylerin kurumda bulunma süreleri incelendiğinde 0-1 yıl aralığında 10 kişi (%11,5), 2-3 yıl aralığında 26 kişi (%29,9), 4-5 yıl aralığında 22 kişi (%25,3) olduğu görülmektedir. Araştırmadaki 6-7 yıl aralığındaki bireylerin sayısı 10 (%11,5) iken 8 ve üstü yıldan beri kalanların sayısı 19 (%2,8)'dur.

Araştırmaya katılan bireylerin bu kurumlarda bulunmalarının nedenleri incelendiğinde yoksulluk diyenlerin sayısı 23 (%26,4), aile birliğinin bozulması diyenlerin sayısı 38 (%43,7), terk edilen bireylerin sayısı 5 (%5,7) ve diğer işaretleyenlerin sayısı 21 (%24,1)' dir.

Araştırmaya katılan bireylerin kurumdan önce kaldıkları yerler incelendiğinde ailesiyle birlikte yaşayanların sayısı 44 (%50,6), akrabalarıyla yaşayanların sayısı 14 (%16,1), yetiştirme yurdunda kalanların sayısı 13 (%14,9), sevgi evlerinde kalanların sayısı 4 (%4,6) ve esirgeme yurdunda kalanların sayısı 12 (%13,8) kişidir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada bireylere 3 farklı ölçek uygulanmıştır. Bunlar; Sosyo-demografik Veri Formu, Beck Umutsuzluk Ölçeği ve Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'dir. Ölçeklerin her gruba uygulanış süresi ortalama 1 saat sürmüştür.

3.3.1. Sosyo-demografik Veri Formu

Bu form araştırmacı tarafından uzmana danışıldıktan sonra hazırlanmış olup 18 maddeden oluşmaktadır. Formda; kurumdaki bireylerin kaldıkları ev, cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyleri, kardeş sayıları, kurumda bulunma süreleri, kurum bakımına alınma nedenleri, kurum desteğine alınmadan önce kaldıkları yer, anne-baba durumları, anne-babanın bireyle ilgi düzeyi, ailenin yaşam yeri, ailenin aylık gelir düzeyi, bireylerin kurum bakımındaki memnuniyet algıları, bireylerin madde kullanımlarını öğrenmek amacıyla oluşturulmuştur (Ek 1).

3.3.2. Beck Umutsuzluk lği

Bu lğek, Beck ve arkadaşları (1974) tarafından oluşturulmuştur. lğek, 20 adet madde içerir ve bireyin geleceğe yönelik umut veya karamsarlık düzeyini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. lğek Ek 2’de verilmiştir. lğek puanlaması sorulara verilen doğru veya yanlış cevapların verilen anahtar ile uyum sağlaması durumunda 1 puan alır, uyum sağlanamaması durumunda ise 1 puan eksiltir. Sonuç olarak kazanılan toplam puan ‘‘umutsuzluk’’ puanı olarak kabul edilmektedir. Bu lğekten elde edilebilecek en düşük puan 0, ve en yüksek puan ise 20’dir. Hesaplamalara göre 0-6 arası düşük olarak kabul edilirken; 7-13 arası orta, ve 14-20 arası yüksek olarak sınıflandırılır. lğek, bilişsel, duygusal ve motivasyonel olmak üzere üç boyuttu içeren sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca, lğekte üç farklı faktör bulunmaktadır. Bunlar: ‘‘Gelecek ile İlgili Beklentiler’’; ‘‘Motivasyon Kaybı’’ ve ‘‘Gelecek ile İlgili Duygular’’ (Beck ve ark. 1974).

Bu lğeğin geçerlilik ve güvenirlilik testleri araştırmacının kendisi tarafından yapılmış ve Cronbach-alpha değeri yüksek bulunmuştur ($\alpha = 0.72$).

3.3.3. Aile Bağlamında Benlik lği

Bu çalışmadaki çocukların benlik kurgularını ölçmek için Kağıtbaşı’nın (2005) geliştirdiği ‘‘Aile Bağlamında Benlik lği’’ kullanılmıştır. lğek Ek 3’te verilmiştir. lğek üç farklı boyuttan oluşmaktadır. Bunlar: ilişkisellik, özerklik ve özerk-ilişkiselliktir. Sorular, ‘‘kesinlikle katılmıyorum (1)’’, ‘‘katılmıyorum (2)’’, ‘‘kararsızım (3)’’, ‘‘katılıyorum (4)’’ ve ‘‘kesinlikle katılıyorum (5)’’ olmak üzere beş seçenekten oluşmaktadır.

Ölçek boyutları daha detaylı açıklanacak olursa, *ilişkisellik* boyutu çocukların ailelerine olan bağlılığını ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla 9 maddelik soru bireyin maddi ve psikolojik açıdan ailesine karşı yakınlık ilişkisini ölçmektedir. Aynı şekilde, 9 maddelik sorudan oluşan *özerklik* boyutu, bireyin ailesinde bağımsız bir kimlik geliştirip geliştirmediyini ölçmeyi amaçlamaktadır. Örneğin “Kendimi ailemden bağımsız hissederim” sorusu gibi. Son boyut olan *Özerk-ilişkisellik* boyutu kişinin benlik kurgusunu ölçmeyi hedeflemektedir. Bu alt boyutta 4 madde bulunmakta ve bu sorular bireyin ailesine olan bağlılığını ve özerklik seviyesini birlikte ölçmektedir. “Bir kimse kendisini ailesine hem duygusal olarak bağlı, hem de özgür hissedebilir” maddesi bir örnek olarak gösterilebilir. Bir alt boyutla ilgili olarak ortaya çıkan toplam puanın yüksekliği, bireyin veya bireylerin o boyutta yüksek eğilime sahip olduğunu göstermektedir.

Ölçekten elde edilen verileri yorumlarken iki şekilde bilgi alınabilir: boyut ve kategorik. Kategorik olarak yapılan ölçümler, eğer özerklik ve ilişkisellik boyutunda bireyin medyan değerinin üstünde puan alması kendisinin özerk-ilişkisel bir kişiliğe sahip olduğunun göstergesi olarak kabul edilirken, medyanın altında puan alması ise bağımlı-ayrık benliğe eğilimli bireyler olarak kategorize edilmektedir. Diğer bir yandan, özerklik boyutunda kişinin medyanın üstünde, ilişkisellik boyutunda ise medyanın altında puan alması özerk bir kişiliğe sahip olduğunu; özerklik boyutunda medyanın altında, ilişkisellik boyutunda ise medyanın üstünde bir puan alması kişinin ilişkisel benliğe sahip olduğunu ve bu şekilde sınıflandırılması gerektiği belirtilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2007, akt; Özdemir, 2012).

Bu çalışmada özerklik ve ilişkisellik boyutu esas alınmış ve bu bağlamda Siirt Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı kurumlarda kalan bireylerin ailelerine karşı özerklik ve ilişkisellik (bağlılık) boyutu incelenmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Veriler SPSS 20 programıyla analiz edilmiş, anlamlılığı $p<0.05$ düzeyinde sınanmıştır. Elde edilen sonuçlar okunması ve yorumlanması daha kolay olması açısından tablolar halinde sunulmuştur.

Çocuk ve Sevgi evlerinde kalan bireylerin puanlarının aritmetik ortalaması ve standart sapması hesaplanmıştır. Hesaplamalar neticesinde puanların normal dağılım gösterip göstermediğini ölçmek için Kolmogorov-Smirnov Testi uygulanmıştır. Bilindiği üzere bu test rastgele elde edilmiş bir örneklemin hangi dağılıma (örneğin uniform, normal veya poisson) uyduğunu bulmak amacıyla kullanılır. Kolmogorov-Smirnov testi sayesinde bir örneklemden alınan verilerin normal dağılım sergileyip sergilemediğini öğrenmek mümkündür.

Verilerin çözüm ve yorumlanmasında, Çocuk ve Sevgi evlerinde kalan bireylerin benlik kurguları ve umutsuzluk düzeylerini çeşitli değişkenlere göre test etmeye başlamadan önce Kolmogorov-Smirnov testi ile verilerinin nasıl bir dağılıma sahip oldukları saptanmıştır. Test sonuçlarına göre veriler normal dağılmadığı tespit edilmiş ve bu doğrultuda Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis testlerinin kullanımının daha uygun olacağına karar verilmiştir. Mann-Whitney U testi için verilerin rastgele toplanmış olması gereklidir. Bu testle bağımsız iki grubun aynı dağılıma sahip olan ana bir kütlelerden geldiği varsayılır. Ayrıca, Mann Whitney U-Testi, iki bağımsız örneklem verisinden alınan puanların birbirlerinden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini ortaya çıkarmayı amaçlar (Büyüköztürk, 2011).

Mann-Whitney U testinde olduğu gibi, Kruskal-Wallis H testi iki dağılım arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığını ölçmek amacıyla kullanılır. Bunu başarabilmek için birbirinden bağımsız iki ya da ikiden daha fazla grubun bağımlı bir değişkene olan ilişkilerini ölçer ve birbirleriyle karşılaştırır. Karşılaştırmalarda aritmetik ortalama yerine ortanca (medyan) değeri temel alınır.

Verilerin normal dağılım göstermediği ve ölçeklere ait toplam puanlar arasındaki korelasyona bakıldığı için nonparametrik olan Spearman Rho kullanılmıştır. İki sürekli değişken arasındaki korelasyonun normal dağılıma sahip olmaması durumunda Spearman Rho kullanılır.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Betimleyici İstatistikler

Betimleyici istatistikî bilgiler tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Ölçek Puanlarına Ait Betimsel İstatistikler

<i>TOPLAM</i>	<i>N</i>	<i>En Düşük</i>	<i>En Yüksek</i>	<i>Toplam</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Standart Sapma</i>	<i>Varyans</i>
Umutsuzluk Ölçeği	87	23.00	34.00	2507.00	28.8161	2.09944	4.408
Aile Bağlamında Benlik Ölçeği	87	22.00	92.00	5975.00	68.6782	13.84087	191.570

Tablo 2 incelendiğinde Umutsuzluk ve Aile Bağlamında Benlik Ölçeği’ne toplam 87 kişi katılmıştır. Umutsuzluk ölçeği istatistiki veriler incelendiğinde en düşük 23, en yüksek 34, ortalama 28.8161, standart sapması 2.09944, varyansı 4.408 olduğu, Bağlanma ölçeğinde en düşük 22, en yüksek 92, ortalama 68.6782, standart sapma 13.84087, varyansın 191.570 olduğu; her iki ölçekte de basıklık katsayısı sıfırdan büyük olduğu için dağılım basık değildir ve çarpıklık katsayısı sıfırdan küçük olduğu için dağılımın negatif yönlü ve sola çarpık olduğu söylenilebilir.

Bu çalışmada verilerin normal dağılıma sahip olup olmadıklarına ilişkin yapılan Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna bakıldığında bireylerin Umutsuzluk Ölçeği’nden elde edilen toplam puan değerleri göz önüne alındığında Kolmogrov-Smirnov değerinin .05 anlamlılık düzeyinden küçük olduğu belirlenmiştir ($z = .167, p < .001$). Bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeği testinden aldıkları toplam puan değerlerine göre Kolmogorov-Smirnov değerinin .05 anlamlılık düzeyinden küçük olduğu belirlenmiştir ($z = .118, p < .005$). Verilerin çarpıklık-basıklık değerinin ± 1 sınırlarının dışında olduğu, bu nedenle verilerin normal dağılım göstermediği özelliği saptanarak verilerin çözümlenmesi sürecinde parametrik olmayan testlerin kullanılmasına karar verilmiştir.

4.2. Değişkenlere Göre Test Sonuçları

4.2.1. Umutsuzluk

Çocuk ve Sevgi evlerinde kalan bireylerin Umutsuzluk ve Aile Bağlamında Benlik ölçeklerine verdikleri toplam puanın anlamlılık değeri $p < .05$ olduğu için, veriler normal dağılıma uygun olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin umutsuzluk düzeyleri ile bağlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi ölçmek için Spearman'ın korelasyon katsayısı incelenmiştir. Araştırmada yer alan bireylerin umutsuzluk düzeyleri ile bağlılık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı anlaşılmaktadır (Spearman's rho = .089, $p > 0.05$).

Umutsuzluk düzeyinin evlere göre Mann Whitney U-testi çıktıları tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Umutsuzluk Düzeyinin Evlere Göre U Testi Sonucu

Umutsuzluk	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Sevgi Evleri	55	40.12	2206.50	666.500	,050*
Çocuk Evleri	32	50.67	1621.50		
Toplam	87				

*p değeri 0.05'ten küçüktür.

Buna göre sevgi evlerinde kalan bireylerin umutsuzluk düzeyi ile çocuk evlerinde kalan bireylerin umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu görülmüştür ($U=666.500$, $p \leq .05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, çocuk evlerinde kalan bireylerin umutsuzluk düzeylerinin sevgi evlerinde kalan bireylerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Benzer bir çalışmada Tümkiye (2005), yetiştirme ve ailesi yanında kalan bireyleri karşılaştırdı ve ailesi yanında kalan ergenlerin daha umutlu bireyler oldukları sonucuna vardı. Bu sonuç İcmeli (1989) ve Yaşar (2001) tarafından da doğrulanmıştır.

Sevgi evlerinde kalan bireylerle çocuk evlerinde kalan bireylerin Umutsuzluk Ölçeği'nden aldıkları toplam skorun cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği Mann-Whitney U testi ile analiz edildi. Buna göre kızların umutsuzluk

düzeyi ile erkeklerin umutsuzluk düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır, $U=563.500$, $p>.05$. Sıra ortalaması dikkate alındığında, kızların umutsuzluk düzeyinin erkeklere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmayla uyumlu olarak Tümkaya (2005) cinsiyet faktörünün kişinin umut düzeyi üzerinden önemli bir etkiye sahip olmadığını belirtmiştir. Diğer bir yandan, Kodan (2013) üniversite öğrencilerinin umut ve akılcı olmayan düşünceler (inançlar) arasındaki ilişkiyi incelemiş ve erkeklerin lehine bir sonuç bulmuştur. Kodan'a göre erkeklerin umut düzeyleri kızlara nazaran daha yüksektir. Bu çalışmanın Kodan'ın çalışmasıyla çelişmesindeki asıl sebep verilerin toplandığı çevreyle ilgili olabilir. Kodan üniversite düzeyindeki bireyleri incelerken bu çalışma çok daha küçük yaştaki çocukları incelemiştir. Veri farklılaşması bu çalışmanın Kodan'la çelişmesinde önemli bir etken olabilir.

Umutsuzluk düzeyinin eğitim durumları dikkate alındığında, aralarındaki ilişkinin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan test sonuçları ilkokula, ortaokula ve lisede öğrenimini sürdüren bireylerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir [$X(sd=2, n=87)=.558$, $p>.05$]. Bu bulgu, farklı eğitim düzeylerindeki bireylerin umutsuzluk düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Ayrıca, Çocuk ve Sevgi evlerinde kalanların sıra ortalamaları göz önünde bulundurulunca, en yüksek sıra ortalama puanının ilkokulda öğrenimini sürdüren bireylerin olduğu, bunu lise ve ortaokuldaki bireylerin izlediği görülmektedir. Mevcut literatür eğitim düzeyi ile umutsuzluk düzeyini doğrudan ölçen çalışmalar göstermemesine rağmen çeşitli çalışmalar bunu dolaylı olarak ölçmeyi amaçlamıştır. Örneğin, Kodan (2013) üniversite farklı bölümlerde okuyan öğrencilerin umutsuzluk düzeylerini ölçmeyi amaçlamış ve bölüm bazlı anlamlı farklılıklar bulmuştur.

Umutsuzluk düzeyinin kardeş sayısına göre iki grup arasında anlamlı bir fark olup olmadığına ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin umutsuzluk testinden aldıkları puan ile kardeş sayısı arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür [$X(sd=4, n=87)= 8.110$, $p>.05$]. Aynı şekilde Tümkaya (2005) benzer bir sonuca ulaşmıştır. Tümkaya'ya göre kardeş sayısının yüksek veya düşük olması bireyin umut düzeyi üzerinde bir etkiye sahip değildir.

Umutsuzluk düzeyinin bireylerin kurumdaki bakım nedenine göre anlamlı bir farklılığa sahip olup olmadığına yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; umutsuzluk testinden aldıkları puan ile bakım nedenleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X(sd=2, n=87)=2.984, p>.05$].

Umutsuzluk düzeyinin bireylerin kurumdan önce kaldıkları yere göre anlamlı bir farklılık sergileyip sergilemediğine yönelik yapılan test sonucunda bireylerin; umutsuzluk testinden aldıkları puan ile kuruma gelmeden önce kaldıkları yer arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X(sd=3, n=87)=.561, p>.05$].

Umutsuzluk düzeyinin aile bireylerinin hayatta olup-olmama durumlarına göre yapılan Kruskal Wallis testi sonuçları aşağıdaki Tablo'da gösterilmektedir.

Tablo 4. Umutsuzluk Düzeyinin Aile Bireylerinin Hayatta Olup-Olmama Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi

Aile Durumları	n	Sıra Ort.	sd	X	P
İkisi Yaşıyor	38	35.12	3	8.836	.032*
Anne Yaşıyor	12	52.13			
Baba Yaşıyor	24	51.81			
İkisi Yaşamıyor	13	48.04			
Toplam	87				

*p değeri 0.05'ten küçüktür.

Analiz sonuçları, kurumda kalan bireylerin umutsuzluk ölçeğine verdikleri puanlar ile aile bireylerinin hayatta olup-olmama durumlarına göre anlamlı bir düzeyde farklılaştığı açıkça ortaya koymaktadır [$X(sd=3, n=87)=8.836, p<.05$]. Bu bulgu, umutsuzluk düzeyi ile aile bireylerinin yaşam durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Çocuk ve Sevgi evlerinde kalan bireylerin sıra ortalamaları dikkate alındığında, en yüksek sıra ortalama puanının annesi yaşayan bireylerin olduğu, bunu babası yaşayanların, sonra anne-babası yaşamayanların takip ettiği ve son olarak da ikisi de hayatta olanların izlediği görülmektedir. Bu çalışma elde ettiği sonuçla Tümkiye'nin (2005) sonuçlarını doğrulamaktadır. Diğer bir yandan Deveci ve arkadaşlarının (2011) yaptığı bir çalışma anne ve babanın yaşıyor olmalarının

bireylerin umutsuzluk düzeyleri üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını belirtiyor. Bu çalışmanın Deveci ve arkadaşlarının çalışmasıyla örtüşmemesindeki sebep verilerin farklı yaş gruplarından toplanmasından kaynaklanabilir. Deveci ve arkadaşları mesleki eğitim düzeyindeki öğrencileri incelerken bu çalışma çok daha küçük yaştaki bireyleri incelemiştir.

Umutsuzluk düzeyinin bireylerin ebeveynlerinin medeni hallerine istatistiksel olarak bir değişiklik gösterip göstermediğine yönelik uygulanan test sonucunda bireylerin; umutsuzluk testinden aldıkları puan ile ebeveynlerinin medeni halleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X (sd=4, n=87)=1.958, $p>.05$].

Umutsuzluk düzeyinin kurumdaki bireylerin ailelerinin çocuklarına karşı ilgi durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; umutsuzluk testinden aldıkları puan ile ailelerinin çocuklarına karşı ilgi durumları arasında bulunan farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür [X (sd=3, n=87)=6.462, $p>.05$].

Kurumda kalan bireylerin Umutsuzluk Ölçeği'nden aldıkları toplam puanın Mann Whitney U-testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar göstermiştir ki kurumda kalan bireylerin umutsuzluk düzeyi ile aileleriyle görüşme istekleri arasında anlamlı bir fark yoktur ($U=735.000$, $p>.05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, aileleriyle görüşmek isteyen bireylerin umutsuzluk düzeyinin, aileleriyle görüşmek istemeyen bireylerin umutsuzluk düzeylerine göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Mevcut taranan literatür bu konuyla ilgili doğrudan çalışmaların olmadığını göstermesine rağmen dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin Özyürek ve Demiray (2010) ailesiyle ve yurttan kalan öğrencilerin sürekli kaygı durumlarını incelemiş ve sonuç olarak yurttan kalan bireylerin daha yüksek sürekli kaygı puanlarına sahip olduğunu bulmuştur. Buda aileyi görmenin umut düzeyi üstünde etkisi olduğunu göstermektedir. Özyürek ve Demiray'ın bulguları bu çalışma sonucuyla çelişmektedir. Ortaya çıkan çelişki araştırma metodu farklılığından kaynaklanabilir. Bu çalışma ailesinden bağımsız olarak yaşayan bireylerle yapıldı ve verilerini bu ana hat üzerinden toplarken Özyürek ve Demiray daha geniş bir popülasyonla çalışmışlardır.

Umutsuzluk düzeyinin kurumdaki bireylerin ailelerinin kaldıkları yerlere göre (köy, ilçe, il) istatistiksel olarak farklılık gösterip göstermediğine yönelik uygulanan test sonucunda bireylerin; umutsuzluk testinden aldıkları puan ile ailelerinin kaldıkları yer arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X ($sd=2$, $n=87$)=1.979, $p>.05$].

Umutsuzluk düzeyi ile bireylerin gelecekle ilgili düşünceleri arasında ki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığına ilişkin yapılan test sonuçları Tablo 5’de gösterilmektedir

Tablo 5. Umutsuzluk Düzeyinin Bireylerin Gelecekle İlgili Düşüncelerine Göre Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Gelecekle İlgili Düşünceleri	n	Sıra Ort.	sd	X	p
Karamsarım	7	31.21	3	8.313	.040*
Düşünmek İstemiyorum	13	31.19			
Güzel Yaşamak İçin Çaba					
Harcıyorum	42	45.01			
Güzel Olacağını	25	52.54			
Düşünüyorum	87				
Toplam					

* p değeri 0.05’ten küçüktür

Analiz sonuçları, kurumda kalan bireylerin umutsuzluk ölçeğine verdikleri puanlar ile gelecekle ilgili düşünceleri arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir [X ($sd=3$, $n=87$)=8.313, $p<.05$]. Bu bulgu, umutsuzluk düzeyi ile bireylerin gelecekle ilgili düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Çocuk ve Sevgi evlerinde kalan bireylerin sıra ortalamaları dikkate alındığında, en yüksek sıra ortalama puanının geleceğin güzel olacağını düşünüyorum diyenlerin olduğu, bunu geleceğin güzel yaşamak için çaba harcıyorum diyenlerin izlendiği görülmektedir. Benzer bir şekilde, lisans düzeyinde eğitim gören öğrencilerin umutsuzluk düzeyi ve depresif belirtilerini inceleyerek aralarında bir ilişki olup olmadığını bulmayı amaçlayan Çelikel ve Erkorkmaz (2008),

başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin gelecek beklentilerinin de düşük olduğunu ve bu durumun kişinin umut düzeyini anlamlı bir şekilde etkilediğini ortaya koymuşlardır.

Kurumda kalan bireylerin Umutsuzluk Ölçeği'nden aldıkları toplam puanın Mann Whitney U-testi sonuçlarına göre kurumda kalan bireylerin umutsuzluk düzeyi ile inanç durumları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($U=879.000$, $p>.05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, olumlu inancı olan bireylerin umutsuzluk düzeyinin, olumsuz inancı olan bireylerin umutsuzluk düzeylerine göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Umutsuzluk düzeyi ile bireylerin içinde buldukları durumla ilgili yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda, bireylerin umutsuzluk testinden aldıkları puan ile içinde buldukları durum arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir [X ($sd=2$, $n=87$)= 1.720 , $p>.05$].

4.2.2. Benlik kurguları

4.2.2.1. İlişkisel benlik boyutu

Veriler Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş ve Sevgi evlerinde kalan bireylerle çocuk evlerinde kalan bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan aldıkları puanlar tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. İlişkisel Boyutunun Evlere Göre U Testi Sonucu

Barınma Yerleri	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Sevgi Evleri	55	39.20	2156.00	616.000	.02
Çocuk Evleri	32	52.25	1672.00		
Toplam	87				

****p değeri 0.05'ten küçüktür.**

Tabloya göre sevgi evlerinde kalan bireylerin ilişkisellik(bağlılık) düzeyleri ile çocuk evlerinde kalan bireylerin arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=616.000$, $p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, çocuk evlerinde kalan bireylerin bağlılık düzeylerinin sevgi evlerinde kalan bireylere göre daha yüksek çıktığı görülmektedir. Bu bulgu ilişkiselliğin barınma yerlerine göre farklılaştığını göstermektedir. Ocakçı ve Kürtüncü (2004), güven ve sevgi gibi duygusal

gereksinimlerin, psiko-sosyal ihtiyaçların giderilmesinin çocukların olumlu benlik geliştirmelerine yardımcı olduğunu ve bunun da yalnızca koşulsuz bir ortamda yetişmeleriyle mümkün olabileceğini belirtmişlerdir. Bu ifadeden de ailenin çocuğun benlik kavramı üzerinde ne kadar önemli bir etkiye sahip olduğu açıktır. Bu çalışma çocuk evlerinin benlik kavramı üzerinde daha olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde yer alan ilişkisellik boyutundaki puanlamalar cinsiyete göre Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, kızların ailelerine bağlılık düzeyi ile erkeklerin ailelerine bağlılık düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=666.000$, $p>.05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, erkeklerin ilişkisellik(bağlılık) düzeyinin kızlara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Veriler Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nin ilişkisellik boyutundan aldıkları puanlar yaşları ile karşılaştırılarak tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. İlişkisellik Boyutunun Yaşa Göre U Testi Sonucu

Yaş Grubu	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
7-12 yaş	16	64.03	1024.50	247.500	.000
13-18 yaş	71	39.49	2803.50		
Toplam	87				

****p değeri 0.05'ten küçüktür.**

Analiz sonuçlarına göre yaş aralığı 7-12 arasında olan bireylerin ilişkisellik(bağlılık) düzeyleri ile 13-18 yaş aralığında olan bireylerin ilişkisellik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=247.500$, $p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında 13-18 yaş aralığında olan bireylerin 7-12 yaş aralığında olan bireylere göre ailelerine daha bağlı oldukları anlaşılmaktadır.

İlişkisellik boyutunun eğitim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis test sonuçları Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8. İlişkisel Boyutunun Eğitim Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

Eğitim Durumu	n	Sıra Ort.	sd	X	p
İlkokul	10	68.60	2	11.038	.004**
Ortaokul	32	45.56			
Lise	45	39.56			
Toplam	87				

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'ndeki ilişkisellik boyutunun eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda, bireylerin ilişkisellik düzeyi ile eğitim durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [X (sd=2, n=87)=11.038, $p<.05$]. Bu bulgu farklı eğitim kurumlarında öğrenimlerine devam eden bireylerin ilişkisellik düzeyleri açısından değişik etkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, grupların sıra ortalamalarına bakıldığında, ilkokulda öğrenimine devam eden bireylerin ilişkisellik(bağlılık) düzeylerinin en yüksek olduğu, bunu ortaokul ve lise öğrenimine devam eden bireylerin izlediği görülmektedir.

İlişkisel boyutunun kardeş sayısına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis test sonuçları Tablo 9'da gösterilmektedir.

Tablo 9. İlişkisel Boyutunun Kardeş Sayısına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

Kardeş Sayısı	n	Sıra Ort.	sd	X	p
Yok	4	66.68	4	13.993	.007**
1-2	18	55.08			
3-4	17	35.82			
5-6	30	34.75			
7 ve üstü	18	50.97			
Toplam	87				

Analiz sonuçları, kardeş sayısı ile ilişkisellik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [X (sd=4, n=87)=13.993, $p<.05$]. Bu bulgu, kardeş sayısı ile ilişkisellik düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında, kardeşi olmayan bireylerin ilişkisellik düzeylerinin en yüksek olduğu bunu, kardeş sayısı 7 ve üstü olan bireylerin takip ettiği görülmektedir.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanların bireylerin kurumdaki bakım nedenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [X (sd=3, n=87)= 1.184, $p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile bireylerin kurumdan önce kaldıkları yerlere yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile kuruma gelmeden önce kaldıkları yer arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X (sd=4, n=87)=1.826, $p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile kurum bakım hizmetleri ile ilgili memnuniyet algılarına göre yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile kurumdaki bakım hizmetleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X (sd=3, n=87)=2.928, $p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile bireylerin ailelerinin yaşıyor olma durumlarına yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile ailelerinin yaşıyor olma durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X (sd=3, n=87)=6.430, $p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile bireylerin ailelerinin medeni durumlarına yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile ailelerinin medeni durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X (sd=4, n=87)=4.329, $p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile bireylerin ailelerinin çocuklarına ilgi düzeylerine yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile ailelerinin ilgi durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X (sd=3, n=87)=2.876, $p>.05$].

Veriler Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş, Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nin ilişkisellik boyutundan aldıkları puanlar ile bireylerin aileleriyle görüşmek isteyip istememeleri tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. İlişkisellik Boyutunun Görüşme İsteklerine Göre U Testi Sonucu

Görüşme İstekleri	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Evet	54	49.38	2666.50	600.500	.011
Hayır	33	35.20	1161.50		
Toplam	87				

****p değeri 0.05'ten küçüktür.**

Analiz sonuçlarına göre aileleriyle görüşmek isteyen bireylerin ilişkisellik(bağlılık) düzeyleri ile aileleriyle görüşmek istemeyen bireylerin ilişkisellik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=600.500$, $p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında aileleriyle görüşmek isteyen bireylerin, aileleriyle görüşmek istemeyen bireylere göre ailelerine daha bağlı oldukları anlaşılmaktadır.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile ailelerin kaldıkları yere göre yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile ailelerinin kaldıkları yer arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X (sd=2, n=87)=.980, $p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile ailelerinin gelir düzeyine göre yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile ailelerinin gelir düzeyi arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X (sd=2, n=87)=1.768, $p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile gelecekle ilgili düşüncelerine yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile gelecekle ilgili düşünceleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X (sd=3, n=87)=.764, $p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile içinde buldukları duruma yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile içinde buldukları durum arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [X (sd=5, n=87)=3.480, $p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile uygunluk durumlarına yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin;

ilişkisellik boyutu ile uygunluk durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X (sd=7, n=87)=5.736, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde yer alan ilişkisellik boyutundaki puanlamalar madde kullanımına göre Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, madde kullanan (sigara içen) bireylerin ilişkisellik (bağlılık) düzeyi ile madde kullanmayan bireylerin bağlılık düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=335.000, p>.05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, madde kullanmayan bireylerin ilişkisellik (bağlılık) düzeyinin, madde kullananlara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgu, madde kullanımının bireylerin ailelerine olan bağlılıkları üzerine etki etmediğini göstermektedir.

İlişkisellik boyutunun kurumda kalma süresine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis test sonuçları Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 11. İlişkisellik Boyutunun Bireylerin Kurumda Kalma Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

Kurumda Kalma Süresi	n	Sıra Ort.	sd	X	p
0-1 yıl	10	69.40	4	13.618	.009**
2-3 yıl	26	42.56			
4-5 yıl	22	38.36			
6-7 yıl	10	32.15			
8 yıl ve üstü	19	45.37			
Toplam	87				

Analiz sonuçları, kurumda kalma süresi ile ilişkisellik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [$X (sd=4, n=87)=13.618, p<.05$]. Bu bulgu, kurumda kalma süresiyle ilişkisellik düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında, kurumda bulunma süresi 0-1 yıl aralığında olanların ilişkisellik düzeylerinin en yüksek olduğu bunu, 8 yıl ve üzeri kalanların takip ettiği görülmektedir.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile ailelerinin gelir düzeyine göre yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile ailelerinin gelir düzeyi arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X (sd=2, n=87)=1.768, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde ilişkisellik boyutundan alınan puanlar ile kurum bakım hizmetleri il ilgili memnuniyet algılarına göre yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; ilişkisellik boyutu ile kurumdaki bakım hizmetleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X (sd=3, n=87)=2.928, p>.05$]

4.2.2.2. Özerklik boyutu

Veriler Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş ve sevgi evlerinde kalan bireylerle çocuk evlerinde kalan bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nin özerklik boyutundan aldıkları puanlar tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Özerklik Boyutunun Evlere Göre U Testi Sonucu

Özerklik Boyutu	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Sevgi Evleri	55	38.69	2183.00	643.000	.037
Çocuk Evleri	32	51.41	1645.00		
Toplam	87				

****p değeri 0.05'ten küçüktür.**

Buna göre sevgi evlerinde kalan bireylerin özerklik düzeyleri ile çocuk evlerinde kalan bireyler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=643.000, p<.05$). Ocakçı ve Kürtüncü (2004), güven ve sevgi gibi duygusal gereksinimlerin, psiko-sosyal ihtiyaçların giderilmesinin çocukların olumlu benlik geliştirmelerine yardımcı olduğunu ve bunun da yalnızca koşulsuz bir ortamda yetişmeleriyle mümkün olabileceğini belirtmişlerdir. Bu ifadeden de ailenin çocuğun benlik kavramı üzerinde ne kadar önemli bir etkiye sahip olduğu açıktır. Bu çalışma çocuk evlerinin benlik kavramı üzerinde daha olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği özerklik boyutunun cinsiyete göre Mann Whitney U-testi sonuçlarına göre, kızların özerklik düzeyi ile erkeklerin özerklik düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=607.000, p>.05$). Sıra ortalaması dikkate

alındığında, erkeklerin özerklik düzeyinin kızlara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Benzer bir sonuç (Özdemir ve Çok, 2011), cinsiyet değişkenine göre ailede özerk benlik sonuçlarının anlamlı bir düzeyde olmadığını ve kız ya da erkek olmanın aile bağlamı üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını göstermiştir. Aynı şekilde bu bulgu daha önceki benzer birkaç çalışmayla benzerlikler göstermektedir (örn. Çelen, Çok, Bosma ve Zijsling, 2006). Fakat aileye bağlılık hakkında cinsiyete göre anlamlı farklar bulan çalışmalar da mevcuttur (örn. Cross ve Madson, 1997).

Özerklik boyutunun eğitim durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis test sonuçları Tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13. Özerklik Boyutunun Eğitim Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

Eğitim Durumu	n	Sıra Ort.	sd	X	p
İlkokul	10	68.35	2	12.226	.002**
Ortaokul	32	45.25			
Lise	45	37.70			
Toplam	87				

****p değeri 0.05'ten küçüktür.**

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'ndeki özerklik boyutunun eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda, bireylerin özerklik düzeyi ile eğitim durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur [$X (sd=2, n=87)= 12.226, p<.05$]. Bu bulgu farklı eğitim kurumlarında öğrenimlerine devam eden bireylerin özerklik düzeyleri açısından değişik etkilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, grupların sıra ortalamalarına bakıldığında, ilkokulda öğrenimine devam eden bireylerin sıra ortalamasının en yüksek olduğu, bunu ortaokul ve lise öğrenimine devam eden bireylerin izlediği görülmektedir. Bu sonuç mevcut literatür çerçevesinde incelendiğinde beklenti dışı bir sonuç değildir. Eğitim düzeyinin toplumsal ilişkileri şekillendirdiğini ve yüksek eğitimli kişilerin bireyselleşmeye daha eğilimli olduğu açıktır (Karadayı, 1998; İmamoğlu, 2002).

Veriler Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş kurumdaki bireylerin yaş değişkeni ile Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nin özerklik boyutundan aldıkları puanlar tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Özerklik Boyutunun Yaşa Göre U Testi Sonucu

Özerklik Boyutu	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
7-12 yaş	16	64.50	1032.00	240.000	.000
13-18 yaş	71	39.38	2796.00		
Toplam	87				

****p değeri 0.05'ten küçüktür.**

Analiz sonuçlarına göre yaş aralığı 7-12 arasında olan bireylerin özerklik düzeyleri ile 13-18 yaş aralığında olan bireylerin özerklik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=240.000$, $p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında 13-18 yaş aralığında olan bireylerin 7-12 yaş aralığında olan bireylere göre daha özerk oldukları anlaşılmaktadır.

Özerklik boyutunun kardeş sayısına göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis test sonuçları Tablo 15'de gösterilmektedir.

Tablo 15. Özerklik Boyutunun Kardeş Sayısına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

Kardeş Sayısı	n	Sıra Ort.	sd	X	p
Yok	4	75.38	4	14.089	.007**
1-2	18	45.19			
3-4	17	30.53			
5-6	30	41.02			
7 ve üstü	18	53.53			
Toplam	87				

****p değeri 0.05'ten küçüktür**

Analiz sonuçları, kardeş sayısı ile özerklik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [X ($sd=4$, $n=87$)= 14.089 , $p<.05$]. Bu bulgu, kardeş sayısı ile özerklik düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında, en yüksek sıra ortalama puanının kardeşi olmayan bireylerin olduğu, bunu kardeş sayısı 7 ve üstü olanların, kardeş sayısı 1-2 olanların, sonra kardeş sayısı 5-6 olanların ve son olarak da kardeş sayısının 3-4 olanların izlediği görülmektedir. Bu sonuç literatürdeki bazı çalışmalarla örtüşmektedir. Birçok değişkenin yanı sıra, Çetinkaya ve diğerleri (2006) kardeş sayısı ile benlik düzeyleri

arasında anlamlı bir fark olup olmadığını bulabilmek için yürüttükleri çalışmada kardeş sayısının benlik kavramı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu bulmuştur. Aynı sonucu Karadağ ve diğerleri de (2008) doğrulamıştır.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanların bireylerin kurumdaki bakım nedenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=3, n=87)=.512, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanlar ile bireylerin kurumdan önce kaldıkları yerlere yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; özerklik boyutu ile kuruma gelmeden önce kaldıkları yer arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X(sd=4, n=87)=.940, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanlar ile kurum bakım hizmetleri ile ilgili memnuniyet algılarına göre yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; özerklik boyutu ile kurumdaki bakım hizmetleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X(sd=3, n=87)=.475, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanlar ile bireylerin ailelerinin yaşıyor olma durumlarına yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; özerklik boyutu ile ailelerinin yaşıyor olma durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X(sd=3, n=87)=.295, p>.05$]. Öte yandan Karadağ ve arkadaşlarının (2008) sağlık yüksekokul hemşirelik bölümü öğrencileriyle yaptığı bir çalışma ebeveynlerin hayatta olmaları veya olmamalarının kişilerin benlik saygıları üzerinde istatistiksel olarak bir etkiye sahip olmadığı sonucuna vardılar. Bu sonuç tıpkı diğer benzer sonuçlarda olduğu gibi veri toplanan bireylerin yetişkin olmalarından kaynaklanıyor olması büyük ihtimaldir.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanlar ile bireylerin ailelerinin medeni durumlarına yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; özerklik boyutu ile ailelerinin medeni durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X(sd=4, n=87)=.193, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanlar ile bireylerin ailelerinin çocuklarına ilgi düzeylerine yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; özerklik boyutu ile ailelerinin ilgi durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X (sd=3, n=87)=.650, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nin özerklik boyutunun bireylerin aileleriyle görüşme isteklerine göre Mann Whitney U-testi çıktıları görüşme isteği açısından, aileleriyle görüşmek isteyen ya da aileleriyle görüşme yapmak istemeyen bireyler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=701.000, p>.05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, aileleriyle görüşmek isteyen bireylerin özerklik düzeyinin aileleriyle görüşme yapmak istemeyen bireylere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanlar ile ailelerin kaldıkları yere göre yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; özerklik boyutu ile ailelerinin kaldıkları yer arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X (sd=2, n=87)=.675, p>.05$].

Özerklik boyutunun kurumda kalma süresine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik yapılan Kruskal Wallis test sonuçları Tablo 16'da gösterilmektedir.

Tablo 16. Özerklik Boyutunun Bireylerin Kurumda Kalma Süresine Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

Kurumda Kalma Süresi	n	Sıra Ort.	sd	X	p
0-1 yıl	10	67.75	4	13.060	.011**
2-3 yıl	26	40.15			
4-5 yıl	22	48.14			
6-7 yıl	10	33.65			
8 yıl ve üstü	19	37.42			
Toplam	87				

****p değeri 0.05'ten küçüktür**

Analiz sonuçları, kurumda kalma süresi ile özerklik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [$X (sd=4, n=87)=13.060, p<.05$]. Bu bulgu, kurumda kalma süresiyle özerklik düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında, kurumda bulunma süresi 0-1 yıl

aralığında olanların özerklik düzeylerinin en yüksek olduğu bunu, 4-5 yıldan beri kalanların takip ettiği görülmektedir.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanlar ile ailelerinin gelir düzeyine göre yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; özerklik boyutu ile ailelerinin gelir düzeyi arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X (sd=2, n=87)=.895, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanlar ile gelecekle ilgili düşüncelerine yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; özerklik boyutu ile gelecekle ilgili düşünceleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X (sd=3, n=87)=.955, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanlar ile içinde buldukları duruma yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; özerklik boyutu ile içinde buldukları durum arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X (sd=5, n=87)=.204, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik boyutundan alınan puanlar ile uygunluk durumlarına yönelik yapılan Kruskal Wallis testi sonucunda bireylerin; özerklik boyutu ile uygunluk durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [$X (sd=7, n=87)=.647, p>.05$].

4.2.2.3. Özerk-İlişkisel benlik boyutu

Veriler Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş ve kurumda kalan bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde yer alan özerklik-ilişkisel boyutundan aldıkları puanlar tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17.Özerk- İlişkisel Boyutunun Evlere Göre U Testi Sonucu

Barınma Yerleri	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Sevgi Evleri	55	38.85	2136.50	596.500	.012
Çocuk Evleri	32	52.86	1691.50		
Toplam	87				

Tabloya göre sevgi evlerinde kalan bireylerin özerklik-ilişkisel düzeyleri ile çocuk evlerinde kalan bireylerin arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=596.500, p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında, çocuk evlerinde kalan bireylerin özerklik-ilişkisel düzeylerinin sevgi evlerinde kalan bireylere göre daha yüksek çıktığı görülmektedir. Bu bulgu özerk-ilişkisel barınma yerlerine göre farklılaştığını göstermektedir.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde yer alan özerklik-ilişkisel boyutundaki puanlamalar cinsiyete göre Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş, kızların ailelerine özerklik-ilişkisel düzeyi ile erkeklerin ailelerine özerklik-ilişkisel düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=569.500, p>.05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, kızların özerklik-ilişkisel düzeyinin erkeklere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkisel boyutundan alınan puanların bireylerin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=2, n=87)= 2.008, p>.05$].

Veriler Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nin özerklik-ilişkisel boyutundan aldıkları puanlar yaşları ile karşılaştırılarak tablo 18'de verilmiştir.

Tablo 18. Özerklik-İlişkisel Boyutunun Yaşa Göre U Testi Sonucu

Yaş Grubu	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
7-12 yaş	16	54.78	876.50	395.500	.004
3-18 yaş	71	41.57	2951.50		
Toplam	87				

Analiz sonuçlarına göre yaş aralığı 7-12 arasında olan bireylerin özerklik-ilişkisel düzeyleri ile 13-18 yaş aralığında olan bireylerin özerklik-ilişkisel düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=395.500, p<.05$). Sıra ortalamaları dikkate alındığında 7-12 yaş aralığında olan bireylerin 13-18 yaş aralığında olan bireylere göre ailelerine karşı daha fazla özerk-ilişkisel davranış sergiledikleri anlaşılmaktadır.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkiselik boyutundan alınan puanların kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=4, n=87)= 1.720, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkiselik boyutundan alınan puanların bireylerin kurumdaki bakım nedenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=3, n=87)= 1.848, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkiselik boyutundan alınan puanların bireylerin önceden kaldıkları yere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=4, n=87)= 3.094, p>.05$].

Veriler Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nin özerklik-ilişkiselik boyutundan aldıkları puanlar ile bireylerin kurumla ilgili memnuniyet algıları karşılaştırılarak tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. Özerklik-İlişkiselik Boyutunun Bireylerin Memnuniyet Algılarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

Memnuniyet Algıları	n	Sıra Ort.	sd	X	p
Hiç Memnun değilim	8	32.44	3	7.668	.004**
Biraz Memnunum	20	36.78			
Memnunum	21	40.62			
Çok Memnunum	38	52.11			
Toplam	87				

Analiz sonuçları, kurumda kalan bireylerin memnuniyet algıları ile özerklik-ilişkiselik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [$X(sd=3, n=87)=7.668, p<.05$]. Bu bulgu, kurumda kalan bireylerin memnuniyet algısıyla özerklik-ilişkiselik düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında, kurumdaki hizmetlerden çok memnun olan

bireylerin özerklik-ilişkisellik düzeylerinin en yüksek olduğu bunu, kurumdaki hizmetlerden memnun olanların takip ettiği görülmektedir.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkisellik boyutundan alınan puanların ailelerinin yaşıyor olma durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=3, n=87)=1.038, p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkisellik boyutundan alınan puanların ailelerinin medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=4, n=87)=3.671, p>.05$].

Veriler Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nin özerklik-ilişkisellik boyutundan aldıkları puanlar ile ailelerinin ilgi durumları karşılaştırılarak tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20. Özerklik-İlişkisellik Boyutunun Ailelerinin İlgi Durumlarına Göre Kruskal Wallis Testi Sonucu

Ailelerinin İlgi Durumları	n	Sıra Ort.	sd	X	p
İlgilenmiyor	25	32.98	3	8.199	.004**
Bazen	24	47.52			
Çoğu Zaman	21	44.67			
Sürekli	17	54.41			
Toplam	87				

Analiz sonuçları, ailelerinin çocuklarına karşı ilgi durumları ile özerklik-ilişkisellik düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir [$X(sd=3, n=87)=8.199, p<.05$]. Bu bulgu, ailelerinin çocuklarına olan ilgisiyle özerklik-ilişkisellik düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Grupların sıra ortalaması dikkate alındığında, ailelerinin sürekli ilgi gösteren bireylerin özerklik-ilişkisellik düzeylerinin en yüksek olduğu bunu, ailelerin çocuklarıyla bazen ilgilenebilenlerin takip ettiği görülmektedir.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nin özerklik-ilişkisellik boyutunun bireylerin aileleriyle görüşme isteklerine göre Mann Whitney U-testi çıktıları görüşme isteği açısından, aileleriyle görüşmek isteyen ya da aileleriyle görüşme yapmak istemeyen bireyler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=838.000$, $p>.05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, aileleriyle görüşmek isteyen bireylerin özerklik-ilişkisellik düzeyinin aileleriyle görüşme yapmak istemeyen bireylere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkisellik boyutundan alınan puanların ailelerinin yaşadıkları yere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=2, n=87)=.148$, $p>.05$]

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkisellik boyutundan alınan puanların kurumda kalma süresine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=4, n=87)= 6.987$, $p>.05$].

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkisellik boyutundan alınan puanların ailelerinin gelir düzeylerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=2, n=87)=.161$, $p>.05$]

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkisellik boyutundan alınan puanların bireylerin gelecekle ilgili düşüncelerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=3, n=87)=1.392$, $p>.05$]

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nin özerklik-ilişkisellik boyutunun bireylerin madde kullanıp kullanmadıklarına göre Mann Whitney U-testi çıktıları madde bağımlılığı açısından, madde kullanan(sigara içen) bireyler ile madde kullanmayan bireyler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($U=335.000$, $p>.05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, madde kullanan(sigara içen) bireylerin özerklik-ilişkisellik düzeyinin, madde kullanmayan bireylere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkisellik boyutundan alınan puanların bireylerin içinde buldukları duruma göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=5, n=87)=3.945, p>.05$]

Aile Bağlamında Benlik Ölçeği'nde özerklik-ilişkisellik boyutundan alınan puanların uygunluk durumlarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin yapılan Kruskal Wallis testi sonucuna göre aralarında istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır [$X(sd=7, n=87)=3.098, p>.05$]

Kısaca özetlemek gerekirse, araştırma bulguları umutsuzluk düzeyleri açısından; bireylerin kaldıkları yere, ebeveynlerin yaşıyor olma durumları ve gelecek ile ilgili düşüncelerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını; fakat cinsiyet, eğitim durumu, kardeş sayısı, kuruma gelme nedeni, kurumdan önce kaldıkları yer, ebeveynlerin medeni halleri, ebeveynlerin ilgi durumu, ebeveynleri ile görüşme istekleri, ebeveynlerin ikamet yerleri, içinde buldukları durum ve inanç durumlarına göre anlamlı farklılaşmadığını göstermektedir. Aile bağlamında benlik ölçeği ile ilgili sonuçlar 3a alt boyutta incelenmiştir. ilişkisel boyutta; kurumda kalan bireylerin kaldıkları ev, yaş, eğitim düzeyleri, kardeş sayısı, aileleriyle görüşme istekleri, kurumda kalma sürelerine göre anlamlı farklılaştığını; fakat cinsiyet, kurumdaki bakım nedeni, kurumdan önce kaldıkları yer, ailenin yaşıyor olma durumları, ailenin medeni halleri, ailenin ilgi durumları, ailenin ikamet yeri, ailenin gelir düzeyi, gelecek beklentileri, inanç durumları ve içinde buldukları duruma göre anlamlı farklılaşmadığını göstermektedir.

Özerklik boyutunda; kurumda kalan bireylerin kaldıkları ev, yaş, eğitim düzeyleri, kardeş sayısı, kurumda kalma sürelerine göre anlamlı farklılaştığını; fakat cinsiyet, kurumdaki bakım nedeni, kurumdan önce kaldıkları yer, ailenin yaşıyor olma durumları, ailenin medeni halleri, ailenin ilgi durumları, ailenin ikamet yeri, ailenin gelir düzeyi, aileleriyle görüşme istekleri, gelecek beklentileri, inanç durumları ve içinde buldukları duruma göre anlamlı farklılaşmadığını göstermektedir.

Özerklik-ilişkisellik boyutunda; kaldıkları ev, yaş, kurumdaki memnuniyet algıları, ailelerinin ilgi durumlarına göre anlamlı farklılaştığını; fakat kardeş sayısı,

kurumda kalma süreleri, cinsiyet, kurumdaki bakım nedeni, kurumdan önce kaldıkları yer, ailenin yaşıyor olma durumları, ailenin medeni halleri, ailenin ilgi durumları, ailenin ikamet yeri, ailenin gelir düzeyi, aileleriyle görüşme istekleri, gelecek beklentileri, inanç durumları ve içinde buldukları duruma göre anlamlı farklılaşmadığını göstermektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Giriş

Araştırmamızın amacı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda yaşayan bireylerin benlik kurgularının ve umutsuzluk düzeyleri incelendi. Bu amaç doğrultusunda bireylere Kağıtçıbaşı ve Baydar (2006)'ın düzenlediği Aile Bağlamında Benlik Ölçeği, Beck Umutsuzluk Ölçeği ile araştırmacı tarafından uzman kişiye danıştıktan sonra hazırlanan sosyodemografik veri formu uygulandı.

5.2. Sonuçlar

Bu bölüm araştırmanın daha rahat takip edilebilmesi için iki alt başlığa bölünerek incelenmiştir. Bunlar; (1) Umutsuzluk ölçeği ile ilgili sonuçlar, (2) Aile Bağlamında Benlik ölçeğiyle ilgili sonuçlardır.

5.2.1. Umutsuzluk Ölçeği ile İlgili Sonuçlar

Çocuk evlerinde kalan bireylerin umutsuzluk düzeylerinin sevgi evlerinde kalan bireylerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum sevgi evlerinde kalan bireylerin çocuk evlerine göre daha umutlu olduğunu desteklemektedir. Sevgi evlerinde kalan bireylerin aynı durum ve coğrafi olarak aynı yerde yer almaları onların umut düzeylerini olumlu yönde etkilediği söylenilebilir. Çünkü bireyler aynı coğrafi alanda, akran ve yaşadıklarına benzer kişilerle aynı ortam içerisinde yer aldıklarında hem toplumdaki ait olma ihtiyacını karşılayacak, hem de kendine olan güveni artacaktır. Bu şekilde toplum içerisinde kendini kabullendirecek ve kendini daha iyi ifade edecektir. Yapılan araştırmalara göre, duygusal ihtiyaçları karşılanan bireylerin daha sağlıklı bir kişilik geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır (Üstüner, Erol ve Şimşek, 2005). Maslow bireyin toplum içerisinde ait olma ihtiyacını belirtirken, duygusal gereksinimlerin karşılanması durumunda kendini gerçekleştirmek için üst basamaklara geçebileceğini savunmuştur (Güven ve Taşkın, 2008).

Cinsiyete göre bakıldığında, kızların umutsuzluk düzeyi ile erkeklerin umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak, sıra

ortalamalarına göre, kızların umutsuzluk düzeyinin erkeklerden daha fazla olduğu gözle çarpılmaktadır. Bu durum kızların çocuk evlerinde kalması, sevgi evlerinde sadece erkeklerin olmasıyla ilgili olabilir. Ancak literatürde bazı araştırmalarda erkeklerin umutsuzluk düzeylerinin kızlardan daha çok çıktığı çalışmalar da vardır (Çelikel ve Erkorkmaz, 2008).

Araştırma sonuçları, bireylerin eğitim durumları ile umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olmadığını göstermektedir. Bu sonuç eğitim durumunun kişinin umutsuzluk düzeyi üzerinde bir etki sahibi olmadığını göstermektedir. Bu sonucu destekleyen çalışmaların birinde Gümüşhane il'inde yapılan çalışmada bireylerin umutsuzluk düzeyleri farklı değişkenler açısından incelenmiş ve eğitim düzeyi ile umutsuzluk düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır(Tercanlı ve Demir, 2012).

Bireylerin umutsuzluk testinden aldıkları puan ile kardeş sayısı arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuç kardeş sayısının kişinin umutsuzluk düzeyi üzerinde etkili olmadığını göstermektedir. Bu sonuca destek olarak alanyazın incelendiğinde, Yerlikaya (2014) yaptığı çalışmada kardeş sayısı ile umutsuzluk arasında istatistiksel olarak anlamlı fark çıkmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Bireylerin umutsuzluk testinden aldıkları puan ile kuruma gelme nedenleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu durum bireylerin kurum bakımında olma nedenleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında ilişki olmadığını göstermektedir. Bireylerin kurum bakımına alınma nedenleri arasında yoksulluk, aile birliğinin bozulması gibi etkenler göz önüne alındığında, yapılan çalışmalarda ailevi sorun yaşayan bireylerin umutsuzluk düzeyi daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır. Aile birliğinin olmaması, gelir düzeyi düşük olan ailelerin çocuklarının umutsuzluk düzeyi üzerinde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir. Çünkü gelir düzeyinin umutsuzluk üzerinde gelecek güvencesi açısından önemli bir etken olduğu ortaya çıkmaktadır (Tümkiye, 2005).

Bireylerin umutsuzluk testinden aldıkları puan ile kuruma gelmeden önce kaldıkları yer arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç bireylerin önceden kaldıkları yer ile umutsuzluk düzeyleri arasında bir etki olmadığını

destekler niteliktedir. Ancak literatürde yapılan çalışmalarda bu durum farklı sonuçlarla gösterilmiştir. Bireyler ailesi ve çevresinin yakın ortamından ayrıldıklarında, ilk kez geldiği yurt ortamına veya yeni yaşam biçimine uyum sağlamaya çalışmaktadır. Kalacak yer, ekonomik problemler, sosyal destek ve gelecek endişesi duymaya başlamayan birey, çeşitli yerlerden farklı sorunlarla gelen arkadaşlarıyla iletişim çabasına girmektedir. Marakoğlu, Çivi, Şahsivar ve Özdemir (2006) tarafından yapılan bir çalışmada, yurt ve benzeri ortamlarda kalan bireylerin sigara içme yaygınlığı ve depresyon değerlerinin, aileleriyle birlikte kalan bireylere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç şunu gösteriyor ki kurum bakımında kalan bireylerin yakın takibe alınması ve oluşabilecek madde bağımlılıkları konusunda hassas davranıp takip edilmeleri gerekmektedir.

Bireylerin umutsuzluk düzeyi ile ebeveynlerinin yaşam durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuca göre; sadece annesi yaşayan bireylerin umutsuzluk değerlerinin diğer bireylere göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum annelerin kurumda kalan bireylerin umutsuzluk değerleri üzerinde önemli bir etken olduğunu vurgulamaktadır. Depresyonun, çocukluk çağındaki yakın kaybı ile ilişkili olabileceği saptanmıştır. Anne-baba kaybı travmaya neden olabilmektedir. Ebeveyn kaybı çocuklarda davranışsal, duygusal ve ruhsal açıdan olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Uluğ, 2008).

Bireylerin umutsuzluk testinden aldıkları puan ile ebeveynlerinin medeni halleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu durum ailelerin medeni hallerinin bireylerin umutsuzluk düzeyleri açısından birlikte, boşanmış ya da başkalarıyla birlikte olmaları bireylerin umutsuzluk düzeyleri açısından istatistiksel olarak anlamlı farkı çıkmamaktadır. Yapılan araştırmalar umutsuzluğu, ebeveynlerin özel hayatlarının çocuklarına etkisini kaygı ve depresyon şeklinde de sonuçlanabildiğini ancak bu durumun da istatistiksel olarak anlamlı olmadığını desteklemektedirler. Literatürde aile birliği bozulmamış 13-18 yaşları arasında kız ve erkek çocukları ile ilgili yapılan bir araştırmada, depresyon ve kaygı ölçümlerinde ailesi boşanmış ailelerin çocuklarına göre bir farklılaşma olmadığı gözlenmiştir (Aslıhan, 1998).

Bireylerin umutsuzluk testinden aldıkları puan ile ailelerin çocuklarına karşı ilgi durumları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Birey kurumda

kaldığı süre içerisinde ortak sorumluluklar almakta ve yeni arkadaşlıklarla kendi ailesini kurmaya başlamaktadır. Bu süreç içerisinde aileden ayrı kalan birey, ya içinde bulunduğu durumu kabullenecek ya da duygusal travmalar yaşayacaktır. Özellikle ergenlik döneminde ebeveynlerinden yeterli desteği ve ilgiyi göremeyen, diktatör, kontrollü vb ebeveyn tutumlarına maruz kalan bireylerin depresyona girme ihtimali daha yüksektir. Depresyon ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda (Düzgün, 1995; Flett, Hewit & Swinger, 1995; Klohnen, 1996; Masten, 2001; Meadows, Borwn & Elder, 2006; Öztürk, 1990; Saymer, Köknel ve Turanlı, 2005, akt; Erözkan, 2009) yanlış, diktatör, baskıcı, aşağılayıcı ebeveyn tutumları ile depresyon arasında anlamlı sonuçlar bulunmuştur.

Bireylerin umutsuzluk düzeyi ile aileleriyle görüşme istekleri arasında ilişki bulunmamıştır. Bunun yanı sıra, bireylerin sınıf içerisindeki davranışlarını ve derslere katılımlarını zaman zaman olumsuz etkilenmesinin nedenlerinden biri de aile iletişiminden yoksun olmalarıdır.

SHÇEK'e ait yuvalarda kalan öğrencilerin, sınıf içerisindeki davranışlarını ve derslere katılımlarını aile sevgisinden ve ortamından yoksun olmalarından kaynaklandığı belirtilmektedir. Maslow' un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre, bireylerin sevgi ve ait olma ihtiyaçları giderilmediği sürece, kendini gerçekleştirme gibi daha üst seviyelerdeki ihtiyaçların giderilemeyeceği belirtilmektedir (Güven ve Taşkın, 2008).

Bireylerin umutsuzluk testinden aldıkları puan ile ailelerinin kaldıkları yer arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bireyler özel nedenlerden dolayı aileleri yanında kalmamakta, eğitim ve öğretimlerini Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda kalarak hayatlarını sürdürmektedirler. Ancak zamanın büyük bir bölümünü ailenin dışında geçiren bireyler ihtiyaç duydukları aile desteğinden yoksun kalmaktadırlar. İster aileden uzak kalmak, ister kendini yalnız hissetmek bireyde farklı sıkıntılara yol açabilmektedir. Yapılan araştırmalarda aileden uzakta, yurttan kalan bireylerin kaygı düzeylerinin, ailesi yakında olan bireylerin kaygı düzeylerine göre daha yüksek çıktığı belirtilmiştir. Yurttan kalmak zorunda olan bireyler farklı duygularını içerisine girebilir. Birey arkadaşlarından, toplumdan kendini soyutlayabilir ve kurumda kalma durumunu başarısızlığın nedeni olarak görüp asosyal bir kişilik geliştirebilir.

Bireyin kaygı düzeyi, ailesinden ayrı kaldığı süre ve aile ortamına duyulan kavuşma isteğiyle birlikte artabilir (Özyürek ve Demiray, 2010).

Araştırma sonucu umutsuzluk düzeyi ile bireylerin gelecekle ilgili düşünceleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. En yüksek sıra ortalama puanının geleceğin güzel olacağını düşünüyor diyenlerin, bunu geleceğin güzel yaşamak için çaba harcıyorum diyenlerin izlendiği görülmektedir. Görüldüğü üzere bireylerin gelecekle ilgili olumlu düşünceleri vardır. Ülkemizde yapılan bazı araştırmalar da bu sonucu desteklemektedir. Ülkemizde ergen ve ruhsal sorunlarıyla ilgili yapılan bir çalışmada, ” kendi geleceğinize nasıl bakıyorsunuz?” sorusuna ergenlerin %86,3’ü “umutlu”, %8,0’i “umutsuz” ve %5,7’si “beklentim yok” olarak cevaplamışlardır (Çuhadaroğlu, Canat, Kılıç, Şenol, Rugancı, Öncü ve ark., 2004). Benzerlik gösteren bu iki çalışma sonucu, ülkemizde bireylerin gelecekle ilgili düşüncelerinde umutlu olduklarını göstermektedir.

Umutsuzluk testinden aldıkları puan ile içinde buldukları durum arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç, bireylerin kurumda kalma nedenleri-sorumlusu olarak kimseyi suçlamadıklarını ve bu durumun bireylerin umutsuz hissetmelerine neden olmadığını göstermektedir. Ancak bireylerin ergenlik döneminden itibaren kimlik gelişimini, geleceğe ilişkin olumlu beklentiler, akademik başarı, dönem içerisinde yaşanan farklı sorunlarla baş etmede erişkinlerden destek alabilmeleri etkilemektedir. Önceki çalışmalarda bireylerin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı kurumların hizmetlerdeki sıkıntısı göze çarpmaktaydı. Yetiştirme yurdunda kalan ergenler aileden uzak, sevgisiz ve güvensiz bir ortamda (%41.31) yaşadıklarını, hayata yeterince hazırlanamadıklarını (%8.70) ve yurt kimliği damgasıyla her yerde etiketlendiklerini(%8.70) belirtmişlerdir (Çetin ve Çavuşoğlu, 2009). Ancak, son yapılan düzenlemelerle Türkiye genelinde yetiştirme yurtları ve çocuk yuvaları kapanmış; yerlerini sevgi ve çocuk evleri almıştır. Bu düzenlemeyle çocukların yurtlarda kalma kimliği ortadan kaybolmuş, apartman kültüründe sevgi, saygı, güvenli bir aile ortamı içerisinde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yaşları ilerledikçe yasal düzenlemelerde yer alan atamalarla resmi kurumlara atanacaklarının bilincinde olduklarını, bu durumun kuruma bağlı yerlerde kalmanın olumlu bir sonucu olarak algıladıkları ve umut düzeylerini olumlu yönde etkilediği söylenilebilir.

Bireylerin umutsuzluk düzeyi ile inanç durumları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bireylerin düşünce yapılarının yaşadıkları hayatın duygusal değişimleri üzerinde etken olmadığı; gerek olumlu düşünceler, gerekse olumsuz yaşantı tarzı kişilerin umut düzeyleri üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gençler üzerinde farklı faktörler umutsuzluğu, stresi ve kaygıyı artırabilmektedir. Bunlar; barınmada ortaya çıkan sorunlar, aileden ayrılmanın yarattığı kaygı, ekonomik sorunlar olarak sıralanabilir. İnsanların maddi ve manevi anlamda doyum sağlama ihtiyacı, bir işe sahip olması ve bir işte çalışıp karşılığını alabilmesiyle giderilebilir. İhtiyaçlarından mahrum kalan bireylerin ruhsal sorunlar yaşadıkları görülmekte, gereksinimlerin karşılanmaması durumunda hayal kırıklığı yaşayarak, çatışma içine girmektedir. Sonuç olarak kaygı, umutsuzluk ve içe dönük gibi duygular yaşayan birey gerilim, stres ve saldırgan davranışlar sergileyecektir (Dursun ve Aytaç, 2012).

5.2.2 Aile Bağlamında Benlik Ölçeği Sonuçları

Araştırma sonucuna göre sevgi evlerinde kalan bireylerin bağlanma düzeyleri ile çocuk evlerinde kalan bireylerin bağlanma düzeyleri arasında anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre, çocuk evlerinde kalan bireylerin ailelerine bağlanma düzeylerinin, sevgi evlerinde kalan bireylerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, çocuk evlerindeki fiziki ortamın aile düzenine daha uygun olduğundan kaynaklanabilir. Çünkü çocuk evleri aile kültürüne daha yakın olarak tasarlanmış, merkezi ve evlerdeki kişi sayısı itibarıyla aile ortamına daha uygun yapılmıştır. Ocakçı ve Kürtüncü (2004), aile ortamında yetişen çocukların kendilerine ve çevreye karşı daha olumlu benlik bilinci geliştirdiklerini ifade etmektedirler. Çocuk evleri ve aile evleri arasında büyük benzerlikler dikkate alındığında, çocuk evlerinin sevgi evlerine nispeten çocuğun benlik kavramının gelişmesinde daha etkin bir rol alacağını iddaa edebiliriz.

Cinsiyete göre bakıldığında, araştırmada yer alan kızların bağlanma düzeyi ile erkeklerin bağlanma düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmaması, bazı araştırmalarla örtüşmemektedir. Üskül ve diğerleri (2004) cinsiyete göre kadınların erkeklerden daha bağımsız bir benlik geliştirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Son yıllarda eğitime verilen önemle kadının iş alanındaki gücü artmış, çalışan kadınların maddi kazanç elde etmeleri sosyal statülerinin değişmesinde rol oynamaktadır. Bağlanma düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşması sosyoekonomik ve eğitim düzeyi ile ilgili olabilir. Kadınların

sosyoekonomik ve eğitim düzeyleri ile bağımsız benlik geliştirmeleri arasında pozitif bir korelasyon kuran çalışmalar mevcuttur (Göregenli, 1995; Çileli, 2000; Karakitapoğlu ve İmamoğlu, 2002).

Eğitim durumlarına göre bakıldığında, araştırmaya katılan bireylerin bağlanma düzeyleri ile eğitim durumları arasında anlamlı bir farkın bulunması yaşlarıyla ilgili olabilir. İlkokulda öğrenimini sürdüren bireylerin diğer eğitim kurumlarında öğrenimini sürdüren bireylere göre, ailelerine karşı bağımlı benlik kurguladıkları, eğitim durumu yükseldikçe bağımsız benlik geliştirdikleri, bu durumun yaşlarıyla orantılı olduğu söylenilebilir.

Araştırma sonucu, kardeş sayısının bağlanma düzeyiyle anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Hiç kardeşi olmayan bireylerin, kardeş sayısı fazla olan bireylere göre ailelerine daha fazla bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç kardeşi olmayan bireylerin, kendilerini yalnız hissetmesi ve ihtiyaçlarının ebeveynleri tarafından karşılanması ile ilgili olabilir. İnsanın ilk sosyal çevresi ailesidir. Kardeşi olmayan bireyler sosyal, akademik, kültürel ve oyun paylaşımlarını ebeveynleriyle yapacaklardır. Bu paylaşımlar, bireyi ailelerine daha bağımlı hale getirecektir. Sonuç olarak kardeşi olmayan bireyler ile kardeşi olan bireylerin bağlanma düzeyleri üzerinde ebeveynlerinin farklı etkileri olduğu söylenilebilir.

Araştırmaya katılan bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeğinden aldıkları puan ile kurumdaki bakım nedenleri arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Gelişen ülkelerde insanlara yapılan yatırım arttıkça anlaşmazlığın yerini düzen, sevgi ve saygı alacaktır. Eğitim ömür boyu süren bir süreçtir. Ailede alınan eğitim bireyin hayatı boyunca benliğini ve davranışlarını etkileyecek etmenler arasında yer almaktadır. Aile birliğinin bozulması, ekonomik problemler, sorumsuzluklar bireyi kendi ailesinin dışına itebilmektedir. Kişinin yaşadığı bu problemler ileriki yaşlarda benliğinde ve davranışlarında etkili olabilir. Literatürde bu sonucu farklı yorumlayan çalışmalar da yer almaktadır. Yapılan bazı araştırmalara göre, çocuk yuvalarında kalan bireylerin akranlarına göre yaşları ilerledikçe bazı davranış sorunları yaşadıkları gözlemlenmiştir. Araştırmacılar kişilerin çevreye ilgisizlik, toplumda iletişim kuramama, öğrenmek istememe ve bunun sonucunda akademik başarısızlık, saldırgan ve kavgacı olma gibi özellikler sergilediklerini gözlemlemişlerdir (Yörükoğlu, 1993).

Araştırmada yer alan kişilerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeğinden aldıkları puan ile kuruma gelmeden önce kaldıkları yer arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. İnsanlar doğası gereği kendilerini güvende hissettikleri yerleri tercih etmektedirler. Kendini güvende hisseden bireyler kendilerini daha iyi tanıyacak, bireysel yeteneklerinin farkında olacak, kendilerini daha iyi ifade edebilecektir. Bireyler sevgi ve çocuk evlerinden önce, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarında kaldıklarından dolayı bağlanma düzeylerinde istatistiksel olarak bir fark çıkmamış olabilir. Ailelerinden ayrı akrabalarında kalan bireylerin ailelerinden uzak kalıp görüşmemeleri de bağlanma düzeylerini etkileyebilir. Sonuç olarak aynı yaşam standardında aynı kuruma bağlı farklı yerlerde kalan bireylerin benzer özellikleri gösterdiği sonucuna ulaşılabilir.

Araştırma sonucuna göre, çalışmaya katılan bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeğinden aldıkları puan ile ebeveynlerinin yaşam durumları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmaması, bireylerin kuruma girme nedeni olarak ailelerini sorumlu tutmaları ya da ailelerinden beklentilerinin kalmadığını göstermek istediklerinden kaynaklanabilir.

Araştırmaya katılan bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeğinden aldıkları puan ile ebeveynlerinin medeni durumları arasında ilişki bulunmamıştır. Bu sonuç, bireylerin ebeveynlerinin medeni durumlarının benlik kurgularına etki etmediğini ve bireylerin kurumda ailelerinden ayrı kalmalarıyla açıklanabilir. Her çocuğun sevgi ve aile içinde büyümeye hakkı vardır. Çünkü çocukların sevmeye ve seilmeye ihtiyaçları vardır. Kimi duygusal ihtiyaçlar herkes tarafından karşılanırken kimisi sadece ailesi tarafından verilebilir. Koşulsuz sevgi ve ait olma duyguları gibi. Ebeveynlerin çocuğun gereksinimlerini zamanında ve yeteri kadar giderdiği durumlarda kişi ailesine daha bağımlı bir benlik geliştirir. Çocuğun gereksinimlerinin karşılanmadığı ya da yetersiz karşılandığı durumlarda ise kişi güvensiz bağlılık oluşturup, kendine ve etrafındakilere ilişkin olumsuz benlik geliştirecektir (Güngör, 2000).

Araştırma sonucuna göre kişilerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeğinden aldıkları puan ile ailelerinin çocuklarına karşı ilgi durumları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmaması, araştırmada yer alan bireylerin büyük çoğunluğunun ergenlik döneminde olmalarından kaynaklanabilir. Bu dönemdeki bireylerin hem çocukluk hem

de erişkinlik dönemi arasında olmaları, ailesinin desteğine ihtiyaç duymadan akran desteğini aramaları ebeveynlerine karşı ilgi durumlarını önemsememelerine neden olabilir. Bağımsızlığı aileden ayrılmakla uygun gören psikanalitik kuram, aileden duygusal olarak uzaklaşmanın ergenin sağlıklı gelişiminde önemli bir rolü olduğunu belirtmektedir. Bu kurama göre, ergenler kendi davranışlarını ve eylemlerini adım adım düzenlemeyi, kişisel düşüncelerini, ebeveynlerine olan duygularından ayrılarak öğrenmelidirler (Freud, 1958, akt; Özdemir,2012).

Araştırma sonuçlarından bir tanesi de, ailesiyle görüşmek isteyen bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeğinden aldıkları puanların, ailesiyle görüşmek istemeyen bireylerden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum ailelerinden kopamayan bireylerin kişilikleri ile ilgili olabilir. Kimi insanlar başkalarına bağımlı olarak yaşamlarını sürdürürken, kimileri ayrı kalarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Çocuklar için benliklerini oluşturacak ve etkileyecek ilk model anne-babadır. Çocuk yeteneklerini tanıma ve geliştirmede anne-babası tarafından sürekli engellenmiş ise bağımlı bir kişilik oluşturur. Bağımlı bir kişiliğe sahip çocuk ise, kendi yetenekleri konusunda gerçekçi bir benlik tasarımı oluşturamaz (Arseven, 1986).

Kurumda kalan bireylerin Benlik kurguları ile aileleriyle görüşme istekleri arasında anlamlı bir fark bulunması ailelerinden tamamen kopmak istemediklerinden kaynaklanabilir. Çünkü ailenin yerini kimse dolduramaz. Gerek arkadaşlıklar gerekse kurumdaki görevliler ne kadar ilgilenirse ilgilen sin ne bir anne ne de baba yerine geçemeyeceği muhtemeldir. Kurum bakımı altında bireylerin beslenme, barınma ve bakım gereksinimlerinin karşılanmasına rağmen, bu çocukların duygusal, ruhsal ve sosyal açıdan gereken duygusal ihtiyaçları karşılanamamaktadır. Bu nedenle aile önemlidir ve bireyi koşulsuz sevgiyle kabul eder. Rogers'a göre bireyin kendisi ile ilgili düşüncelerini etkileyen etmenler; bireyin kendisiyle ilgili bakış açısı ve çevresidir. Rogers, kişilerin koşulsuz bir ortamda daha pozitif ve güçlü bir benlik geliştireceğini belirtmektedir (Rogers, 1965, akt; Üstün ve Akman, 2002).

Araştırmada yer alan bireylerin Aile Bağlamında Benlik Ölçeğinden aldıkları puan ile ailelerinin ikamet ettikleri yer arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Ailelerin bireyden uzakta yerde ikamet edip bireyin benlik kurgularının etkilememesinin sebebi, bireylerin kuruma adapte olduklarını ve düzenlerini

sağladıklarından dolayı olabilir. Kuruma adapte olan bireylerin yeni aileleri kurum arkadaşları, kurum yetkilileri ve kurumdaki görevliler olacaktır. Çünkü birey bundan sonraki fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını aynı çatı altında kalan kişilerden karşılamak isteyecektir. Bireylerin istedikleri zaman aileleriyle görüşmemesi, sevgi ihtiyaçlarını zamanında ve yeterli karşılamaması kişiliğinde sorun yaratabilir. Çünkü kişiliğin temeli ailede oluşur. Birey ebeveynlerinden sevgi, destek ve ilgi görmüşse gelecek beklentileri ve kişilikleri olumlu yönde olur. Ancak birey böyle bir aile çevresinden mahrum büyürse sevilmediğini, ilgilenilmediğini hissederek kişiliği olumsuz yönde gelişecektir. Kurumda kalan kişilerin olumlu kişilik geliştirmesi için ailelerinin onlarla ilgilenmesi, sevgilerinin devam edeceğini anlatmaları ve yaşanan durumun sorumlusu olarak kendilerini görmemelerini belirtmeleri gerekmektedir.

5.3. Öneriler

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı kurumlarda kalan bireylerin barınma yeri olarak çocuk evlerinde yaşamak istemeleri sonucunda daha mutlu ve umutlu yaşayacaklarını belirtmişlerdir.

Kuruma bağlı yerlerde kalan bireylerin, koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edeceği ruh sağlığı hizmetlerinden yararlanmaları gerekmektedir. SHÇEK'in 2006 yılı verilerine göre çocukların %45,5' inin kurum bakımı altında uyum sorunu ya da psikolojik sorunla karşılaştığını göstermektedir (Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu, 2006; akt; Çaman ve Özcebe). Bu nedenle, barınma yerlerinde bireylerin duygusal durumlarını kontrol edip takibini yapacak psikolog-psikolojik danışmanın bulunması faydalı olacaktır.

Çocuk evleri hizmetinin çocukların gelişimini destekleyen bir hizmet modeli olduğu, eğitimli personel takviyesi ile ülkemizde daha da yaygınlaştırılması gerektiği önerilmektedir.

Çocuk evlerinin daha da kaliteli hizmet verebilmesi için üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü bireylerin kurumla iş birliğinde hareket etmeleri faydalı olacaktır.

Son zamanlarda boşanmaların artması ve ailelerin parçalanması sonucu çocukların kuruma alınma sayısındaki artış nedeniyle, bakanlığın aile planlaması ve aile

danışmanlığı konusunda rehberlik çalışmalarını yapması ve toplumu bilinçlendirmeleri önerilmektedir.

Umutsuzluk problemi yaşayan bireylerin ergenlik döneminde olmaları göz önünde bulundurularak, sorunlarla baş etme becerileri kazandırılabilir.

Umutsuzluğu en aza indirgeyecek sosyal sorunların çözümlenmesi, gençler için koruyucu aile ortamı kurulması ve koruyucu aile hizmetinin yasalarla desteklenip ailelerin özendirilmesi gerekmektedir. Bu konuda basın ve yayın yoluyla gerekli düzenlemeler yapıp broşür ve afişlerle halk bilgilendirilirse olumlu sonuçlar elde edilecektir.

Bireyin model aldığı ilk kurum ailesi, ilk modeller ise ebeveynleridir. Birey kendi ailesinden farklı olarak kurumda kaldıkları için model alacağı kişiler kurum personelleri olacaktır. Bu nedenle, kurum personellerinin bireyler için model olduğu göz önünde bulundurularak oryantasyon ve değerler eğitimi almaları faydalı olacaktır.

Toplum, kimsesiz çocuklar ve yaşam standartları hakkında bilgilendirilmesi, gönüllü kişileri belirlemeye yönelik çalışmaların yapılması ve katılımlarının sağlanması kurumdaki bireylere olumlu katkı sağlayacaktır. Kuruma gönüllü gelen kişileri gören bireyler kendilerini daha değerli kurgulayacak ve özgüvenleri daha da artacaktır.

Bundan sonraki çalışmaların Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı farklı illerdeki kurumlar üzerinde tüm illerde yapılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Aaron, B., Weissman, A., David, L., Trexler, L. (1974). The measurement of pessimism: The Hopelessness Scale, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, Vol 42(6), Dec 1974, 861-865. doi:
- Abramson, L., Metalsky, G., Alloy, L. (1989). Hopelessness Depression: A Theory-Based Subtype of Depression, *Physiological Review*, Vol.: 92, No: 2, 358-372
- Acar, M. (2009). *Zihinsel ve Fiziksel Özürlü Çocuğa Sahip Anne ve Babaların Yaşam Doyumu ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Ağır, M. (2007). *Üniversite Öğrencilerinin Bilişsel Çarpıtma Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkisi*. Doktora Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Aka, A. (2010). Kimliği Teorik Yaklaşımlar Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Ç.Ü *Sosyal Bilimler Dergisi* Mayıs 2010 Cilt Sayı 1 S. 17-24
- Akdoğan, A. A. (2013). *Farklı Depresyon Anksiyete Stres Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinin Akademik Erteleme Davranışlarının İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Akfırat, A. S. (2012). Benlik Kavramı Bağlamında "Kürk Mantolu Madonna" Karakterlerinin Çözümlemesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi Cilt:9 Sayı:1*
- Akpınar, Ş. (2013). *Yetiştirme Yurdunda Kalan Erkek Ergenlere Uygulanan Yapılandırılmış Eğitimin Umutsuzluk Düzeyi Benlik Saygısı ve İntihar Olasılığı Üzerine Etkisi*. Doktora Tezi Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Arseven, A.(1986).Çocukta Benlik Gelişimine Ailenin Etkisi ve Çocuğun Okuldaki Başarısı. *Eğitim ve Bilim*, 10.60, 11-17.
- Arsel, C. O. (2010). *İntihar Olasılığı ve Cinsiyet: İletişim Becerileri, Cinsiyet Rollerini, Sosyal Destek ve Umutsuzluk Açısından Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Aslıhan, M.N(1998). *Parçalanmış ve Tam Aileye Sahip Çocukların Öz-Kavramı, Depresyon Düzeyi ve Akademik Başarılarının Yaş ve Cinsiyet Yönünden Karşılaştırılması*. Eğitim Bilimleri Programı Yüksek Lisans Tezi. Adana Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Atak, H. (2011). Personality development, *Current Approaches in Psychiatry* 2012; 4(1):163-213, Ankara Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi

- Atlı, A. (t.y). *Kişilik Gelişimi*, [Çevrimiçi:
http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1154/file/4_%20Kisilik%20Gelisimi_pptx.pdf
], Erişim tarihi: 10 Mayıs 2011.
- Batıgün, A.D.(2008). İntihar Olasılığı ve Cinsiyet: İletişim Becerileri, Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Yalnızlık ve Umutsuzluk Açısından Bir İnceleme, *Türk Psikoloji Dergisi*, Aralık 2008, 23(62), 65-75
- Beck, A. Kovacs, M., Weissman, A. (1975). Hopelessness and Suicidal Behavior: An Overview, *JAMA*. 1975;234(11):1146-1149
- Bolland, J., Lian, B., Formichella, C. (2005). The Origins of Hopelessness Among Inner-City African-American Adolescents, *American Journal of Community Psychology*, Vol. 36, Nos. 3/4, December 2005 (C 2005).
- Bozkurt, Ö.D. (2004). *Klimekterium Dönemindeki Kadınların Yaşam Kalitelerinin Ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Burcu, T., Evren, H., Galip, E. (2009). Edirne ve Hayrabolu Mesleki Eğitim Merkezi Öğrencilerinde Umutsuzluk ve Sürekli Kaygı Düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*. Mar/Apr 2009, Vol. 8 Issue 2, p155-160. 6p. 5 Charts.
- Büyüköztürk, Ş.(2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. Ankara: Pegem Yay.
- Cengil, M. (2003). Depresyonu Önlemede Dini İnançın Koruyucu Rolü. Din bilimleri *Akademik Araştırma Dergisi* III Sayı: 1
- Cirhinlioğlu, F. G. (2010). Dini Yönelimler ve Önyargı, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1
- Çağlar, D. “Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar ve Eğitimlerine Genel Bir Bakış.” Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanı, 1973, cilt 6 sayı 1
- Çalışır, M. (2009). Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar. *Current Approaches In Psychiatry* 1:240-255
- Çaman, Ö.K. ve Özcebe, H. (2011). Ankara’da Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Ergenler: Ruhsal Belirtileri, Fiziksel Etkinlik Düzeyi ve İlişkili Etkenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22, 1-11.
- Çelen, N., Çok, F., Bosma, H. A. & Zijsling, D. H. (2006). Perceptions of decisional autonomy of Turkish adolescents and their parents. *Paideia*, 16(35), 349-364).

- Çelikel, C. Ünal, E. (2008). Üniversite Öğrencilerinde Depresif Belirtiler ve Umutsuzluk Düzeyleri ile İlişkili Etmenler, *Archives of Neuropsychiatry / Noropsikiatri Arsivi* . 2008, Vol. 45 Issue 4, p122-129. 8p.
- Çelikkol, A (2008). *Psikiyatrik Bozukluklar*. Ege Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
- Çetin, H. (2008). Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakımı Nasıl Olmalıdır. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, Cilt:3, Sayı:9
- Çetin, H. ve Çavuşoğlu, H. (2009). Yetiştirme Yurdunda ve Aileleri ile Yaşayan Adölesanların Benlik Saygıları ve Psikolojik Belirtilerinin Karşılaştırılması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 2(4), 137-144
- Çetinkaya, S., Arslan, S., Nur, N., Özdemir, D., Demir, Ö. F., & Sümer, H. (2006). Sivas il merkezinde sosyoekonomik düzeyi farklı üç ilköğretim okulu öğrencilerinin benlik saygısı düzeyi. *Klinik Psikiyatri*, 9, 116-122.
- Çileli, M. (2000). Change in value orientations of Turkish youth from 1989 to 1995. *The Journal of Psychology*, 134, 297-305.
- Cross, S. E. & Madson, L. (1997). Models of the self: Self-construal theory and gender. *Psychological Bulletin*, 122, 5-37.
- Çuhadaroğlu, Ç.F.,Canat, S.,Kılıç, E. Şenol, E., Rugancı, N., Öncü, B. ve ark.(2004). Ergen ve Ruhsal Sorunları/Durum Saptama Çalışması. *Türkiye Bilimler Akademisi*, Ankara
- DeCicco, T., Teresa, L., Stroink, M. (2007).. A Third Model of Self-Construal:The Metapersonal Self, *International Journal of Transpersonal Studies*, 26, 2007, pp. 82-104
- DeLisse, M. M. (2007). *Understanding the Relationship between Depression, Hopelessness, Psychache and Suicide Risk*, A the submitted to the Department of Psychology in conformity with there requirements for the degree of Doctor of Philosophy Queen's University
- Deveci, S. E., Ulutaşdemir, N., & Açık, Y. (2011). Bir mesleki eğitim merkezi öğrencilerinde umutsuzluk düzeyi ve etkileyen faktörler. *Dicle Tıp Dergisi*, 38(3).
- Dilbaz, N.,Seber, G. (2009). Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi, *Kriz Dergisi*, 1(3): 134-138
- Dursun, S.,Aytaç, S.(2012).Üniversite Öğrencilerinin İş Gücü Piyasasına Yönelik Beklentileri ve İş Deneyimleri ile Umutsuzluk ve Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10/1, 373-388

- Elmacı, D. “Günümüzün Yetim Kalan Kuruluşları: Yetiştirme Yurtları.” *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2010, 8(4), 949-970
- Ercan, H. (2011). İlişkisel Bireyci Toplulukçu Benlik Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri ve Uyarlama Çalışması. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (21):. 37-45.
- Ercan, H. (2013).. Genç Yetişkinlerde Benlik Kurgusu Üzerine Bir Çalışma, *Journal of World of Turks*, Vol. 5, No. 2
- Ergün, M.(2005). Bilimsel araştırma yöntemleri, nitel araştırma
<http://www.egitim.aku.edu.tr/nitelarastirma.ppt#256,1>, (Erişim tarihi:10 Ekim 2014)
- Erikson, E. (1984). İnsanın Sekiz Çağı, (çev. Bedirhan Üstün-Vedat Şar), Ankara
- Erözkan, A.(2009). İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinde Depresyonun Yordayıcıları. *Muğla Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 334-345
- Ersoy, K., Güldü, Ö. (2008). Özerk Benlik Yöntemi Ölçeği Uyarlama Çalışması, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, yıl: 2008, cilt: 41, sayı: 2, 187-207
- Evirgen, N. (2010). *Aile İçi Örüntülerin Çocukların Alguları Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Feryal, Ç. & Erkorkmaz, Ü. (2008). Üniversite Öğrencilerinde Depresif Belirtiler ve Umutsuzluk Düzeyleri ile ilişkili Etmenler. *Nöropsikiyatri Arşivi* 2008; 45: 122-9
- Gardner, W.,Gabriel, S., Lee, A. (1999). “I” Value Freedom, but “We” Value Relationships: Self-Construal Priming Mirrors Cultural Differences in Judgment, *Psychological Science* July 1999 vol. 10 no. 4 321-326
- Gerald J. H.,Lyn Y. Abramson, P., James, S. (2007). Hopelessness The oryand the ApproachSystem: Cogniti ve Vulnerability Predicts Decreases in Goal-Directed Behavior, Springer Science+Business Media, LLC 2007
- Göregenli, M. (1995). Kültürümüz açısından bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri: Bir başlangıç çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10, 1-14.
- Güngör, D. (2000). *Bağlanma stillerinin ve zihinsel modellerin kuşaklara aktarımında ana babalık stillerinin rolü*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Güzel, A. (2011). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Öğrencilerinin Biliş Üstü Becerilerinin Çeşitli Değişkenler Bakımından Karşılaştırılması ve Empati Eğilimleri ile Olan İlişkilerin İncelenmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek lisans tezi

- Güven, S. Ve Taşkın, Ç. Ş. (2008). Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Ait Yuvalarda Barınan İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerine Katılımı, *Çanakkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, Eylül 2008, 925-961
- Haeffel, G. J., Voelz, Z. R., & Joiner, Jr, T. E. (2007). Vulnerability to depressive symptoms: Clarifying the role of excessive reassurance seeking and perceived social support in an interpersonal model of depression. *Cognition and Emotion*, 21(3), 681-688.
http://bilgiyelpazesi.com/egitim_ogretim/dil_kultur_arasindaki_iliski/benlik_ile_kimlik_arasindaki_iliski_fark_ozellikleri.asp (Erişim tarihi: 11 Mayıs 2015)
- <http://notoku.com/freudun-kisilik-ile-ilgili-kuramlari> (Erişim tarihi:12 Mayıs 2015)
- <http://socialscientist.us/nphs/psychIB/psychpdfs/Erikson.pdf> Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015
- İçmeli, C. (1989). Korunmaya Muhtaç Çocukların Ergenlik Döneminde Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Yolları. *SHÇEK Dergisi*, 1 (1).
- İmamoğlu, E. O. (2002). Doğu-Batı kavşağında benlik: Dengeli ayrışma-bütünleşme modeli. *12. Psikoloji Kongresinde Sunulan Bildiri, Ankara, Türkiye.*
- İmamoğlu, O., Günaydın, G., Selçuk, E. (2011). Özgün Benliğin Yordayıcıları Olarak Kendileşme ve İlişkililik: Cinsiyetin ve Kültürel Yönelimlerin Ötesinde, *Türk Psikoloji Dergisi*, Haziran 2011, 26(67)., 27-43
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
- Karadayı, F. (1998). *İlişkili özerklik: Kavramı, ölçülmesi, gelişimi ve toplumsal önemi, gençlere ve kültüre özgü değerlendirmeler*. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Karadağ, G., Güner, İ., Çuhadar, D., & Uçan, Ö. (2008). Gaziantep Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu hemşirelik öğrencilerinin benlik saygıları. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 3(7), 29-42.
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kapıkıran, A. N. (2008). Başarı Sorumluluğunun ve Kaygısının Psikopatolojik Belirtilerle İlişkinin Belirlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sayı 23 S 140-149*
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü. *Journal Of Yaşar Üniversitesi* 17(5).2886-2899
- Karakitapoğlu-Aygün, Z. & İmamoğlu, E. O. (2002). Value domains of Turkish adults and university students. *The Journal of Social Psychology*, 142, 333-351.
- Keck, M. (2006). Depresyon Nasıl ortaya çıkar? Nasıl tedavi edilir? Stresle bağlantısı nedir?, Lundbeck (Schweiz). AG, Cherstrasse 4, 8152 Glattbrugg/ZH

- Kocayörük, E. (2012). Öz Belirleme Kuramı Açısından Ergenlerin Anne-Baba Algısı ile Duyuşsal İyi Oluşları Arasındaki İlişki, *Türk Psikolojik ve Danışmanlık Dergisi*, 4(37), s: 24-37
- Kodan, A. G. S. (2013). Üniversite öğrencilerinde umutsuzluk ve akılcı olmayan inanışlar arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2).
- Koşar, N.(1992).*Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası
- Kul, M. Tayfun, R. (2009). Sembolik Etkileşim Bağlamında Polisin Saygınlığı. *Polis Bilimleri Dergisi* Cilt:11 (4).
- Kunda, Z., Williams, B. S. (1993). Stereo types and the Construal of Individuating Information *Pers Soc Psycho IBull February* 1993 vol. 19 no. 1 90-99
- Kuş, Ö. (2012). Ergenlerin Benlik Saygıları İle İslahevinde Bulunmaları Arasındaki Bağlantı, <http://oznurkus.blogspot.com.tr/2012/02/ergenlerin-benlik-saygilari-ile.html>
- Kühnen, U. (2007). *Culture, Self-construal and Social Cognition: Evidence from Cross-Cultural and Priming Studies*, [Çevrim-içi: http://www.iaccp.org/drupal/sites/default/files/spetses_pdf/31_Kuehnen.pdf], Erişim tarihi: 10 Mayıs 2011.
- Levinson, C. Langer, J.,Rodebaugh, L. (2011). Self-construal and social anxiety: Considering personality, *Personality and Individual Differences* 51 (2011). 355–359
- Lysaker, P.,Salyers, M., Tsai, J., Spurrier, L, Davis, L. (2008). Clinical and psychological correlates of two domains of hopelessness in schizophrenia, *Journal of Rehabilitation Research & Development, JRRD*, Volume 45, Number 6, 2008, Pages 911–920
- Marakoğlu, K., Çivi, S.,Özdemir, Ş. (2006). Tıp Fakültesi birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinde sigara içme durumu ve depresyon yaygınlığı arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*. (7), 129-137.
- Mesutoğlu, C. (2012). *The Relationship Among Self Construal, Family Functioning And Sibling Number In Terms Of Gender in High School Students*, A Thesis Submitted To The Graduate School Of Social Sciences Of Middle East Technical University In Partial Fulfillment Of The Requirements For The Degree Of Master Of Science,
- Morsümbül, Ü. (2012). Özerlik ve Ruh Sağlığına Etkisi, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Current Approaches in Psychiatry*2012; 4(2):260-278

- Ocakcı, A., & Kürtüncü, M. (2004). Çocuk Yuvasında Yaşayan 9-13 Yaş Grubu Çocuklarda Depresyon ve Benlik Kavramı Düzeylerinin Belirlenmesi. *Journal of Educational Sciences & Practices*, 3(5).
- Oğuztürk, Ö., Akça, F., Şahin, G. (2011). Üniversite Öğrencilerinde Umutsuzluk Düzeyi ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Üzerinden İncelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 14: 173-184.
- Özdemir, E.(2010). Kimlik Kavramı ve Teorik Yaklaşımlar, *İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilim Toplum Dergisi*,32: 9-29
- Özdemir, Y. (2010). The Investigation of Self Construal Development In Adolescence In Terms of Parents Styles, *Turk child adolescent health*.2010; 17(2).: 83-90
- Özdemir, Y. Çok, F. (2011). Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeklerinin Lise Öğrencileri için Uyarlanması ve Psikometrik Özellikleri. *İlköğretim Online*, 10(1)., 121-132
- Özdemir, Y.(2012). Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Özerk, İlişkisel ve Özerk-İlişkisel Benlik Kurguları Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, 4(38).,188-198
- Özdemir, Y. İlhan T. (2013). Benlik Kurguları ve Öznel İyi Oluş Otantik Olmanın Aracılık Rolü *jasss International Journal of Social Science* Volume 6 Issue 2, p. 593-611, February
- Özdemir, Y., Çok, F. (2011). Psychometric Properties and Adaptation of the “Autonomous Related Self in Family Scales” for High School Students, *Elementary Education Online*, 10(1)., 121-132
- Özmen, S., DüNDAR, P., ÇETİNKAYA, A., TAŞKIN, O., ÖZMEN, E. (2006), Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve umutsuzluk düzeyini etkileyen etkenler, X. Ulusal Halk Sağlığı Kongresi'nde (06-08 Eylül 2006, Van) sunulmuştur
- Öztürk, B. (2013). Saldırganlık ve Şiddet Eylemi. *İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014-5
- Özyürek, A., Demiray, K. (2010). Yurtta ve Ailesi Yanında Kalan Ortaöğretim Öğrencilerinin Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(2), 247-256
- Pakdemir, M. (2011). *Çatışma Yaşanan Bölgelerdeki Üniversite Gençlerinin Umutsuzluk Düzeylerinin Yordanmasında Travmatik Yaşantılar, Sosyal Destek ve Dünyaya İlişkin Varsayımların Rolü ve Çatışma Yaşanmayan Bölgelerdeki Yükseköğretim Gençleri İle Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi.Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Practical Pointers (2003). *Practical Pointers*, [Çevrim-içi: <http://www.practicalpointers.org/2003/jul2003.pdf>], Erişim tarihi: 10 Mayıs 2011.

- Sankır, H. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Anlamlandırılış Biçiminin “Kadın Sanatçı Kimliği”nin Oluşum Sürecine Etkileri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi, Ankara: 3-4
- Sarı, Ö., Önkal, G. (2007). Eleştirel Düşüncede Entegrasyon Süreci Olarak Eğitim, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1):45-52.
- Sarı, İ., Yenigün, Ö., Altıncı, E., Öztürk, A.,2011). Temel Psikolojik İhtiyaçların Tatmininin Genel Öz Yeterlik ve Sürekli Kaygı Üzerine Etkisi (Sakarya Üniversitesi Spor Yöneticiliği Bölümü Örneği),*SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(4):149-156.
- Savaş, A.C. (2006). *Liselerde İnternet Üzerinde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Hizmetlerinin Yürütülmesine İlişkin Öğrenci, Veli ve Rehber Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sayar, B. (2012). *Üniversite Öğrencilerinin Mizah Tarzları İle Umutsuzluk ve Boyun Eğici Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Sezgin, S. Duygun, T. (2003). Zihinsel Engelli ve Sağlıklı Çocuk Annelerinde Stres Belirtileri, Stresle Başlaşma Tarzları ve Algılanan Sosyal Desteğin Tükenmişlik Düzeyine Olan Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi Aralık 2003 Cilt 18 Sayı 52*
- SHÇEK (2012). Çocuk Hizmetleri, [Çevrim-içi: <http://www.shcek.gov.tr>], Erişim Tarihi: 28 Mart 2012
- Singelis, T. (1994). The Measurement of Independent and Interdependent Self-Construals, *Pers SocPsycholBullOctober1994 vol. 20 no. 5 580-591*
- Singelis, T.,Sharkey, W. (1995). Culture, Self-Construal, and Embarrassability,*Journal of Cross-Cultural Psychology*, November 1995 vol. 26 no. 6 622-644
- Suh, E., Diener, E., Updegraff, J. (2008). Self-Construal Influences on Life Satisfaction Judgments, *Journal Of Cross-Cultural Psychology*, Vol. 39 No. 1, January 2008 3-15
- Susan E. C.,Jonathan S. G., and Michael L. M. (2003).. The Relational-Interdependent Self-Construal, Self-Concept Consistency,and Well-Being, *Journal of Personality and SocialPsychology*,Vol. 85, No. 5, 933–944
- Susan, C.,Pamela, B., Morris, M. (2000). The relational-interdependent self-construal and relationships, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 78(4).,Apr 2000, 791-808
- Şenocak, H. “Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri.”*İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 2010, Sayı 51

- Taner, D. (2008). *Öğretmenlerin Umutsuzluk Düzeyi İle Okul Kültürü Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Taşgıt, M. S. (2012). *Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı ve Karar Verme Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Karaman oğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Tercan, N. ve Demir, V. (2012). Beck Umutsuzluk Ölçeğinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi (Gümüşhane İli Örneği), *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2012 1(1), 29-41
- Tomlin, K., Grover, J., Arquette, W., Steward, P. (2006). *Motivational Interviewing: Enhancing Motivation for Change—A Learner's Manual for the American Indian/Alaska Native Counselor*, [Çevrim-içi: <http://www.motivationalinterview.org/Documents/LearnersManualforMotivationalInterviewing.pdf>], Erişim tarihi: 10 Mayıs 2011.
- Tümkeya, S. (2005). Ailesi Yanında Ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 4
- Tüzün, O. İle Sayar, K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji, *Düşünen Adam Dergisi*, Cilt 1 Sayı 19, s.24-39.
- Uğur, D. (2007). *Dünyayı Adil Algılama ve Geleceğe Dair Umut, Umutsuzluk Depresyon Tanısı Alan ve Almayan Kişilerde Adil Dünya İnancı*. Yüksek Lisans Tezi Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Uluğ, Ö. Ş (2008). *Üniversite Öğrencilerinde Depresyon Düzeyine Ebeveyn Kaybının ve Anne-Baba Ayrılığının Etkisi*. Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi
- Utz, S. (2004).. Self-Construal and Cooperation: Is the Interdependent Self More Cooperative Than the Independent Self?', *Self and Identity*, 3: 3, 177 — 190
- Üstün, E., ve Akman, B. (2002). Korunmaya Muhtaç Çocukların Benlik Algısının İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 23, 229-233
- Üstüner, S., Erol, N. & Şimşek, Z. (2005). Koruyucu Aile Bakımı Altındaki Çocukların Davranış ve Duygusal Sorunları. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 12(3), 130-140
- Wasti, A, Erdil, E. (2007). Bireycilik Ve Toplulukçuluk Değerlerinin Ölçülmesi: Benlik Kurgusu Ve Indcol Ölçeklerinin Türkçe Geçerlemesi, *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2007, cilt 7, sayı1-2, 39-66
- Yağmurlu, B. (2006). Türk Annelerin Çocuk Sosyalleştirme Hedeflerinde Eğitime Bağlı Olarak Gözlemlenen Farklılıklar *Türk psikologlar dergisi*. Haziran 2006, Cilt 9,

- Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Yalnızlık ve Umutsuzluk Açısından Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi DTCF Psikoloji Bölümü. Türk Psikoloji Dergisi*, Aralık 23 (62), 65-75
- Yaşar, H. (2001). *Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Benlik İmajlar ve Umutsuzluk Düzeylerinin Araştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniv., Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuz, Ç. (2006). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Öğrencilerinde Öznel İyi Olma Hali Psikiyatrik Belirtiler ve Bazı Kişilik Özellikleri Karşılaştırmalı Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Yerlikaya, İ. (2006). *Bilişsel Davranışçı Yaklaşımı ve Hobi Terapiye Dayalı "Umut Eğitimi Programı" nın İlköğretim Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyine Etkisi*. Doktora Tezi A.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Yerlikaya, İ. (2014). Devlet ve Özel Ortaokul Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyinin Belirlenmesi ve Çeşitli Değişkenlerle İlişkisinin İncelenmesi, 2014, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish Volume, (9/8),865-877
- Şimşek, H.; Yıldırım, A. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. (2006). Benlik Kavramı ve Benliğin Gelişiminde Dinin Rolü, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Sayı,23,İzmir 2006 S 87-127
- Yörükoğlu, A.(1993). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul:Özgün Yayın ve Dağıtım
- Yumru, D. (2012). Özerk Benlik Duygusu ve Çocuk Edebiyatı *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Sayı 3, Aralık 2012, s. 37-46.

Ek 1: Sosyo-Demografik Veri Formu

1. Cinsiyetiniz?

Kadın Erkek

2. Yaşınız?

0 – 6 7 – 12 13 – 18 19 – 25

3. Eğitim düzeyiniz?

İlkokul Ortaokul Lise Üniversite

4. Kardeş Sayısı?

Yok 1–2 3–4 5–6 7 +

5. Kaç yıldır kurum bakımı almaktasınız?

0–1 2–3 4–5 6–7 8 ve üstü

6. Kurum bakımına alınma nedeniniz?

Yoksulluk Aile birliğinin bozulması İstismar Terk Diğer

7. Kurum bakım desteği almadan önce kaldığınız yer?

Ailele birlikte Akrabalarımnda Yetiştirme yurdunda

Sevgi evlerinde Esirgeme kurumunda

8. Anne-babanız yaşıyor mu?

Annem-babam sağ/yaşıyor Annem sağ/yaşıyor

Babam sağ/yaşıyor Annem-babam yaşamıyor

9. Anne-babanızın ilişki durumu aşağıdakilerden hangisine uygundur?

Boşandılar Birlikteler Babam başkasıyla evlendi

Annem başkasıyla evlendi İki de evlenmedi

10. Anne-babanız sizinle ilgileniyor mu?

İlgilenmiyor Bazen

Çoğu zaman Sürekli

11. Anne-babanızla görüşmek istiyor musunuz?

Evet Hayır

12. Aileniz nerede yaşıyor?

Köy İlçe İl

13. Ailenizin aylık geliri?

0 – 500 tl 501 – 1000 tl 1001 – 1500 tl

1501 – 2000 tl 2001–2500 tl 2501 – 3000 tl

3001 tl ve üstü

14. Aldığınız kurum bakım desteğinden memnun musunuz?

Hiç memnun değilim Biraz memnunum

Memnunum Çok memnunum

15. Madde bağımlılığınız var mı?

Evet Sigara Hayır

Alkol

Sigara-Alkol

Diğer

16. Gelecekle ilgili düşünceleriz nasıl?

Geleceğe ilişkin karamsarım

Gelecekle ilgili düşünmek istemiyorum

Gelecekte daha güzel yaşamak için çaba harcıyorum

Geleceğin güzel olacağını düşünüyorum

17. İçinde bulunduğunuz durum için;

Kimseyi suçlamıyorum Annemi suçluyorum Babamı suçluyorum

Anne-babamı suçluyorum Devleti/sistemi suçluyorum Kendimi suçluyorum

18. Aşağıdaki düşünme biçimlerinden hangisi size daha çok uygun, (A ve B grubu düşünceleri okuduktan sonra size en uygun olan tek bir seçeneği işaretleyiniz)

A Grubu düşünceler

- İçinde bulunduğum durum böyle olmamalıydı
- Yaşadıklarım tam bir felaket
- İçinde bulunduğum duruma katlanamıyorum
- Bu durumda olmaktan utanıyorum

B Grubu Düşünceler

- İçinde bulunduğum durum doğal bir sonuç
- Yaşadıklarımdan utanmama gerek yok
- İçinde bulunduğum durumla baş edebilirim
- Herkes böylesi bir durum yaşayabilir

Ankete katılımınız için teşekkürler...

Ek 2: Beck Umutsuzluk Ölçeği

Aşağıda geleceğe ait düşünceleri ifade eden bazı cümleler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak, bunların size ne kadar uygun olduğuna karar veriniz. Size uygun olanlar için "Evet", uygun olmayanlar için ise "Hayır" sütununun altındaki kutuya "X" işareti koyunuz.	EVET	HAYIR
1. Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.		
2. Kendim ile ilgili şeyleri düzeltemediğime göre çabalamayı bıraksam iyi olur.		
3. İşler kötüye giderken bile her şeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor.		
4. Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum.		
5. Yapmayı en çok istediğim şeyleri gerçekleştirmek için yeterli zamanım var.		
6. Benim için çok önemli konularda ileride başarılı olacağımı umuyorum.		
7. Geleceğimi karanlık görüyorum.		
8. Dünya nimetlerinden sıradan bir insandan daha çok yararlanacağımı umuyorum.		
9. İyi fırsatlar yakalayamıyorum. Gelecekte yakalayacağıma inanmam için de hiçbir neden yok.		
10. Geçmiş deneyimlerim beni geleceğe iyi hazırladı.		
11. Gelecek, benim için hoş şeylerden çok tatsızlıklarla dolu görünüyor.		
12. Gerçekten özlediğim şeylere kavuşabileceğimi ummuyorum.		
13. Geleceğe baktığımda şimdikine oranla daha mutlu olacağımı umuyorum.		
14. İşler bir türlü benim istediğim gibi gitmiyor.		
15. Geleceğe büyük inancım var.		
16. Arzu ettiğim şeyleri elde edemediğime göre bir şeyler istemek aptallık olur.		
17. Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.		
18. Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor.		
19. Kötü günlerden çok, iyi günler bekliyorum.		
20. İstediyim her şeyi elde etmek için çaba göstermenin gerçekten yararı yok, nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.		

Ek 3: Aile Bağlamında Benlik Ölçeği

AİLE BAĞLAMINDA BENLİK ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyunuz ve ailenizle olan ilişkinizi göz önüne alarak her bir ifadeye ne kadar katıldığınızı aşağıda yer alan ölçeği kullanarak belirtiniz.

Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ortadayım (Biraz katılıyorum/biraz katılmıyorum)	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	2	3	4	5

- ___ 1. Kendimi ailemden bağımsız hissederim.
- ___ 2. Genellikle ailemin isteklerine uymaya çalışırım.
- ___ 3. Ailemin düşündüğü gibi düşünmek zorunda değilim.
- ___ 4. İnsanlar geleceğe yönelik planları için ailelerinden izin almalıdırlar.
- ___ 5. Ailemin onaylamayacağı kararlar almaktan kaçınırım.
- ___ 6. Benimle ilgili bir konuda ailemin aldığı kararlar geçerlidir.
- ___ 7. Ailemin istemediği bir kişiyle yakın olmazdım.
- ___ 8. Ailemden bağımsız olarak kendi kararlarımı veremem.
- ___ 9. Kararlarımı ailemin isteklerine göre kolayca değiştiririm.
- ___ 10. Ailemle olan ilişkimde mesafeli olmak isterim.
- ___ 11. Zor zamanlarımda ailemin yanımda olacağını bilmek isterim.
- ___ 12. Ailemle geçirdiğim zaman benim için çok önemli değildir.
- ___ 13. Bir kimsenin ailesine çok yakın hissetmesi iyi bir şeydir.
- ___ 14. Ailem hayatımda en ön sıradadır.
- ___ 15. Ailemle fazla vakit geçirmekten hoşlanmam.
- ___ 16. Kendimi aileme gönülden bağlı hissederim.
- ___ 17. Ailemle aramdaki bağ, kendimi güven ve huzur içinde hissetmemi sağlıyor.
- ___ 18. Ailemle iç içeyim.
- ___ 19. Bir kimse ailesine değer verse de, kişisel fikrini söylemekten çekinmemelidir.
- ___ 20. Bir kimse hem ailesine çok yakın olup, hem kararlarını kendisi alabilir.
- ___ 21. Bir kimse kendisini ailesine hem duygusal olarak bağlı, hem de özgür hissedebilir.
- ___ 22. Bir kimse hem ailesine çok yakın olabilir, hem de fikirleri ayrı olduğunda, fikrine saygı duyulmasını istiyebilir.